घरपझोङ गाउँपालिका

मध्यमकालीन खर्च संरचना

Medium Term Expenditure Framework

(आर्थिक वर्ष २०८३/०८४–२०८५/२०८६)

घरपझोङ गाउँपालिका

घरपझोङ गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

जोमसोम, मुस्ताङ

gharapjhongrmunicipality@gmail.com

Website: www.gharapjhongmun.gov.np

सल्लाहकार समिति

श्री मोहन सिंह लालचन, गाउँपालिका अध्यक्ष

श्री जमुना थापा मगर, गाउँपालिका उपाध्यक्ष

श्री भिम कुमार वस्नेत, प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत

श्री आईत वहादुर थकाली, पशु चिकित्सक

श्री केदार सिंह थापा, योजना शाखा प्रमुख

श्री सुजित वराल, लेखा अधिकृत

श्री विकास संजाल, सूचना अिधकारी

श्री सविना शर्मा, कृषि अधिकृत

श्री ई. चक्र वहादुर वम, ईन्जिनियर, पूर्वाधार शाखा

श्री ई. सुजिता थकाली , सूचना तथा प्रविधि अधिकृत

श्री कर्ण वहादुर थकाली, सिनियर अ.हे.व. अधिकृत

श्री सरिता थकाली, अधिकृत छैठौं, महिला, वालवालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा

श्री रोशन थकाली, कृषि अधिकृत

श्री आशिष भण्डारी, सहायक लेखा अधिकृत

श्री शर्मिला श्रिस , रोजगार संयोजक

परामर्शदाता

ह्याप्पी स्ट्रिङ्ग एड्भाइजर्स प्रा.लि.
बेनी नगरपालिका ८, म्याग्दी

घरपझोङ गाउँपालिका

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको वर्तमान संविधानले संघ र प्रदेशलाई झैं स्थानीय तहलाई पनि आफ्नो भूगोल, स्थानीय विशिष्ट आवश्यकता र समयको गति अनुसार विकासको मार्गचित्र निर्धारण गरी आवश्यक नीति, ऐन, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड, रणनीति, कार्यक्रम र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने अधिकार दिएको छ । अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा १७ मा नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहले दफा १६ बमोजिमको सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नु पर्नेछ भनेर उल्लेख गरेको छ । त्यसैगरी, स्थानीय आवधिक योजना, क्षेत्रगत गुरुयोजना र योजना बैंक तयार गरी समष्टिगत आर्थिक परिसूचक तथा विषयगत लक्षहरु निर्धारण गर्न विभिन्न मार्गदर्शनहरु प्रदान गरिएको छ । त्यस्ता उद्देश्य र लक्षहरु हाँसिल गर्न आवश्यक लगानी तथा श्रोत व्यवस्थापनको जिम्मेवारी समेत स्थानीय तहलाई नै दिइएको छ । विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन जस्ता सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनका आधारभुत सिद्धान्तलाई आत्मसाथ गरेर स्थानीय तहले आफ्नो आवश्यकता अनुसार पहिचान भएका योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनका लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ ।

स्थानीय तहको योजना बैंकमा सूचिकृत भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश भै श्रोत सुनिश्चितता भएपछि मात्र कार्यान्वयनमा जान्छन् । आवधिक योजना, मध्ममकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम बीच तादात्म्यता कायम गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमूख उद्देश्य खर्चको श्रोत सुनिश्चितता गर्ने, योजना र कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्ने र श्रोतको कुशलतापूर्वक योजना र कार्यक्रममा विनियोजन गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने हो । त्यसैले मध्यमकालीन खर्च संरचनाले योजना तथा कार्यक्रमका लक्षित नतिजा हासिल गर्नको निमित्त उपलब्ध श्रोत साधनको प्रभावकारी विनियोजन, पारदर्शीता र मितव्ययी खर्च प्रणाली अवलम्वन गरी वित्तीय सुशासनमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ ।

यस सन्दर्भमा घरपझोङ गाउँपालिकाको कार्यपालिका, विषयगत समिति, मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्यदल, विषयगत शाखासँग राय तथा परामर्श लिएर गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, राजस्व सुधार कार्ययोजना, गाउँपालिकाको विगतका वर्षहरुको उपलब्धि समिक्षा प्रतिवेदनमा उपलब्ध सूचना र आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ र २०८२/०८३ को वार्षिक कार्यक्रमलाई आधार मानिएको छ । यसै क्रममा घरपझोङ गाउँपालिकाले परामर्शदाता (विषय विज्ञहरु) को प्राविधिक सहयोगमा आगामी तीन चक्रीय वर्षको खर्च प्रक्षेपण सहित दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८३/८४-२०८५/८६) तयार गरिएको छ ।

१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा स्थानीय सरकारको श्रोत (राजस्व, अनुदान र ऋण) को आंकलन गरिन्छ । आवधिक योजनाले निर्धारण गरेका प्राथमिकताका क्षेत्रमा मध्यम अवधिको लागि श्रोतको कुशलतापूर्वक विनियोजन गरिन्छ । योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिन्छ । योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्दा वित्तीय सुशासन कायम गरिन्छ । पछिल्लो समय नेपाल सरकारले विभिन्न अन्तराष्ट्रिय मञ्चहरुमा व्यक्त गरेका प्रतिवद्धता अनुरुपमा लक्षहरु (दिगो विकास लक्ष, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन) हाँसिल गर्न आवश्यक योजना तथा कार्यक्रमका लागि समेत खर्च सुनिश्चित गर्ने औजारका रुपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई उपयोग गर्न थालिएको छ । यस्ता सबै प्रकारका प्रतिवद्धता पूरा गर्न सहयोग पुग्नुका साथै स्थानीय आवश्यकताका आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि पहिलो आर्थिक वर्षको वास्तविक बजेट

र खर्चको अनुमान हुन्छ भने त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षका लागि सम्भाव्य श्रोत र खर्चको प्रक्षेपण गरिन्छ । पहिलो वर्षको बजेट कार्यान्वयन भएपछि उपलब्धिहरुको समिक्षा गरी बाँकी दुई वर्षको प्रक्षेपित अनुमान परिमार्जन गरिन्छ भने थप एक वर्षको लागि बजेट प्रक्षेपण गरिन्छ । यसरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा चक्रीय हिसाबले प्रत्येक आर्थिक वर्षको शुरुमा तीन आर्थिक वर्षको बजेटको आंकलन र प्राथमिकताका आधारमा विनियोजन गरिन्छ । त्यसैले, मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ र वित्तीय सुशासन कायम गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ ।

मध्यमकालीन खर्च संरचना (MTEF) मा विशेष गरेर समष्टिगत आर्थिक खाका, नतिजा खाका र बजेट खाका गरी तीन अवयवहरु समावेश गरिएका हुन्छन् । आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रमको उपलब्धि र अपेक्षित नतिजाको आधारमा स्थानीय तहसँग सम्वन्धित आर्थिक तथा सामाजिक परिसूचक समावेश गरी मध्यमकालीन आर्थिक खाका (Medium Term Fiscal Framework - MTFF) तयार गरिन्छ । स्थानीय तहलाई संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान, आन्तरिक आय र ऋण तथा अन्य श्रोतको समेत आंकलन गरी क्षेत्रगत प्राथमिकता अनुरूप विषयगत शाखा र वडागत आयोजनामा लाग्ने खर्चको अनुमान सहितको मध्यमकालीन बजेट खाका Medium Term Budgetary Framework - MTBF) तयार गरिन्छ । त्यसै अनुसार, वार्षिक रुपमा बजेटको कार्यान्वयनबाट तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको पनि अनुमान गरी मध्यमकालीन नतिजा खाका (Medium Term Result Framework – MTRF) तयार गर्ने अभ्यास गरिन्छ ।

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको उद्धेश्य

घरपझोङ गाउँपालिकाले निर्माण गरेको मध्यमकालीन खर्च संरचना आर्थिक समाजिक विकासको एउटा महत्वपूर्ण औजार हो । मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि श्रोत साधन तथा बजेटको सुनिश्चितता गर्ने हो । मध्यम अवधिको लागि आन्तरिक र वाह्य श्रोतको वास्तविक तथा यथार्थपरक श्रोत अनुमान गरी बजेट खाका तयार गर्ने रहेको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले स्थानीय तहको सार्वजनिक खर्चलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी बनाई अपेक्षित प्रतिफलको सुनिश्चित पनि गर्दछ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बहुवर्षीय आयोजना कार्यान्वयन र खरिद व्यवस्थापनलाई सहयोग गर्ने गर्दछ ।

बहुवर्षीय आयोजना र दिगो विकासमैत्री कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनको माध्यमबाट दिगो विकासका लक्षहरु हासिल गर्न सहयोग पुऱ्याउने हेतुले यसको तर्जुमा गरिएको छ । यस गाउँपालिकाले तयार गरेको दीर्घकालीन विकासको सोच " **घरपझोङको समृद्धिः कृषि, पर्यटन, संस्कृति** "संघीय सरकार र गण्डकी प्रदेशले निर्धारण गरेका विकास र समृद्धिका दीर्घकालिन लक्षहरु प्राप्त गर्न समेत योगदान पुऱ्याउने आशा एवं विश्वास गरिएको छ ।

यो मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई सरल र यथार्थपरक बनाउन विषयक्षेत्रगत आधारमा मध्यमकालीन लक्ष निर्धारण गरी सोही बमोजिम श्रोत तथा खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ । यसबाट गाउँपालिकालाई आर्थिक वर्षहरुको बजेट तर्जुमा प्रक्रियामा समेत बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउन सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । यसका अतिरिक्त मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तयारीबाट निम्नानुसारको उद्देश्य हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

(क) मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई दिगो विकास र समृद्धिमैत्री बनाइ नेपाल सरकारले निर्धारण गरेका लक्ष सन् २०३० सम्ममा प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने

(ख) गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिका लागि उपलब्ध आन्तरिक श्रोत र नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण भएर आउने श्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई सहज बनाउने

(ग) स्थानीय नीति, आवधिक योजनाको लक्ष र उदेश्य तथा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बीच तादात्म्यता कायम गरी श्रोत र साधनको विनियोजनलाई यथार्थपरक र वस्तुपरक बनाउने

(घ) कार्यक्रम तथा योजनाको दिगो विकास लक्ष तथा अन्य परिसूचक अनुरुप वर्गिकरण गरी प्राथमिकता प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रममा श्रोतको सुनिश्चितता गर्ने

(ङ) गाउँपालिकाको सार्वजनिक खर्च तथा वित्त व्यवस्थापन प्रणालीलाई बढी प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाइ लक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने ।

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरु

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा संविधानले व्यवस्था गरेका प्रावधानहरू एवं घरपझोङ गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्र भित्रका आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथा राजनीतिक पक्षसँग सम्बन्धित विभिन्न नीति, ऐन, नियम, कार्यविधिको कार्यान्वयन तथा दीर्घकालीन योजना, आवधिक योजना, विषयगत रणनीतिक योजना र दिगो विकासको लक्ष हासिल गर्ने पक्ष महत्वपूर्ण हुने भएकोले यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा देहाय बमोजिमका श्रोतहरूलाई प्रमूख मार्गदर्शक तथा आधारका रुपमा लिइएको छ ।

- नेपाल अधिराज्यको वर्तमान संविधान
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय सरकारको बजेट तथा योजना तर्जुमा हाते पुस्तिका, २०७७
- नेपालको राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, सोह्रौ योजना
- गण्डकी प्रदेशको द्रोश्रो आवधिक योजना
- घरपझोङ गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, विषय क्षेत्रगत नीति र योजनाहरु
- घरपझोङ गाउँपालिकाको आ.व. २०८१/०८२ र २०८२/०८३ को नीति तथा कार्यक्रम, योजना र बजेट पुस्तिका
- घरपझोङ गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०८१/०८२ र २०८२/०८३
- घरपझोङ गाउँपालिकाको पाश्र्वचित्र, २०७५
- घरपझोङ गाउँपालिकाका सान्दर्भिक नीति, कानून् र प्रतिवेदनहरु

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना र दिगो विकास लक्ष

दिगो विकास लक्ष गरीबीको अन्त्य, समग्र पर्यावरण तथा धरतीको संरक्षण र सबै मानिसमा शान्ति एवं समृद्धिको भावनाले संयुक्त राष्ट्र संघको १५ औं साधारण सभाद्वारा विश्वको साझा, दिगो र सुरक्षित भविष्यका लागि ग्रहण गरिएको विश्वव्यापी लक्ष हो । सहस्राब्दी विकास लक्ष (MDGs) मा आधारित रही तर्जुमा गरिएको दिगो विकास लक्ष (SDGs) मा सन २०३० सम्ममा हासिल गर्ने गरी १७ वटा विश्वव्यापी लक्षहरू, १६९ परिमाणात्मक गन्तव्य र २३२ वटा सूचक निर्धारण गरिएका छन । यी दिगो विकासका लक्षहरू संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा

स्थानीय सरकारका काम, कर्तव्य अधिकार तथा दायित्वसँग प्रत्यक्ष, परोक्ष रुपमा सम्बन्धित रहेका छन । नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोच “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” सँग सम्बन्धित राष्ट्रिय लक्षहरू पनि दिगो विकास लक्षसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित छन् । त्यसैले, तीनै तहका (संघ, प्रदेश र स्थानीय) सरकारहरूले दिगो विकासको लक्ष प्राप्तिमा प्रयत्न गर्नुपर्ने देखिएको छ । यसको अलवा, दिगो विकास लक्षलाई देशको आवधिक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक विकास योजनामा समाहित गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धता जाहेर गरिएको छ ।

स्थानीय सरकार नागरिकका समस्या सम्बोधनमा प्रत्यक्ष रुपमा संलग्न हुने तथा नागरिकहरूसँग नजिकबाट जोडिएको हुनाले दिगो विकास लक्ष प्राप्तिमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु पर्ने हुन्छ । सबै क्षेत्रबाट सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य गर्नु दिगो विकास लक्ष-१ हो । दिगो विकास लक्ष प्राप्त गर्न गरिबीको चपेटामा परेका जनताको पहिचान गर्ने तथा सार्वजनिक वित्तलाई सम्बन्धित गरीब व्यक्ति वा समुदायसम्म केन्द्रित गरी योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रार्थमिकीकरण गरी नतिजाको लागि प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।

छिटो छरितो तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाह, विकास र समृद्धि हासिल गर्ने जस्ता कार्यजिम्मेवारी स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रमा पर्ने भएकोले दिगो विकास लक्ष प्राप्त गर्न यसको स्थानीयकरण गर्ने महत्वपूर्ण अभिभारा स्थानीय तहमा रहेको छ । साथै, कुनै पनि सरकारको एकल प्रयासले मात्र दिगो विकास लक्ष हासिल गर्न सम्भव छैन । यसका लागि निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, समुदाय, विकास साझेदार लगायत विकासका सरोकारवालाहरु बीचमा सहकार्य, समन्वय र साझेदारी हुन आवश्यक छ । दिगो विकासको अवधारणालाई साकार पार्न सम्बन्धित राष्ट्रको आर्थिक तथा सामाजिक विकास र वातावरण संरक्षणको एकीकृत प्रयत्नले मात्र सदस्य राष्ट्रले दिगो विकास लक्षलाई आन्तरिकीकरण गर्न सक्दछ । अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा सहमति भएका विकासका मुद्दामा सरकारको जिम्मेवारी पुरा गर्ने यो एउटा मूख्य माध्यम पनि हो । नेपालले चौधौं योजनादेखि नै दिगो विकास लक्षलाई आन्तरिकीकरण गरिरहेको छ । जसअनुसार आम्दानीमा वृद्धि, मानव संसाधन विकास तथा आर्थिक जोखिमको न्यूनीकरण गर्दै वि.सं. २०७९ सम्ममा अति कम विकसित देशबाट विकासशील देशको रुपमा स्तरोन्नती हुने र वि.सं. २०८७ सम्ममा दिगो विकास लक्ष हासिल गर्ने रहेको छ ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय स्तरमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा दिगो विकास लक्षलाई साङकेतीकरण गरी सम्बन्धित योजनाले दिगो विकास लक्ष प्राप्तीमा पुऱ्याउने योगदानको आँकलन गरी समग्र विकास उपलब्धीलाई दिगो विकासका लक्ष प्राप्तीतर्फ उन्मुख गराउने प्रयास हुनु पर्दछ । दिगो विकास लक्ष प्राप्तिको लागि प्रदेश तथा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना) जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको अवस्था छ । यसका अलावा, दिगो विकास लक्ष हासिल गर्न प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा कार्यक्रमहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहहरुको क्षमता विकास गरी स्थानीय आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने, दिगो विकास लक्ष प्राप्तिको लागि मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्ने, वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा कुशल प्रकारले बजेट विनियोजन र नतिजामुखी कार्यान्वयन गर्नु जरुरी देखिन्छ ।

सार्वजनिक वित्तलाई दिगो विकास लक्ष प्राप्तीतर्फ उन्मुख हुने गरी लगानी नगरेसम्म दिगो विकासको अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने भएकोले दिगो विकास लक्ष प्राप्तिमा सार्वजनिक वित्तको अहम भूमिका रहेको छ । लगानी बिना दिगो विकास लक्ष प्राप्त हुन नसक्ने हुनाले सामाजिक, आर्थिक, भौतिक विकास र वातावरण संरक्षणमा लगानीको मूख्य श्रोत सार्वजनिक वित्त भएकोले राजस्व सुधार योजना मार्फत स्थानीय तहले आम्दानी वृद्धि तथा समयको गतिसँगै दायरा फराकिलो गराउदै लैजानु पर्दछ । यसो गर्नको लागि स्थानीय सरकारले प्रभावकारी (Effective) श्रोत परिचालन गरी जनताको हितको लागि नतिजा निकाल्न सक्नु पनि पर्दछ । दिगो विकास लक्षको प्राप्तिका लागि नेपाललाई रु. २० खर्ब देखि २४ खर्ब रुपैयाको वार्षिक बजेट आवश्यक पर्ने कुरा अर्थविदहरुले बताएका छन् । यसको लागि ५४.८ प्रतिशत सार्वजनिक क्षेत्र, ३६.५ प्रतिशत निजी क्षेत्र, ४.४ प्रतिशत घरपरिवार र ४.३ प्रतिशत सहकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट योगदान हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

स्थानीय सरकारको अर्को महत्वपूर्ण कार्यक्षेत्र सामाजिक विकासको क्षेत्रमा स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार भित्र चारवटा प्रमूख क्षेत्र पर्दछन । यसमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाइ, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण जस्ता पक्षहरू रहेका छन । सामाजिक विकाससँग दिगो विकास लक्षका चारवटा लक्ष जस्तै: लक्ष-३ (स्वस्थ जीवन), लक्ष-४ (गुणस्तरीय शिक्षा), लक्ष ५ (लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण) र लक्ष-६ (स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ) का लागि आवश्यक बजेटको सुनिश्चितता गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ ।

१.६ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

मध्यमकालीन खर्च संरचना मूख्य गरी, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जारी गरेको स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना दिग्दर्शन २०७८, (परिमार्जित), स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्षको साङ्केतीकरण श्रोत पुस्तिका २०७९, स्थानीय तहको दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी श्रोत पुस्तिका २०७९ मा निर्देशित मार्गदर्शनमा आधारित रही तयार गरिएको छ । यसका साथै, राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ मा समाविष्ट मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी सम्बन्धी अवधारणा, मार्गदर्शन तथा औजारहरू समेतलाई मध्यनजर गरी तयार गरिएको छ । यसै क्रममा, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा अवलम्वन गरिएका विधि तथा प्रक्रिया तपशिल बमोजिम रहेका छन् ।

प्रक्रिया १ : परामर्शदाता संस्था छनोट एवं परिचालन

त्रिवर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नको लागि घरपझोङ गाउँपालिकाले ह्याप्पी स्ट्रिङ एडभाईजर्स प्रा.लि. बेनी नगरपालिका ८, म्याग्दीसँग करार सम्झौता गरी सम्बन्धित क्षेत्रका परामर्शदाता (विषय विज्ञ) हरुको सेवा खरिद गरी घरपझोङ गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्न परिचालन गऱ्यो । मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नको लागि समय सीमा तोकी सम्पन्न गर्नुपर्ने कार्यहरु, गाउँपालिका र सम्बन्धित परामर्शदाता (विषय विज्ञ) हरुको कार्य जिम्मेवारी प्रष्ट हुनेगरी तोकिएको थियो ।

प्रक्रिया २ : मानव संसाधन परिचालन

घरपझोङ गाउँपालिकाको कार्यक्षेत्रमा खटनपटन भए पछि परामर्शदाताहरुद्वारा गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत, शाखा प्रमूखहरु तथा अन्य पदाधिकारीहरुसँग छलफल तथा परामर्श गरी दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा, मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारण, यस सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाहरु लगायतका विषयमा जानकारी गराउने, दिगो विकासमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका लागि आवश्यक तथ्यांक तथा सूचना संकलन गर्ने, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका लागि कार्यदल गठन् गरी आवश्यक निर्दिष्ट फारमहरु तयारी गर्ने तथा भर्ने कार्यलाई एकसाथ अघि बढाइएको थियो । यस प्रक्रियामा परामर्शदाताले सकेसम्म सहजीकरण गर्ने, साथ, सहयोग र परामर्श लिने भूमिका निर्वाह गर्दै गाउँपालिकाका सम्वद्ध पदाधिकारीको पनि अधिकतम सहभागिता गराईएको थियो ।

प्रक्रिया ३ : नीतिगत, कानूनी दस्तावेज, दिग्दर्शन लगायत अन्य सन्दर्भ सामग्री संकलन एवं समिक्षा

स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी सम्बन्धी दिग्दर्शनमा उल्लेखित विधि, औजार एवं कार्ययोजना सम्बन्धमा गाउँ पालिकामा तयारी बैठकको आयोजना गरी निर्वाचित जनप्रतिनिधि, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र विषय क्षेत्रगत शाखाका कर्मचारीहरुसँग छलफल गरियो । छलफलका आधारमा खर्च संरचना तयारी विधि तथा प्रक्रिया, औजार र दस्तावेजको प्रस्तावित ढाँचा तयार गरियो । छलफलका क्रममा गाउँपालिकाको विशिष्ठ पहिचान र विशेषताका आधारमा प्राप्त भएका सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई विशेष महत्वका साथ समावेश गरि मध्यमकालीन

खर्च संरचना तयारी कार्ययोजना तर्जुमा गरियो। घरपझोङ गाउँपालिकामा स्थलगत रुपमा परामर्शदाता खटिएपछि गाउँपालिकाको मार्गनिर्देशनमा स्थानीय तहको योजना, श्रोत प्रक्षेपण र सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित नीति, कानून, दिग्दर्शन र कार्यविधि नीति तथा कार्यक्रम लगायतका सान्दर्भिक दस्तावेज संकलन गरी अध्ययन गरेको थियो । त्यस पछि दस्तावेजहरूको अध्ययनबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका सन्दर्भमा व्यवस्था गरिएका महत्वपूर्ण र सान्दर्भिक दस्तावेजहरु विश्लेषण गरियो । मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी गर्ने क्रममा अध्ययन एवं समिक्षा गरिएका प्रमूख सन्दर्भ सामाग्री तपशिल बमोजिम रहेका छन

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी श्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय सरकारको बजेट तथा योजना तर्जुमा हाते पुस्तिका, २०७७
- नेपालको राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, सोह्रौं योजना
- गण्डकी प्रदेशको द्रोश्रो आवधिक योजना
- घरपझोङ गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, विषय क्षेत्रगत नीति र योजनाहरु
- घरपझोङ गाउँपालिकाको आ.व. २०८१/०८२ र २०८२/०८३ को नीति तथा कार्यक्रम, योजना र बजेट पुस्तिका
- घरपझोङ गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०८१/०८२ र २०८२/०८३
- घरपझोङ गाउँपालिकाका सान्दर्भिक नीति, कानून् तथा प्रतिवेदनहरु

प्रक्रिया ४ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको ढाँचा, औजार र कार्ययोजना तर्जुमा

स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी सम्बन्धी दिग्दर्शनमा उल्लेखित विधि, ढाँचा, औजार एवं कार्ययोजना सम्बन्धमा तयारी बैठकको आयोजना गरी छलफल गरियो। छलफलमा आधारित रहेर मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी विधि, प्रक्रिया औजार र प्रयोग हुने दस्तावेजको प्रस्तावित ढाँचा तयार गरियो। छलफलका क्रममा घरपझोङ गाउँपालिकाको विशिष्ठ पहिचान र विशेषताका आधारमा प्राप्त भएका सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई विशेष महत्वका साथ समावेश गरि मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्ययोजना तर्जुमा गरियो

प्रक्रिया ५ : अभिमुखीकरण तथा प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा, ढाँचा, प्रक्रिया, औजार र संस्थागत व्यवस्थाको सम्बन्धमा घरपझोङ गाउँपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत शाखाका शाखा प्रमूखहरु लगायत अन्य कर्मचारीहरु बीच साझा बुझाई तयार गर्ने उद्देश्यले एक दिवसीय अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्नुको अतिरिक्त ५ वटा विषयगत क्षेत्र अर्न्तगत रहेका उपशिर्षकहरुमा देखिएका समस्या तथा चुनौतीहरु र प्रत्येक उपशिर्षकहरुमा प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा कार्यक्रमहरु पहिचान गर्न शाखा प्रमूखहरु, कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरुको पाँच वटा समुहमा विभाजन गरी विषय विज्ञहरुको सहजीकरणमा समुह छलफल संचालन गरी समस्या तथा चुनौती, प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा कार्यक्रमहरुको पहिचान गर्ने काम गरियो । सोही कार्यशालामा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यदल गठन गरी श्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, विषयगत समिति, कार्यदल र शाखाको जिम्मेबारी तथा भूमिका समेत स्पष्ट पारी कार्यादेश प्रदान गरियो । कार्यदलको विवरण अनसूची-१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रक्रिया ६ : विषयगत समिति/शाखा तथा पदाधिकारीहरुसँग परामर्श

विद्यमान योजना, विषयगत रणनीतिक योजना, वार्षिक योजना र बजेट कार्यान्वयनको उपलब्धि समिक्षाका लागि विषयगत समिति/शाखा, एकाइ, पदाधिकारीसँग परामर्श तथा छलफल गरियो । यस परामर्शबाट प्रमुख उपलब्धि, चालु आयोजना, सालबसाली आयोजना तथा कार्यक्रम, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएका आयोजना, सम्भाव्यता अध्ययन र लागत अनुमान विवरण तयार गरियो । तथा कार्यक्रमको उपलब्धि समिक्षाका लागि विषयगत समिति, शाखा र एकाई परामर्श तथा छलफल गरी आवश्यक परिसूचकहरु परिभाषित गर्ने र सूचना एकीकृत गर्ने काम भयो । उक्त परामर्शबाट गाउँपालिकाले हालसम्म हासिल गरेका प्रमूख उपलब्धि, चालु आयोजनाहरु, सालबसाली कार्यक्रमहरु, विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएका, सम्भाव्यता अध्ययन र लागत अनुमान भएका आयोजनाहरुको विवरण तयार गरियो । उक्त छलफलबाट विषय क्षेत्रगत योजनाको सूची तयार गरी हरेक आयोजनाको उप-क्षेत्रगत रुपमा श्रोत आवश्यकता निर्धारण गरियो ।

प्रक्रिया ७ : श्रोत तथा खर्चको अनुमान र त्रिवर्षीय प्रक्षेपण

राजस्व बाँडफाँट, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण लगायतका विभिन्न श्रोतबाट उपलब्ध हुने रकमलाई विगत आर्थिक वर्षहरूको श्रोतको उपलब्धताका आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि श्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो भने आन्तरिक श्रोतलाई राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो । । विगत आर्थिक वर्षहरुको विनियोजन तथा यथार्थ खर्चको अनुपात, गौरबका आयोजना, चालु तथा बहुवर्षीय आयोजना र योजना अनुसारका प्राथमिकता प्राप्त आयोजना र कार्यक्रम कार्यान्वयनमा प्रतिकुल असर नपर्ने गरी खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो । श्रोत तथा खर्च अनुमान तथा प्रक्षेपणका आधारमा तीन वर्षको बजेट सीमा निर्धारण गरियो । यसरी तयार गरेको बजेट सीमालाई सबै विषयगत शाखामा उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीका लागि मार्गदर्शन सहित उपलब्ध गराइयो ।

प्रक्रिया ८ : विषय क्षेत्रगत आयोजनाको पहिचान र सांकेतिकरण

विषयगत शाखाका कर्मचारीको अग्रसरतामा आवश्यक छलफल गरी प्रत्येक उप-क्षेत्रका आगामी तीन आर्थिक वर्षमा सञ्चालन गरिने आयोजना तथा कार्यक्रमहरु पहिचान गर्ने काम सम्पन्न भयो । पहिचान भएका आयोजनाहरुको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने, लागत अनुमान यकिन गर्ने र हरेक आर्थिक वर्षको लागि श्रोत आवश्यकता निर्धारण गर्ने कार्य सम्वन्धित शाखाबाट सम्पन्न भयो । त्यसपछि, घरपझोङ गाउँपालिकाले आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकताक्रम, दीगो विकास लक्ष, लैंगिक तथा जलवायु संकेतका आधारमा उप-क्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको साँकेतीकरण गरियो ।

प्रक्रिया ९ : विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेज तयारी

स्थलगत अध्ययन तथा विषयगत शाखाहरूसँगको परामर्श र छलफल सम्पन्न गरिसकेपछि प्राप्त भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शनका आधारमा तयार गरिएको विषय उप-क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई विषयगत समितिमा छलफल गरी विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयार गर्ने कार्य सम्पन्न गरियो । विषयगत शाखा/एकाइ वा उप-क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई एकीकृत गरी विषयगत क्षेत्र मध्यमकालीन संरचना तयार गरियो । हरेक विषयगत क्षेत्रका मध्यमकालीन खर्च संरचनाका लागि नतिजा खाका र सूचक तयार गर्दा गाउँपालिकाको निति तथा कार्यक्रम र हालसम्म प्राप्त गरेको उपलब्धिको समीक्षाबाट प्राप्त विवरण तथा परिमाणात्मक लक्षलाई आधार मानेर विषयगत क्षेत्रको स्थिति, नतिजा खाका, वित्तीय खाका र कार्यक्रम/आयोजनाहरुको सारांश तयार गरियो ।

प्रक्रिया १० : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयारी

विषयक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई कार्यदलबाट एकीकृत गरी मध्यमकालीन खर्च संरचनाको एकीकृत मस्यौदा दस्तावेज तयार गरियो । तयार गरिएको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा माथि बजेट

तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिमा छलफल गरी मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदालाई पूर्णता दिइयो । मस्यौदा तयार गर्ने प्रक्रियामा आर्थिक, सामाजिक एवं अन्य विषयक्षेत्रगत तथ्याङ्कका लागि घरपझोङ गाउँपालिकाबाट प्रकाशित पार्श्वचित्र र शाखावाट प्राप्त तथ्यांकलाई प्रमूख आधारका रुपमा लिइएको छ भने आर्थिक श्रोतको विश्लेषणका लागि आर्थिक प्रशासन शाखाबाट लिएको विगत आर्थिक वर्षहरूको आय-व्यय विवरणलाई प्रमूख आधारका रुपमा लिइएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना अवधि (२०८३/८४ - २०८५/८६) को लागि आवश्यक श्रोतको अनुमानका लागि गाउँपालिकाका नीति, कार्यक्रम, सञ्चालित/स्वीकृत आयोजना/कार्यक्रम एवं सालबसाली कार्यक्रमहरूलाई प्रमूख आधारका रुपमा लिइएको छ ।

प्रक्रिया ११ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा प्रस्तुति तथा छलफल

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा तयार भएपछि यसलाई गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत लगायत अन्य पदाधिकारीहरू समक्ष डाफट प्रतिवेदन छलफलका लागि प्रस्तुत गरियो । गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा शाखा प्रमुख कर्मचारीहरुवाट प्राप्त सुझावहरूलाई प्रारम्भिक मस्यौदामा आवश्यक थप सुधार गरियो ।

प्रक्रिया १२ : मध्यमकालीन खर्च संरचनाको परिमार्जित मस्यौदा तयारी

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदामा प्राप्त सुझावहरू समावेश गरेर मस्यौदाको दस्तावेजलाई आवश्यक परिमार्जन गरी अन्तिम रुप दिने कार्य गरियो । यो दस्तावेज तयारी गर्दा गाउँपालिकाको विषयक्षेत्रगत योजना र वार्षिक विकास कार्यक्रमको समिक्षाबाट प्राप्त उपलब्धि सहितको विवरण तथा क्षेत्रगत नीतिको परिमाणात्मक लक्षलाई पनि आधारको रुपमा लिइएको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको दस्तावेजमा स्थानीय तह योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ (परिमार्जित) मा व्यवस्था भए बमोजिम समष्टिगत मध्यमकालीन वित्तीय खाका, मध्यमकालीन नतिजा खाका र मध्यमकालीन बजेट खाकाको साथै विषयतक्षेत्रको स्थिति, नतिजा खाका, वित्तीय योजना र कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण समावेश गरिएको छ ।

प्रक्रिया १३: मध्यमकालीन खर्च संरचनाको स्वीकृति

माथि उल्लेखित मध्यमकालीन खर्च संरचनाका विभिन्न प्रक्रियाको पालना गरी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समितिबाट पेश भएको मध्यमकालीन खर्च संरचना उपर कार्यपालिकामा आवश्यक छलफल र स्वीकृति प्राप्त भएपछि गाउँसभामा पेश गरी अनुमोदन भएको छ ।

घरपझोङ गाउँपालिका

परिच्छेद २: मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनका माध्यमबाट उपलब्ध सीमित श्रोतलाई कुशलतापूर्वक विनियोजन गर्न, कार्यान्वयन दक्षतामा सुधार ल्याउन तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न समेत महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई नेपालमा दशौं योजना (आ.व. २०५९/६०) देखि कार्यान्वयमा ल्याइएको हो ।

संघीय संरचना अनुरुप बनेको अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी कानूनले तीनै तहका सरकारले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा आ-आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रका विषयगत क्षेत्रहरुमा हुने लगानीको अनुमानित विवरण सहित आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण झल्किने मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । उक्त संरचनामा चालु खर्च, पूँजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्थाका लागि आवश्यक पर्ने रकम समेत खुलाउनुपर्ने व्यवस्था छ । उक्त संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था अनुसार घरपझोङ गाउँपालिकाले तय गरेको दीर्घकालिन सोच सहितको प्रथम आवधिक योजनाले पहिचान गरेका प्राथमिकताका क्षेत्रमा आवश्यक श्रोतको विनियोजन सहित वार्षिक बजेट तर्जुमा गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना आवश्यक रहेको छ ।

संविधानले आत्मसात गरेको समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको अवधारणा, समृद्ध नेपालः सुखी नेपालीको दीर्घकालीन सोच, नेपाल सरकारको चालु पन्धौं आवधिक योजना र गण्डकी प्रदेश सरकारको प्रथम आवधिक योजनाका साथै यस गाउँपालिकाको विकास योजना तथा कार्यक्रमलाई खर्च संरचनामा आत्मसात गर्ने प्रयास गरिएको छ । संघीयताको सफलता वित्तीय श्रोतको कुशल व्यवस्थापन, तीव्र आर्थिक वृद्धि एवम् विकास कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा निर्भर रहन्छ । यसर्थ, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८३/८४ - २०८५/८६)ले घरपझोङ गाउँपालिकालाई त्यस तर्फ मार्गदर्शन गर्नेछ ।

घरपझोङ गाउँपालिकाको संमृद्धीका संवाहक क्षेत्रहरु, स्थानीय प्राथमिकता, दिगो विकास लक्ष हासिलमा योगदान पुऱ्याउने कार्यक्रम र स्थानीय तहको अधिकारक्षेत्र भित्रका अनिवार्य कार्यक्रम तथा आयोजनालाई यस खर्च संरचनामा समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

२.२ चुनौती तथा अवसर

संविधान प्रदत्त अधिकारको कार्यान्वियन, दीगो विकास लक्ष, सोह्रौ योजना, गण्डकी प्रदेशको द्रोश्रो आवधिक योजना र घरपझोङ गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिको उद्देश्य हासिल गर्न, पर्यटन प्रवर्द्धन, उत्पादन, रोजगारी र आयमा दिगो वृद्धि हासिल गर्नु गाउँपालिकाको प्रमुख चुनौती हो । राजनीतिक परिवर्तन पछिको जनआकांक्षा अनुरुप आम नागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार, आर्थिक सामाजिक रुपान्तरण र सामाजिक न्याय सहितको मर्यादित जीवनयापनको वातावरण सिर्जना गर्दै समुन्नत समाजको निर्माणको बाटोमा अगाडी लम्कने कार्य आफैमा चुनौतिपूर्ण छ । यसका साथै विश्वव्यापी रुपमा फैलिएको कोभिड १९ लगायतका महामारीले अर्थतन्त्र र समाजमा छाडेको गहिरो डोब, बढदो् वातावरणीय असन्तुलन र जलवायु परिवर्तनको कारण श्रृजित विपदहरुको जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी समृद्ध, सुरक्षित र परिष्कृत समाज निर्माणका लागि उपलब्ध श्रोत साधनको समुचित परिचालन गर्ने कार्य अर्को चुनौती भएको देखिन्छ ।

यसका साथै व्यापक भौगोलिक विविधता सहित दशकौं देखिको स्थापित बजार केन्द्र र बिकट ग्रामीण वस्तीबीच सन्तुलन कायम गर्ने विकासको मार्ग तय गर्नु घरपझोङ गाउँपालिकाको लागि सहज पक्कै छैन । त्यस बाहेक दिगो विकास लक्षहरुले परिलक्षित गरे अनुरुप व्यवस्थित शहरीकरण, सुविधायुक्त र सुरक्षित बसोबास, स्वच्छ खानेपानी तथा स्वच्छ उर्जाको उपलब्धता र सूचना प्रविधि, कृषि तथा वनजन्य उद्यमको विविधिकरण गरी उत्पादन

र उत्पादकत्व वृद्धिमा अहिले व्याप्त जनसाङ्ख्यिक लाभको समुचित उपयोग गर्ने कार्य पनि नवगठित स्थानीय सरकारहरुका लागि आम चूनौतिको रुपमा रहेका छन् । वित्तीय संघीयतको मर्म अनुरुप स्थानीय तहको मानव संशाधन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु र उपलब्ध सार्वजनिक श्रोतको कुशल, समन्यायिक र नतिजामूलक व्यवस्थापन गरी विनियोजन दक्षता, कार्यान्वयन कुशलता र वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु समेत चुनौतिपूर्ण छ ।

स्थानीय तह निर्वाचन २०७९ बाट नवयुवा र ऊर्जावान जनप्रतिनिधिहरु निर्वाचित भै आउनु र स्थानीय परिवेश सुहाउने विकासका अवधारणाहरुमा व्यापक बहस प्रारम्भ हुनु यस गाउँपालिकाको लागि विकासका थप ढोका खुल्नु हो । बिगतमा आधारभुत नीति, कानून, योजना र कार्यविधिहरु तर्जुमा भएर कार्यान्वयनमा गइसकेको अवस्थामा आवश्यकता अनुसार रणनीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने वातावरण नवनिर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुका लागि सुनौलो अवसर हो । पछिल्लो समय संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको तर्फबाट दीगो विकास लक्ष, विपद् उत्थानशीलता, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र वित्तीय सुशासनका क्षेत्रमा स्थानीय तहहरुलाई सहयोग र सहजिकरण गर्ने हेतुले विभिन्न दिग्दर्शन र मार्गदर्शनहरु जारी भै आवश्यकता अनुसार क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुनु पनि यस गाउँपालिकाको लागि अवसरहरु हुन् ।

गाउँपालिकाले स्थानीय विशेषतामा आधारित तुलनात्मक लाभ र आर्थिक संमृद्धिका संवाहक क्षेत्रको पहिचान तथा समुचित उपयोगको माध्यमद्धारा हरित उत्थानशील र समावेशी स्थानीय अर्थतन्त्र विकास गर्ने हेतुले आवधिक योजना निर्माण गरेर कार्यान्वयनमा लैजान थालेको छ । उक्त योजनाको उपलब्धीहरुको तथ्यपरक समिक्षा गरेर आवश्यक सुधार गर्दै अगाडी बढ्न र सिकाइका आधारमा आवधिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने अवसर पनि यस गाउँ कार्यपालिकालाई प्राप्त भएको छ ।

गाउँपालिकाको आफ्नो आन्तरिक श्रोत बाहेक संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र विभिन्न विकास साझेदार संघ संस्थाहरुबाट समेत संघीयताको कार्यान्वयन, स्थानीय सरकारको क्षमता अभिवृद्धि र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा सहयोग जुटिरहेको छ । त्यस्ता श्रोतहरुको समुचित परिचालन गरेर सूचना प्रविधिमैत्री युवा जनशक्तीलाई थप श्रृजनशील र उद्यमशील बनाउँदै स्वरोजगारी, उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै आर्थिक सामाजिक रुपान्तरणको दिशामा अगाडि बढ्ने अवसर श्रृजना भएको देखिन्छ ।

२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचलाई प्रमूख आधारको रुपमा लिइएको छ । गाउँपालिकाको सोच र अन्य योजना दस्तावेजका साथै चालु आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम, नेपाल सरकारको सोह्रौं योजना, गण्डकी प्रदेश सरकारको द्रोश्रो आवधिक योजना एवं संघ, प्रदेश र यस गाउँपालिकाको विषय क्षेत्रगत नीतिको समेत उपयोग गरिएको छ । यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समष्टिगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

२.३.१ दीर्घकालीन सोच

यस गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच “ **घरपझोङको समृद्धिः कृषि, पर्यटन, संस्कृति** ” रहेको छ । यसलाई तपशिल बमोजिम परिभाषित गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

२.३.२ घरपझोङ गाउँपालिकाको विकास लक्ष

गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा गर्नु भनेको समृद्ध र सुखी गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच प्राप्त गर्ने आधार योजनाको रुपमा लिइएको छ । पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकास मार्फत शिक्षा, स्वास्थ्य, स्वरोजगारी, उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्दै गाउँपालिकाबासीको आय र जीवनस्तरमा गुणात्मक र दीगो सुधार ल्याउने गाउँपालिकाको लक्ष रहेको छ ।

२.३.३ घरपझोङ गाउँपालिकाको विकास उद्देश्य

यस गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम, योजनाले निर्धारित गरेका विकासका उद्देश्यहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

१. पर्यटन क्षेत्रको विकास मार्फत रोजगारी सिर्जना गाउँपालिका बासीको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु,
२. होटल व्यवसाय, कृषि उत्पादन, वन वातावरण संरक्षण र पूर्वाधारको दिगो विकास मार्फत स्थानीय अर्थतन्त्र अभिवृद्धि गर्नु,
३. जलवायु परिवर्तनसँग अनुकुलित हुँदै विपद् उत्थानशील भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्नु,
४. दिगो विकास लक्षको स्थानीयकरण गरी राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक लक्षलाई सहयोग पुऱ्याउनु,
५. शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक न्याय, सामाजिक समावेशिकरण (महिला, बालबालिका, अपांगता भएका व्यक्ति, दलित, जेष्ठ नागरिक, युवा लगायत समाजका विपन्न समुदायहरु)को संस्थागत विकास मार्फत सुशासन सहितको समतामुलक समाज निर्माण गर्नु,

२.३.४ घरपझोङ गाउँपालिकाको विकास रणनीति

घरपझोङ गाउँपालिकाको विद्यमान नीति तथा कार्यक्रम र विकास योजनाले लिएको लक्ष तथा उद्देश्य हासिल गर्न आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत सुशासनकोक्षेत्र विकासलाई समेटिने गरी क्रमशः निम्नानुसारका प्रमूख रणनीति अवलम्वन गरको छ ।

१. पर्यटनलाई आर्थिक समृद्धिको पहिलो सम्भाव्य क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न पर्यटनलाई उद्योगको रुपमा प्रवर्द्धन गर्ने र लगानी अभिवृद्धि गर्न निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्ने,
२. गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व वृद्धिका लागि करका दायराहरु विस्तारमा जोड दिने,
३. गाउँपालिका, वडा र समुदाय तहमा विपद् जोखिम सम्वन्धी क्षमता विकास र संस्थागत संरचना निर्माणलाई जोड दिने,
४. सबै क्षेत्रमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मूलप्रवाहिकरण गर्ने,
५. जोखिमबाट पिडित वा जोखिममा रहेका समुदायहरुलाई भविष्यमा हुन सक्ने विपद्बाट बचाउन उनीहरुको संरक्षण गर्ने तथा क्षमता विकासमा जोड दिने,
६. विकास प्रकृयामा समाजमा रहेका कमजोर वर्ग लगायत सबै समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
७. अझै राम्रो र अझ बलिया पुनर्लाभका क्षेत्र, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि गाउँपालिका, समुदाय, विकास साझेदारहरु, निजी क्षेत्रलगायत सबै सरोकारवालाहरुको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

"समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली" को राष्ट्रिय सोच तथा संकल्प, गण्डकी प्रदेशको "समृद्ध प्रदेश र सुखी नागरिक" को सोच र घरपझोङ गाउँपालिकाको " **घरपझोङको समृद्धिः कृषि, पर्यटन, संस्कृति** " विकासको सोच तथा लक्ष अनुरुप आर्थिक वर्ष २०८३/८४ -२०८५/८६ को मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमूख लक्ष तथा नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ । सो अनुसार आगामी ३ वर्षको समष्टिगत आर्थिक लक्ष तालिका नं. २.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.१: समष्टिगत मध्यमकालीन आर्थिक खाका

क.सं.	सूचक/लक्ष	एकाई	२०८१/८२ सम्मको उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
					२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६

१	वार्षिक उत्पादन	रु.लाखमा					
	कृषी क्षेत्र	रु.लाखमा					
	गैर कृषी क्षेत्र	रु.लाखमा					
२	औसत पारिवारिक आय (वार्षिक)	रु.हजारमा	५००	५००	५४०	५८०	६२०
३	गाउँ पालिकामा दर्ता भएका उद्यम व्यवसाय	संख्या	११२	१२०	१२८	१३२	१३६
४	व्यवसायिक क्षेत्रको रोजगारी	संख्या	१२०	१३०	१५०	१७०	१९०
५	आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खानपुग्ने परिवार	प्रतिशत	५	७	९	११	१३

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका

नेपाल सरकारको १६ औं आवधिक योजना तथा घरपझोङ गाउँपालिकाले लिएको समष्टिगत तथा विषयगत लक्ष प्राप्ति गर्न सहयोग पुग्ने गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत नतिजा खाका तर्जुमा गरिएको छ । सो खाकामा विगत आर्थिक वर्षहरुको उपलब्धि र चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को अनुमानित उपलब्धिको आधारमा आगामी आ.व. २०८३/८४ को लक्ष निर्धारण गरिएको छ। खर्च संरचनामा समावेस दोश्रो र तेश्रो वर्षको लक्ष वर्तमान नीति तथा कार्यक्रम, योजना र विगत वर्षहरुको उपलब्धिका साथै प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको अपेक्षित नतिजाको आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ। घरपझोङ गाउँपालिकाको मध्यमकालीन समष्टिगत नतिजा खाका तालिका २.२ मा प्रस्तुत छ।

तालिका २.२ समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका

क.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाइ	२०८०/८१ सम्मको उपलब्धि	२०८१/८२ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१	प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पदन (केजी)	के.जी.	२८०	३००	३२०	३४०	३६०
२	कृषी पकेट क्षेत्र	संख्या	१	१	२	२	३
३	कुल खेतीयोग्य भूमिमध्ये वर्षैभरी सिचाइ सुविधा उपलब्ध जमीन	प्रतिशत	७८	८०	८२	८४	८६
	निरपेक्ष गरिबीको दर	प्रतिशत					
४	साक्षरता दर (१५ वर्ष माथिको)	प्रतिशत	७६	७६.३	७७	७८	७९
५	आधारभूत तह (१-८) खुद भर्ना दर	प्रतिशत		९८.३	९८.५	९८.८	९९
६	माध्यमिक तह (९-१२) खुद भर्ना दर	प्रतिशत		५८.९	६०	६२	६४
७	संस्थागत सुत्केरी गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	८४	८५	८६	८७	८८
८	४ पटकसम्म नियमित गर्भजाँच गराउने महिला	प्रतिशत					
९	५ वर्षमुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्म)	जना	०	०	०	०	०
१०	कुपोषणको अवस्था (५ वर्ष मुनीका औसतभन्दा कम तौल हुने बालबालिका)	प्रतिशत	०	०	०	०	०

११	आधारभुत खानेपानी (पाईप धारा)को पहुँच पुगेको घरपरिवार	प्रतिशत	७८	८०	८२	८४	८६
१२	सेफ्टी ट्यांकी सहितको सौचालय भएको घरपरिवार	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
१३	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	४५	५०	५५	६०	६५
१४	स्वच्छ उर्जा (विद्युत)मा पहुँच प्राप्त घरपरिवार	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
१५	इन्टरनेट र इमेल लगायत सूचना प्रविधिमा पहूँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	७८	८०	८२	८४	८६
१६	हरियाली (बन) क्षेत्र	प्रतिशत					
१७	महिला हिंसाका उजुरी (वार्षिक)	संख्या	०	०	०	०	०
१८	कुल बजेटमा आन्तरिक स्रोतको हिस्सा अल्या समेत	प्रतिशत		२९	३१	३३	३५

श्रोतः मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका

घरपझोङ गाउँपालिकाको त्रिवर्षीय बजेट खाका तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको प्रवृत्ति, वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता, दिगो विकास लक्षको मार्गचित्र, क्रमागत तथा विस्तृत अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रम, स्थानीय प्राथमिकता, विनियोजन कुशलता, अनुमान योग्यता र वित्तीय सुशासनलाई मूख्य आधारका रुपमा लिइएको छ । गाउँपालिकाका गौरबका आयोजना, चालु तथा विस्तृत अध्ययन भएका, तुलनात्मक लाभका आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि आवश्यक रकम सुनिश्चित हुने गरी बजेट सीमा र सोको आधारमा विषयगत बजेट खाका तर्जुमा गरिएको छ । क्रमागत कार्यक्रम, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था र आगामी कार्यान्वयन योजनाको आधारमा खर्च गर्न सक्ने क्षमता तथा श्रोतको आवश्यकता एवं उपलब्धतालाई मध्यनजर गरिएको छ । मध्यम अवधिको श्रोत अनुमान गर्दा आन्तरिक आय तथा राजस्व परिचालनको विगत प्रवृत्ति र विपदबाट श्रोत परिचालनमा परेको चाप र आगामी वर्षहरूमा पर्न सक्ने असर तथा प्रभाव, श्रोतको आवश्यकता लगायतका पक्षहरूलाई ध्यान दिइएको छ । विगत आर्थिक वर्षहरूको यथार्थ आय तथा खर्च, आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेट तथा विनियोजनका आधारमा खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको राजस्व तथा खर्च आँकलन गरिएको छ । प्रक्षेपणका क्रममा गाउँपालिकाको प्राथमिकताका क्षेत्र तथा रणनीतिक महत्वका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्रयाप्त श्रोत व्यवस्था गरिएको छ । आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडबाँटबाट उपलब्ध हुने श्रोत र आवश्यकता समेतका आधारमा अन्य कार्यक्रम तथा प्रशासनिक खर्च अनुमान गरिएको छ । नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकम, रोयल्टी (वन तथा अन्य) र आन्तरिक श्रोत समेतका आधारमा गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान रकम नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट गत वर्षमा प्राप्त भएको रकमको आधारमा अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ । यस आधारमा गाउँपालिकाको गत तीन वर्षको यथार्थ आय र आगामी तीन वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण तपशिल बमोजिम रहेको छ ।

रु हजारमा

विवरण	२०८१/८२ को वास्तविक(यर्थाथ) आय	२०८२/८३ को संशोधित अनुमान	आय अनुमान र प्रक्षेपण: २०८३/८४ अनुमान	आय अनुमान र प्रक्षेपण: २०८४/८५ प्रक्षेपण	आय अनुमान र प्रक्षेपण: २०८५/८६ प्रक्षेपण	३ बर्षको जम्मा
१. आय अनुमान	**३३६९८२**	**३३१३५८**	**३४७९२६**	**३६५३२२**	**३८३५८९**	**१०९६८३७**
संघिय सरकार	**१७६८९४**	**१९३२००**	**२०२८६०**	**२१३००३**	**२२३६५३**	**६३९५१६**
समानिकरण अनुदान	६३८६५	७५७००	७९४८५	८३४५९	८७६३२	२५०५७६
शसर्त अनुदान चालु	८५९६६	९४४००	९९१२०	१०४०७६	१०९२८०	३१२४७६
सशर्त अनुदान पुजीगत	७१५७	६६००	६९३०	७२७७	७६४०	२१८४७
विशेष अनुदान पुजीगत	१९९०६	९०००	९४५०	९९२३	१०४१९	२९७९१
सम्पुरक अनुदान पुजिगत	०	७५००	७८७५	८२६९	८६८२	२४८२६
प्रदेश सरकार	**१२९५६**	**१७५०७**	**१८३८२**	**१९३०१**	**२०२६७**	**५७९५०**
समानिकरण अनुदान	६६५१	७५०७	७८८२	८२७६	८६९०	२४८४९
विशेष अनुदान चालु	२५९०	४०००	४२००	४४१०	४६३१	१३२४१
सम्पुरक अनुदान पुजिगत	३७१५	६०००	६३००	६६१५	६९४६	१९८६१
राजस्व वाँडफाँड	**४४४९९**	**९१०२६**	**९५५७७**	**१००३५६**	**१०५३७४**	**३०१३०८**
घर जग्गा रजिष्ट्रशन दस्तुर	९२६	८००	८४०	८८२	९२६	२६४८
वाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	२८४०५	६४०६३	६७२६६	७०६२९	७४१६१	२१२०५६
वाँडफाँडवाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	२९०६	४८०९	५०४९	५३०२	५५६७	१५९१८
वाँडफाँडवाट प्राप्त हुने अन्तः शुल्क	१२२६३	२१३५४	२२४२२	२३५४३	२४७२०	७०६८५
आन्तरिक श्रोत	**१०२६३३**	**२९६२५**	**३११०६**	**३२६६२**	**३४२९५**	**९८०६२**
सम्पति कर	२९४	१५५	१६३	१७१	१७९	५१३
भूमिकर मालपोत	५००	३५०	३६८	३८६	४०५	११५९
वहाल कर	३०५४	२५००	२६२५	२७५६	२८९४	८२७५
अन्य मनोरन्जन कर	४५	५०	५३	५५	५८	१६६
कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर	१०३८	७००	७३५	७७२	८१०	२३१७
अन्य कर	३६२	२२०	२३१	२४३	२५५	७२८
सरकारी सम्पतिको वहालवाट प्राप्त आय	५०६	३५५०	३७२८	३९१४	४११०	११७५१
सरकारी सम्पतिको विक्रिवाट प्राप्त रकम	३०१६	५०	५३	५५	५८	१६६
परीक्षा शुल्क	०	१०	११	११	१२	३३
अन्य विक्रिवाट प्राप्त रकम	०	०	०	०	०	०
अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	२०२	२००	२१०	२२१	२३२	६६२
नक्सा पास दस्तुर		१००	१०५	११०	११६	३३१
पार्किङ्ग शुल्क	१७	०	०	०	०	०
सिफारिस दस्तुर	६९३	४५०	४७३	४९६	५२१	१४९०

घरपझोङ गाउँपालिका

विवरण	२०८१/८२ को	२०८२/८३ को	आय अनुमान र प्रक्षेपण			३ बर्षको जम्मा
	वास्तविक(यर्थाथ) आय	संशोधित अनुमान	२०८३/८४ अनुमान	२०८४/८५ प्रक्षेपण	२०८५/८६ प्रक्षेपण	
व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	३८	२०	२१	२२	२३	६६
नाता प्रमाणित दस्तुर	५६	५०	५३	५५	५८	१६६
अन्य दस्तुर	४१४	२३५	२४७	२५९	२७२	७७८
व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	६०	२५	२६	२८	२९	८३
प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	१०	११	११	१२	३३
अन्य राजस्व	०	०	०	०	०	०
व्यवसाय कर	२७०५	२५००	२६२५	२७५६	२८९४	८२७५
वेरुजु	०	२५	२६	२८	२९	८३
वैंक मौज्दात	८९६३६	१८४२५	१९३४६	२०३१४	२१३२९	६०९८९
२. खर्च अनुमान	२२२६३८	३३१३५८	३४७९२६	३६५३२२	३८३५८९	१०९६८३७
चालु खर्च	१५०६९९	२१२८६७	२२३५११	२३४६८६	२४६४२०	७०४६१७
पुँजीगत खर्च	७१९४०	११८४९१	१२४४१६	१३०६३६	१३७१६८	३९२२२०
वित्तीय व्यवस्था			०	०	०	०
बचत वा न्यून (+ वा -)	११४३४३	०	०	०	०	०

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँड

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण तपशिल बमोजिम रहेको छ ।

क. प्राथमिकताक्रमको आधारमा बाँडफाँट

योजना अवधिभर सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई प्रथम प्राथमिकता प्राप्त (P1) र द्वितीय प्राथमिकता प्राप्त (P2) गरी २ वटा प्राथमिकताक्रममा वर्गीकरण गरिएको छ। यसअनुसार पहिलो प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको सङ्ख्या ४७ रहेको छ भने दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको सङ्ख्या १८ वटा गरी जम्मा ६५ रहेको छ । घरपझोङ गाउँपालिकाको आ.व. २०८३/८४ को अनुमानित बजेट र तत्पश्चात दुई आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित बजेट तालिका नं. २.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.४ : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

प्राथमिकता क्रम	आयोजना/ कार्यक्रम संख्या	०८३/८४ को व्यय अनुमान		०८४/८५ को खर्च प्रक्षेपण		०८५ /८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्राथमिकता पहिलो (P1)	४७	२४३५४८	७०	२५५७२५	७०	२६८५१२	७०
प्राथमिकता दोश्रो (P2)	१८	१०४३७८	३०	१०९५९७	३०	११५०७७	३०
जम्मा	६५	३४७९२६	१००	३६५३२२	१००	३८३५८९	१००

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

ख. दिगो विकास लक्षको आधारमा बाँडफाँट

दिगो विकास अवधारणका कूल १७ वटा लक्ष/सङ्केतहरूमध्ये, सङ्केत नं. १४ (जमिनमुनिको जीवन) बाहेकका अन्य बाकी १६ वटै लक्ष/सङ्केतहरूमा यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट विनियोजन गरेको छ। गाउँपालिकाका विभिन्न क्षेत्रहरूमा विपन्नता उल्लेख्य मात्रामा भएको र विपन्नता उल्लेख्य भएको स्थानमा सामाजिक सुरक्षाको रकमले भोकमरी न्यूनीकरणमा महत्वपूर्ण योगदान गर्ने भएकाले यो रकमलाई यही शीर्षक अन्तर्गत साङकेतीकरण गरिएको छ। समग्रमा दिगो विकास लक्ष बमोजिम आगामी तीन आर्थिक वर्षको व्यय अनुमान तथा प्रक्षेपण निम्नानुसार तालिका नं. २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.५ : दिगो विकास लक्षको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

संकेत नम्बर	दिगो विकासका लक्ष्यहरु	आयोजना / कार्यक्रम	०८३/८४ को व्यय अनुमान		०८४/८५ को खर्च प्रक्षेपण		०८५/८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		संख्या	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिबीको अन्त्य	६	१५७९६	४.५४	१६५८६	४.५४	१७४१४.९४	४.५४
२	शून्य भोकमरी	२	६६११	१.९०	६९४१	१.९०	७२८८.१९१	१.९०
३	स्वस्थ्य जीवन	१०	३१४१८	९.०३	३२९८९	९.०३	३४६३८.०९	९.०३
४	गुणस्तरीय शिक्षा	११	१२७४१ १	३६.६२	१३३७८१	३६.६२	१४०४७०.३	३६.६२
५	लैंगिक समानता	६	६९५९	२.००	७३०६	२.००	७६७१.७८	२.००
६	सफा पानी र स्वच्छता	२	१०४३८	३.००	१०९६०	३.००	११५०७.६७	३.००
७	आधुनिक उर्जामा पहुँच	२	१४६१	०.४२	१५३४	०.४२	१६११.०७४	०.४२
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि र मर्यादित काम	२	७९६८	२.२९	८३६६	२.२९	८७८४.१८८	२.२९
९	उद्योग, नविन खोज र पूर्वाधार	२	६६१	०.१९	६९४	०.१९	७२८.८१९१	०.१९
१०	असमानता न्यूनीकरण	३	५३९३	१.५५	५६६२	१.५५	५९४५.६३	१.५५
११	दिगो शहर र समुदाय	९	५९९८२	१७.२४	६२९८२	१७.२४	६६१३०.७४	१७.२४
१२	दिगो उपभोग र उत्पादन	१	१४९६	०.४३	१५७१	०.४३	१६४९.४३३	०.४३
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	२	३४४४	०.९९	३६१७	०.९९	३७९७.५३१	०.९९
१४	पानी मुनीको जिवन	०	०	०.००	०	०.००	०	०.००
१५	जमिन माथिको जीवन	२	९८८१	२.८४	१०३७५	२.८४	१०८९३.९३	२.८४
१६	शान्ति, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	२	२९७८२	८.५६	३१२७२	८.५६	३२८३५.२२	८.५६
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	३	२९२२६	८.४०	३०६८७	८.४०	३२२२१.४८	८.४०
	जम्मा	**६५**	**३४७९२६**	**१००.००**	**३६५३२२**	**१००**	**३८३५८९**	**१००**

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

ग. लैंगिक सङ्केतको आधारमा बाँडफाँट

यो योजना अवधिभर सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयबाट जारी प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट नमूना निर्देशिका, २०७७ अनुसार सम्बन्धित आयोजना

तथा कार्यक्रमले लैङ्गिक समानताका लागि पुऱ्याउन सक्ने योगदानका आधारमा तीन तहमा वर्गीकरण गरिएको छ। यसअनुसार आगामी तीन आ.व.मा सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची-२ मा प्रस्तुत गरिएको छ । गाउँपालिकाको कार्यक्रम अनुसार लैंङ्गिक दृष्टिकोणले कूल बजेटको ठूलो हिस्सा तथस्ट, त्यस पछि सहयोगी रहेका छन यस अनुसार लैंङ्गिक सङ्केत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपणको सारांश तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.६ लैंगिक उत्तरदायी बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

लैंगिक संकेत	आयोजना/कार्यक्रम संख्या	०८३/८४ को व्यय अनुमान		०८४/८५ को खर्च प्रक्षेपण		०८५/८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट (१)	९	२०४५८	५.८८	२१४८१	५.८८	२२५५५	५.८८
सहयोगी (२)	२१	१५९६२८	४५.८८	१६७६१०	४५.८८	१७५९९१	४५.८८
तटस्थ (३)	३५	१६७८४०	४८.२४	१७६२३१	४८.२४	१८५०४३	४८.२४
जम्मा	६५	३४७९२६	१००	३६५३२२	१००	३८३५८९	१००

घ. जलवायु सङ्केतको आधारमा बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षमा कार्यान्वयन गरिने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा पर्नसक्ने असर न्यूनीकरणका दृष्टिकोणले अत्यन्त सान्दर्भिक, सान्दर्भिक र तटस्थ गरी तीन तहमा वर्गीकरण गरिएको छ। आगामी तीन वर्षको अवधिमा सञ्चालन गर्न प्रस्तावित आयोजना कार्यक्रमहरूलाई जलवायु सङ्केत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.७ जलवायु सङ्केतको बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

जलवायू संकेत	आयोजना/कार्यक्रम संख्या	८३/८४ को व्यय अनुमान		८४/८५ को खर्च प्रक्षेपण		८५/८६ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
अत्यन्त सान्दर्भिक १	१०	२७३४७	७.८६	२८७१४	७.८६	३०१५०	७.८६
सान्दर्भिक २	२०	११५५११	३३.२	१२१२८७	३३.२	१२७३५२	३३.२०
तटस्थ ३	३५	२०५०६८	५८.९४	२१५३२१	५८.९४	२२६०८७	५८.९४
जम्मा	६५	३४७९२६	१००	३६५३२२	१००	३८३५८९	१००

ङ.विषय क्षेत्रको आधारमा बाँडफाँट:

विषयगत क्षेत्रका आधारमा आगामी तिन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तलिका २.८ मा प्रस्तुत छ

तालिका २.८ विषयगतक्षेत्रको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

विषगत क्षेत्र	२०८२/८३ को संशोधित		२०८३/८४ को अनुमान (रु हजारमा)		२०८४/८५को प्रक्षेपण (रु हजारमा)		२०८५/८६को प्रक्षेपण (रु हजारमा)	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
आर्थिक विकास क्षेत्र	५७५९९	१७.३८	६०४७९	१७.३८	६३५०३	१७.३८	६६६७८	१७.३८
सामाजिक विकास क्षेत्र	११८६७४	३५.८१	१२४६०८	३५.८१	१३०८३८	३५.८१	१३७३८०	३५.८१

पूवार्धार विकास क्षेत्र	४५४६६	१३.७२	४७७३९.३	१३.७२	५०१२६	१३.७२	५२६३३	१३.७२
सुशासन तथा अन्तर सम्वन्धित क्षेत्र	२७०००	८.१५	२८३५०	८.१५	२९७६८	८.१५	३१२५६	८.१५
कार्यालय संचालन र प्रशासनिक	८२६१९	२४.९३	८६७५०	२४.९३	९१०८७	२४.९३	९५६४२	२४.९३
जम्मा	**३३१३५८**	**१००.००**	**३४७९२६**	**१००.००**	**३६५३२२**	**१००.००**	**३८३५८८**	**१००.००**

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

२.८ विषय उपक्षेत्रगत बाँडफाँड

विषय उपक्षेत्रगत रुपमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ। विषय उपक्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट, खर्च तथा श्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र सांकेतीकरण सम्बन्धी विवरण अनुसूची ३ समावेश गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को विनियोजन र त्यसपछिका दुई वर्षको बजेट प्रक्षेपण विषय उपक्षेत्रगत नतिजा, विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण, अपेक्षित उपलब्धि र विषय उपक्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ३ देखि परिच्छेद ७ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ।

घरपझोङ गाउँपालिका

रु. हजारमा

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आ.व. २०८२/८३ संशोधित अनुमान			आ.व. २०८३/८४ अनुमान			आ.व. २०८४/८५ प्रक्षेपण			आ.व. २०८५/८६ प्रक्षेपण			तिन आ.व.को जम्मा		
	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत
आर्थिक क्षेत्र	**५७५९९**	**१३६२४**	**४३९७५**	**६०४७९**	**१४३०५**	**४६१७४**	**६३५०३**	**१५०२०**	**४८४८२**	**६६६७८**	**१५७७१**	**५०९०७**	**१९०६६०**	**४५०९७**	**१४५५६३**
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	२७९५०	८४५०	१९५००	२९३४८	८८७३	२०४७५	३०८१५	९३१६	२१४९९	३२३५६	९७८२	२२५७४	९२५१८	२७९७१	६४५४७
उद्योग तथा वाणिज्य	१३००	१३००	०	१३६५	१३६५	०	१४३३	१४३३	०	१५०५	१५०५	०	४३०३	४३०३	०
पर्यटन	१९०२५	२७००	१६३२५	१९९७६	२८३५	१७१४१	२०९७५	२९७७	१७९९८	२२०२४	३१२६	१८८९८	६२९७५	८९३७	५४०३८
सहकारी	२५०	२५०	०	२६३	२६३	०	२७६	२७६	०	२८९	२८९	०	८२८	८२८	०
जलश्रोत तथा सिंचाई	८१५०	०	८१५०	८५५८	०	८५५८	८९८५	०	८९८५	९४३५	०	९४३५	२६९७८	०	२६९७८
पशुपंक्षि विकास	९२४	९२४	०	९७०	९७०	०	१०१९	१०१९	०	१०७०	१०७०	०	३०५९	३०५९	०
सामाजिक क्षेत्र	**११८६७४**	**१०४२२४**	**१४४५०**	**१२४६०८**	**१०९४३५**	**१५१७३**	**१३०८३८**	**११४९०७**	**१५९३१**	**१३७३८०**	**१२०६५२**	**१६७२८**	**३९२८२६**	**३४४९९४**	**४७८३१**
शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य	८९४१०	७८११०	११३००	९३८८१	८२०१६	११८६५	९८५७५	८६११६	१२४५८	१०३५०३	९०४२२	१३०८१	२९५९५८	२५८५५४	३७४०४
स्वास्थ्य तथा पोषण	२००९४	१९७९४	३००	२१०९९	२०७८४	३१५	२२१५४	२१८२३	३३१	२३२६१	२२९१४	३४७	६६५१४	६५५२१	९९३
लैगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	९६०	४१०	५५०	१००८	४३१	५७८	१०५८	४५२	६०६	११११	४७५	६३७	३१७८	१३५७	१८२१
युवा खेलकुद तथा नवप्रबर्तन	१५००	०	१५००	१५७५	०	१५७५	१६५४	०	१६५४	१७३६	०	१७३६	४९६५	०	४९६५
सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	६७१०	५९१०	८००	७०४६	६२०६	८४०	७३९८	६५१६	८८२	७७६८	६८४२	९२६	२२२११	१९५६३	२६४८
पूवार्धार क्षेत्र	**४५४६६**	**२००**	**४५२६६**	**४७७३९**	**२१०**	**४७५२९**	**५०१२६**	**२२१**	**४९९०६**	**५२६३३**	**२३२**	**५२४०१**	**१५०४९८**	**६६२**	**१४९८३६**

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आ.व. २०८२/८३ संशोधित अनुमान			आ.व. २०८३/८४ अनुमान			आ.व. २०८४/८५ प्रक्षेपण			आ.व. २०८५/८६ प्रक्षेपण			तिन आ.व.को जम्मा		
	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत
सडक तथा यातायात पूर्वाधार	१०४००	०	१०४००	१०९२०	०	१०९२०	११४६६	०	११४६६	१२०३९	०	१२०३९	३४४२५	०	३४४२५
बस्ती विकास, भवन आवास तथा शहरी विकास	५२१६	०	५२१६	५४७७	०	५४७७	५७५१	०	५७५१	६०३८	०	६०३८	१७२६६	०	१७२६६
विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	२३००	०	२३००	२४१५	०	२४१५	२५३६	०	२५३६	२६६३	०	२६६३	७६१३	०	७६१३
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	४००	२००	२००	४२०	२१०	२१०	४४१	२२१	२२१	४६३	२३२	२३२	१३२४	६६२	६६२
सम्पदा पूर्वाधार	२७१५०	०	२७१५०	२८५०८	०	२८५०८	२९९३३	०	२९९३३	३१४३०	०	३१४३०	८९८७०	०	८९८७०
सुशासन तथा अन्तर सम्वनिधत क्षेत्र	**२७०००**	**१३५००**	**१३५००**	**२८३५०**	**१४१७५**	**१४१७५**	**२९७६८**	**१४८८४**	**१४८८४**	**३१२५६**	**१५६२८**	**१५६२८**	**८९३७३**	**४४६८७**	**४४६८७**
वातावरण तथा जलवायू	५१००	३१००	२०००	५३५५	३२५५	२१००	५६२३	३४१८	२२०५	५९०४	३५८९	२३१५	१६८८२	१०२६१	६६२०
विपद व्यवस्थापन	१७८००	६३००	११५००	१८६९०	६६१५	१२०७५	१९६२५	६९४६	१२६७९	२०६०६	७२९३	१३३१३	५८९२०	२०८५४	३८०६६
शान्ति तथा सुव्यवस्था	८००	८००	०	८४०	८४०	०	८८२	८८२	०	९२६	९२६	०	२६४८	२६४८	०
कानुन तथा न्याय	१५०	१५०	०	१५८	१५८	०	१६५	१६५	०	१७४	१७४	०	४९७	४९७	०
तथ्यांक प्रणाली	८००	८००	०	८४०	८४०	०	८८२	८८२	०	९२६	९२६	०	२६४८	२६४८	०
श्रम तथा रोजगारी	१०००	१०००	०	१०५०	१०५०	०	११०३	११०३	०	११५८	११५८	०	३३१०	३३१०	०
प्रशासकिय सुशासन	८००	८००	०	८४०	८४०	०	८८२	८८२	०	९२६	९२६	०	२६४८	२६४८	०
वित्तिय सुशासन	५५०	५५०	०	५७८	५७८	०	६०६	६०६	०	६३७	६३७	०	१८२१	१८२१	०

घरपझोङ गाउँपालिका

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आ.व. २०८२/८३ संशोधित अनुमान			आ.व. २०८३/८४ अनुमान			आ.व. २०८४/८५ प्रक्षेपण			आ.व. २०८५/८६ प्रक्षेपण			तिन आ.व.को जम्मा		
	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	८२६१९	८१३१९	१३००	८६७५०	८५३८५	१३६५	९१०८८	८९६५४	१४३३	९५६४२	९४१३७	१५०५	२७३४८०	२६९१७७	४३०३
जम्मा	३३१३५८	२१२८६७	११८४९१	३४७९२६	२२३५११	१२४४१६	३६५३२२	२३४६८६	१३०६३६	३८३५८९	२४६४२०	१३७१६८	१०९६८३७	७०४६१७	३९२२२०

घरपझोङ गाउँपालिका

परिच्छेद ३ : आर्थिक क्षेत्र

यस परिच्छेदमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, सिंचाई, पशु विकास, उद्योग तथा व्यापार, पर्यटन तथा संस्कृति, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी र श्रम रोजगारी तथा गरिबी निवारण जस्ता उप-क्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चूनौति, लक्ष, रणनीति सहित नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमानित जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

३.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

३.१.१ पृष्ठभूमि

घरपझोङ गाउँपालिकाका अधिकांश घरपरिवारको पेशा कृषि, होटल व्यवसाय, पशुपालन, पर्यटकको लागि पथप्रदर्शक पेशा रहेको छ । ऐतिहासिक काल देखि नै यहाँका मानिसहरु कृषि उत्पादन प्रति आश्रित रहेको भए पनि हाल यहाँको जनता पर्यटन विकासबाट लाभ लिन होटल व्यवसाय, व्यापार तथा लघु उद्यम श्रृजना र विकास तर्फ आकर्षित भएको अवस्था छ । यहाँका नागरिक पर्यटकको लागि पदप्रदर्शकको रुपमा समेत काम गर्ने गरेका छन् । यहाँ ठूला ठूला अग्ला पहाडहरुको हिम श्रृंखलाहरु रहेका छन् । जमिन भिरालो छ । खेती योग्य जमिन मध्ये खेती गरिएको जमिन १२८.५ हेक्टर मात्र छ । सिंचाइको सुविधा ९० प्रतिशत क्षेत्रमा रहेको छ । आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खान पुग्ने घर परिवारको संख्या २८ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ । कृषि उत्पादनमा जौं, औंवा, मकै, आलु, फापर, सिमी, काउली, गोलभेडा, भेन्टा, काउली, गाजर, मार्फा साग, कांक्रो, बन्दा, केराउ आदि उत्पादन गर्ने गरेको पाइन्छ । यहाँको उत्पादनले कूल उपभोगको ३२ प्रतिशत पनि धान्न नसक्ने अवस्था छ ।

पशुपालनमा घोडा, चौरी, याक, नाक, भेडा च्यांग्रा, भैसी तथा गाई पाल्ने गरेका छन् । विशेष गरेर पशुपालनको क्षेत्रमा भेडा, च्यांग्रा, घोडा, याक, चौरी गाई र नाक पालन गरी आम्दानी गरेका छन् । कूल कृषि भूमिको करीब ५७ प्रतिशत जमिनमा मात्र खेतीपाती गरेको पाइन्छ भने ४३ प्रतिशत जमिन वाझो रहेको छ । मुस्ताङ जिल्लामा खाद्य सुरक्षाको हिसाबले घरपझोङ गाउँपालिका सक्षम र राम्रो अवस्थामा रहेको छ । नपुग खाद्य वस्तु बेसीको बजारबाट नलगेसम्म स्थानीय उत्पादनले आवश्यकता पुरा गर्न सक्दैन । पशुपालन, पर्यटन तथा होटल व्यवसायबाट आम्दानी गरी खाद्यान्न आपुर्ति गर्ने गरेको पाइन्छ ।

फलफूलको क्षेत्रमा घरपझोङ गाउँपालिकामा स्याउ उत्पादन भै रहेको ओखर, तोरा, किवी, चेरी, आरुपखडा, नास्पाती जस्ता फलफुलहरु उत्पादन हुने गरेको छ ।

३.१.२ समस्या तथा चुनौती

अधिकांस भूभाग ठूला ठूला अग्ला पहाड तथा हिम श्रृडखलाले ढाकेको छ । भिरालो जमिन रहेको छ । पानीको श्रोत कम छ । समथर जमिन पनि धेरैजसो सुख्खा अवस्थामा रहेको छ । माटो मलिलो छैन । माटोलाई मलिलो बनाउनको लागि पशुपालन गरी मलजल गरेर मात्र सीमित कृषि बाली उत्पादन गर्न सकिन्छ भने त्यो पनि ८ महिना मात्र । कृषि उत्पादन वृद्धि गर्न, खाद्य वस्तुमा आत्मनिर्भर हुनको लागि यस गाउँपालिकामा ठूलो चुनौती छ । कृषि उत्पादनको लागि चाहिने श्रमिकको खाँचो रहन्छ । श्रमिक तल बेसीमा रहेका अन्य गाउँपालिका र जिल्लाबाट जाने गरेका छन् । कृषि बाली लगाउने र भित्राउने बेलामा श्रमिक हिमाली जिल्ला पुग्ने गरेको पाइन्छ । कृषि श्रमिकको अभावले गर्दा पनि कृषि उत्पादन बढाउन यस गाउँपालिकामा चुनौती छ । कृषिमा प्रयोग भएको क्षेत्र वा प्रयोग गर्न सकिने क्षेत्र सडक विस्तार तथा सरकारी भवन आवास निर्माणको गतिले गर्दा खेतीयोग्य जमिन् घट्दै गएको छ । आजभोली जलवायु परिवर्तनको कारण हिउँको सट्टा पानी पर्न थालेको छ । यसले गर्दा वर्षादको पानीले बाढी पहिरो जाने र खेतीयोग्य जमिन कटान हुने तथा धन र जनको नोक्सान हुने गरेकोले कृषि उत्पादन वृद्धि तथा खाद्य सुरक्षामा चुनौती थपिएको छ ।

अर्को तर्फ जलवायु अनुकुलित बाली प्रणालीको अभ्यासको कमी, सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था नहुनु, बालीनालीमा रोग तथा किराहरूको प्रकोप बढ्दै जानु, गुणस्तरीय मल, बिऊ र कृषि सामग्रीहरु सुपथ मूल्यमा उपलब्ध नहुनु, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारीको अभावले गर्दा युवा पलायन भएका छन्। यसले गर्दा कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि हुन सकेको छैन ।

सरकारको तर्फबाट प्रदान गरिने कृषि प्रसार सेवा, कृषि सूचना, कृषि बीमा र सर्वसुलभ कृषि ऋणको सहजिकरण जस्ता कार्यक्रम ग्रामीण कृषकहरूसम्म सहजरुपमा नपुग्नु, दिगो रुपमा बजारीकरणको अभ्यास हुन नसक्नु, उत्पादनको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोक्न नसक्नु, कृषकलाई क्षतिपूर्ति दिने व्यवस्था नहुनु, कृषिमैत्री ढुवानी प्रणाली नहुनु, वास्तविक कृषकसम्म सहुलियत तथा अनुदान नपुग्नु जस्ता समस्या र चुनौतीहरू कृषि तथा पशुपालनको क्षेत्रमा रहेका छन् ।

३.१.३ सोच "दिगो कृषि उत्पादन तथा व्यावसायिकतामा उभारः विकास र समृद्धिको अधार"

३.१.४ उद्देश्य

१. कृषि पेशालाई पर्यटन र उद्योगसँग जोड्दै रोजगारीका अवसर श्रृजना गर्ने
२. कृषिलाई नाफामूलक, र सम्मानित व्यवसायको रुपमा रुपान्तरण गर्ने
३. कृषि प्रणालीलाई आधुनिक प्रविधिसंग जोड्ने र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कृषि उत्पादन प्रणालीको विकास गर्दै जाने

३.१.५ रणनीति

१. कृषि उत्पादनलाई लघु, घरेलु तथा साना उद्योगसँग जोड्ने नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कृषक र पर्यटन व्यवसायीको बीचमा समन्वय र सहकार्य गर्ने वातावरण तयार गर्ने
२. तुलनात्मक लाभ हुनसक्ने कृषि उत्पादन गर्न जोड दिदै बजार माग अनुसार वस्तु तथा सेवाको बजारीकरणमा जोड दिने
३. कृषिलाई यान्त्रीकिकरण र व्यवसायीकरणका गरी प्रविधि र वातावरणमैत्री कृषि प्रणालीको विस्तार गर्ने
४. जलवायु परिवर्तन अनुकुलित कृषि उत्पादन गर्न कृषकलाई सहयोग गर्ने तथा कृषि उत्पादन बढाउन सीप र क्षमताको विकास गर्ने ।

३.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार भएको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
अर्गानिक र वातावरणमैत्री खेती प्रणालीको अवलम्वन भएको क्षेत्र	प्रतिशत	४०	४४	४६	४८	५०
कृषक वर्गिकरण र परिचयपत्र वितरण गरिएका वडा	संख्या	०	५	५	५	५
कूल कृषि भूमिमध्ये खेति गरिएको क्षेत्रको अनुपात	प्रतिशत	५७	५९	६०	६१	६२

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
स्थानीय उत्पादनले पूरा गर्ने ताजा तरकारी र कृषि उपजहरुको माग	प्रतिशत	२८	३०	३२	३४	३६
प्रमूख खाद्यान्न बालीहरुको औसत उत्पादकत्व (प्रति हेक्टर)	मे.टन	१.५	२	२.५	३.०	३.५
कृषि उत्पादनको पकेट क्षेत्र	संख्या	२	३	३	४	४
चक्लाबन्दी र यान्त्रिकिकरण भएको कृषि भूमि (क्षेत्रफल)	प्रतिशत	२९	३०	३२	३३	३४
गाउँपालिकामा दर्ता भएका कृषि उद्योग/फर्महरु	संख्या	११५	१२०	१२५	१३०	१३५

३.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणका आधारमा कृषि तथा खाद्य सूरक्षा उप-क्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार रहेको छ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व बाँडफँट	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	२९३४८	८८७३	२०४७५	०	१०६८६	१७११३	१५५०	०
२०८४/८५	३०८१५	९३१६	२१४९९	०	११२२०	१७९६८	१६२७	०
२०८५/८६	३२३५६	९७८२	२२५७४	०	११७८१	१८८६७	१७०८	०

३.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उदेश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको कृषि उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	कृषि भूमी चक्लाबन्दी, टनेल खेती र यान्त्रीकरण कार्यक्रम	कृषिको लागत घटाई कृषि व्यवसायमा प्रोत्साहन गर्नु,	सालबसाली	३०६७९	२५ % कृषियोग्य भूमिमा यन्त्र उपकरण प्रयोगमा आउनेछ।
२	कृषक वर्गिकरण, विउ वैंक मार्फत सामुहिक विउ	कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण, उत्पादन तथा	सालबसाली	१८७६४	उत्पादकत्व २०% ले बृद्वी हुनेछ र व्यवसायिक

	उत्पादन कार्यक्रम र व्यावसायिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु,			कृषकहरु २०% ले बढ्नेछन् ।
३	कृषि उत्पादनको बजारीकरण, हाट वजार स्थापना र आपूर्ती श्रृंखला सवलिकरण कार्यक्रम	कृषि उपजको बजारको विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	१२७८४	कृषि उपज संकलन केन्द्र १ वटा र हाट वजार स्थापना १ वटा गरी कृषि उपजको विक्रि सुनिश्चित हुनेछन् ।
४	कृषि प्रसार, संचार, प्रबिधि हस्तान्तरण तथा नियमन कार्यक्रम	आधुनिक प्रविधि तथा सूचनामा कृषकको पहुँच वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१७८२८	एक मोबाइल एप्स् स्थापना र व्यवस्थित हुने र १० नयाँ प्रबिधि प्रदर्शन हुनेछन्
५	रैथाने वाली संरक्षण, तथा प्रांगारिक र वातावरणमैत्री बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	रैथाने वालीको संरक्षण, प्रांगारिक र वातावरणमैत्री उत्पादनमा बृद्धि गर्नु	सालबसाली	१२४६३	प्रांगारिक र वातावरणमैत्री खेती अवलम्वन भएको क्षेत्रफल १०% पुगेको हुनेछ
जम्मा				९२५१८	

३.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय शासन प्रणाली अनुसार तीन तह (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) का सरकारका नीति, योजना तथा कार्यक्रम बीच सामाञ्जस्यता, समन्वय र सहकार्यमा कृषि पूर्वाधार, प्रविधि तथा सीप विकास हुने अपेक्षा गरिन्छ। जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कृषि उत्पादन तथा कृषि यान्त्रीकीकरण गरी स्थानीय पुँजी परिचालनमा स्थानीय सरकार तथा निजीक्षेत्रको साथ तथा सहयोग परिचालन हुने अपेक्षा गरिन्छ। कृषि पढेका सक्षम युवाहरु कृषिमा आधारित व्यवसायमा आकर्षिक हुनेछन् । कृषि, प्रविधि, मल, गुणस्तरीय बिऊ, कृषि सामाग्री, भरपर्दो सिंचाइ प्रणाली, कृषि प्रसार, कृषि भूमिको संरक्षण र एकीकृत व्यवस्थापन गर्न नसकिएको खण्डमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन्छ। यसैगरी कृषि क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन र प्रकोपको असरको जोखिम संभावना अधिक रहन सक्दछ।

३.२ उद्योग तथा वाणिज्य व्यापार व्यवसाय

३.२.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने स्थानीय नागरिकहरुको प्रमूख पेशा कृषि उत्पादन, होटल, रेस्टुरेन्ट, व्यापार व्यवसाय, पशुपालन, जडिबुटी संकलन तथा विक्री वितरण गरी जीविकोपार्जन गरेका छन् । लघु, घरेलु उद्योग सञ्चालन र विकासका केही कार्यहरु भैरहेका छन् । पशुपालन व्यवसायमा आधारित केही लघु, घरेलु उद्योग स्थापना र संचालन गर्न स्थानीय नागरिक अगाडि बढेको पाइन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा वस्तीहरु रहेका छन् । ती साना वस्तीहरुमा बजार पनि छन् । स्थानीय समुदायको लागि चाहिने खाद्यवस्तु तथा आवश्यक अन्य सामाग्रीहरु पोखरा, वेनी, यातायतको साधनबाट लगिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा त्यति धेरै उद्योगहरु स्थापना भएका छैनन् । क्रमशः लघु, घरेलु उद्योगहरु संचालनको दिशा तर्फ अगाडि बढेको देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा उद्योग व्यवसाय दर्ता संख्या ११४ रहेका छन् भने रोजगारी पाउनेको संख्या ३०० भन्दा बढी रहेका छन् । कृषि,

पर्यटन व्यवसाय, पशुपालन व्यवसाय, होटल व्यवसाय जस्ता क्षेत्रले रोजगारी दिने गरेको पाइन्छ। कृषि श्रमिक, होटल व्यवसाय र पशुपालन व्यवसायमा छिमेकी जिल्लाका श्रामिकहरुले रोजगारी पाएका छन्।

३.२.२ समस्या तथा चूनौती

कोभिड १९ पछि विश्वव्यापी रुपमा आर्थिक मन्दी भयो। यसले गर्दा औद्योगिक उत्पादन तथा कृषि उत्पादनमा नकारात्मक असर पऱ्यो। उत्पादन र रोजगारी घट्यो। नागरिकले रोजगारी गुमाए। कमजोर औद्योगिक पूर्वाधार, दक्ष जनशक्तिको कमी, उपयुक्त प्रविधिको अभाव, बजार तथा बजारीकरणको कमी, स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुको आकर्षक लेबलिङ्ग, प्याकेजिङ्ग नहुनु, युवाहरु स्वदेशमा श्रम गर्न नचाहने प्रवृत्ति, बजारमा आयातित वस्तुहरुको सहज आपुर्ति, स्थानीय तहमा उत्पादित वस्तुहरुको मूल्य सुनिश्चि नहुनु जस्ता समस्या भोग्नु परेको अवस्था छ। कमजोर ब्रान्डिङ्ग र प्याकेजिङ्गका कारण स्थानीय तहमा उत्पादित वस्तु प्रति उपभोक्ताको आकर्षण कम हुनु, उद्योगहरुको संख्या न्यून हुनुले गाउँपालिका क्षेत्रमा रोजगारीको अवसर छैन। कृषिमा आधारित उद्योग स्थापना र संचालन गर्न नसक्दा उत्पादन र उद्योग स्थापनाको लागि स्थानीय नागरिकलाई प्रेरणा मिल्न सकेको छैन। स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुको विविधिकरणको कमीले गर्दा उद्योगमा सफलता हासिल गर्न नसकिने मनस्थिति छ भने त्यसलाई चिरेर अगाडि बढ्ने वातावरण नहुनु जस्ता समस्याहरु उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय क्षेत्रमा रहेका छन्। उत्पादन र रोजगारी श्रृजना गर्ने प्रकारका उद्योग व्यवसाय स्थापना र विकासका लागि निजीक्षेत्र र गाउँपालिका बीच सहकार्य र साझेदारी हुन नसक्नु चुनौतीको रुपमा रहेको छ।

३.२.३ सोच

"लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको लागि पूर्वाधारः स्थानीय अर्थतन्त्रको दिगो विकासको आधार"

३.२.४ उद्देश्य

१. औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गरी आयत प्रतिस्थापनमा योगदान पुऱ्याउने
२. उद्योग व्यवसाय क्षेत्रमा निजीक्षेत्रको लगानी र युवाहरूको आकर्षण वृद्धि गरी रोजगारी श्रृजना गर्ने

३.२.५ रणनीतिहरु

१. प्रतिष्पर्धी र तुलनात्मक लाभ भएका वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने
२. लघु तथा घरेलु उद्योगहरुको संरक्षण र विकास गर्ने
३. आवश्यक पूर्वाधार सहितका सुविधासम्पन्न औद्योगिक ग्रामहरु निर्माण गर्ने
४. स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्यम व्यवसायहरुको विकासका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य र समन्वय गर्ने

३.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाको लक्ष र यस खर्च संरचनाका लागि प्राप्त कार्यक्रमको उद्देश्य र अपेक्षित नतिजाको आधारमा उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय उपक्षेत्रको मध्यमकालीन नतिजा खाका निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
गाउँपालिकामा दर्ता भएका उद्योग व्यवसायहरु	संख्या	११०	११४	११८	१२२	१२४

व्यवसाय करबाट संकलित राजस्व	रु.हजारमा	१०००	१२००	१४००	१६००	१८००
सञ्चालित औद्योगिक तथा व्यापार मेला (वार्षिक)	पटक	०	०	०	०	१
हस्तकला तथा औद्योगिक ग्राम	संख्या	०	०	०	०	१
व्यवसाय विकास तथा व्यवस्थापनमा तालिम प्राप्त गर्ने घरेलु तथा साना उद्यमीहरु	थप संख्या	४०	४५	५०	५५	६०

३.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा उद्योग तथा व्यापार उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत र राजस्व बाँडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	१३६५	१३६५	०	०	४९७	७९६	७२	०
२०८४/८५	१४३३	१४३३	०	०	५२२	८३६	७६	०
२०८५/८६	१५०५	१५०५	०	०	५४८	८७८	७९	०

३.२.८ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन र सम्वर्द्धनका लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था र बजारीकरणमा सहयोग कार्यक्रम	क्षमता अभिवृद्धि, उत्पादकत्व वृद्धि भै स्थानीय अर्थतन्त्र विकासमा योगदान गर्ने	सालबसाली	१४५६	लघु घरेलु तथा साना उद्योगको संख्या र रोजगारी २०% ले वृद्धि हुनेछ ।
२	उद्योग व्यापार वाणिज्य तथा व्यवसाय विकास र नियमन कार्यक्रम	उद्योग व्यवसाय गर्न अनुकुल वातावरण	सालबसाली	१०४२	व्यवसाय करबाट संकलित राजस्वमा

		श्रृजना गरी लगानी आकर्षित गर्नु			वार्षिक २०% ले वृद्धि हुनेछ ।
३	एक गाउँपालिका एक औद्योगिक/हस्तकला ग्राम कार्यक्रम	स्थानीय श्रोतको सदुपयोग, रोजगारी श्रृजना र आयात प्रतिस्थानमा सहयोग गर्नु	सालबसाली	१८०५	मध्यमकालीन अवधिको अन्तिम वर्ष एक वडामा औद्योगिक ग्राम वा हस्तकला ग्राम स्थापना भै सञ्चालनमा आउनेछ ।
	जम्मा			४३०३	

३.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघ तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय क्षेत्रमा उचित प्रोत्साहन सहित प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन हुनु पर्ने आवश्यकता छ । युवा उद्यमीहरुमा लगानी आकर्षित भै व्यवसायको विस्तारको गति सुदृढ हुने अनुमान छ । गाउँपालिका स्तरमा औद्योगिक विकासका लागि आवश्यक योजना र सहज वातवरण तयार हुन नसक्दा चुनौती भने कायमै छन् । केन्द्रीकृत सरकारी कार्यालयको कार्यसम्पादनमा ढिलासुस्ती र झन्झटिलो प्रक्रियाका कारण पनि नयाँ लगानी, उद्यमशीलता विकास र व्यवसाय गर्ने वातावरणमा अझै प्रक्रियागत जटीलता छ ।

३.३ पर्यटन तथा संस्कृती

३.३.१ पृष्ठभूमि

पर्यटन उद्योगको विकासका लागि प्राकृतिक सुन्दरताका साथै स्थानीय भेषभुषा, संस्कृति, सम्पदा, मनोरञ्जन स्थल, न्यानो आतितथ्यता, होटेल, रेष्टुरेण्ट, रिसोर्ट, भिउटावर, मनोरञ्जन पार्क, गुम्बा तथा रमणीय पदमार्ग जस्ता पर्यटकीय उपजको ठूलो योगदान रहेको हुन्छ ।

विकाससँग जोडिएका पर्यटकीय क्षेत्रको महत्वको दृष्टिकोणले पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तारको प्रचुर संभावना घरपझोङ गाउँपालिकामा रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रको विकासको लागि पदमार्गहरु रहेका छन् । पदमार्गीहरुको सुविधाको लागि होटल, रेस्टुरेन्ट तथा होमस्टेको व्यवस्था समेत रहेको छ । प्रत्येक वडामा सानो बजार रहेका छन् । त्यसैगरी मार्फा, स्याङ, पुथाङ, जोमसोम पनि बजार केन्द्रहरु हुन् । साना बजार केन्द्रबाट स्थानीय नागरिक तथा पदमार्गीहरुले आवश्यक माल सामान खरिद गर्ने गरेको पाइन्छ ।

पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा रहेको ढुम्वा ताल, छो मा छो ताल, कुछप तेरङ्गा गुम्वा, यहारुझो भ्यू टावर, मातृ चक्र, झोङ न घाङ शान्ति पार्क, घरपझोङ किल्ला, टसी ल्हखाङ गुम्वा, मुस्ताङ ईको म्यूजियम, सम्तेलिङ गुम्वा, प्रा गुम्वाको विकास र संरक्षणका साथै कला र संस्कृतिको रुपमा रहेको धेक्यव नृत्य, ख्हिला र फाला, तेरमी तोरन्ल्ह, जस्ता पर्व, कला संस्कृतिको आदि यस क्षेत्रका पर्यटकीय स्थलहरु हुन् । थकालीहरुको वाह्र वर्षे मेला, तोरन्लह, भदौरे मेला जस्ता चाडपर्वहरुले पर्यटकहरुलाई मनोरन्जन दिलाउदै आएका छन् । यी ताल, गुम्बा, म्युजियम, गुफा, हिमाल तथा चिसो मनोरम दृश्य अवलोकन तथा पदयात्राबाट शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्य लाभ लिनको लागि विदेशी र स्वदेशी पर्यटकहरुको घुइचो लाग्दछ ।

३.३.२ समस्या तथा चुनौती

पर्यटन विकासको लागि प्राकृतिक गुम्बा संरक्षण, हिमताल संरक्षण, बैकल्पिक पदमार्गको निर्माण र संरक्षण गर्ने कार्य समस्याको रुपमा रहेका छन् । गुम्बा संरक्षण, म्युजियम संरक्षण तथा पुनर्निमाण, आइसलेक संरक्षण तथा ती क्षेत्रहरुमा पर्यटकहरुको पहुँच पुऱ्याउन पदमार्गको निर्माण र विकास गर्नु अपरिहार्य रहेको छ । यी काम गर्नको लागि गाउँपालिका तथा स्थानीय उद्योगी व्यापारी बीच सहकार्य र समन्वय गरेर अगाडि बढ्ने कुरा चुनौतीपूर्ण रहेको छ । अन्तर्राष्ट्रिय गुणस्तरको पर्यटन सेवा नहुनु, पर्यटकीय गन्तव्यस्थल तथा सम्पदाको संरक्षण, सुरक्षा तथा पूर्वाधार अभाव हुनुले पर्यटन विकास गनर्मा बाधा परेको छ । नयाँ संरचनाको विकास र विस्तार नहुनु, स्थानीय उत्पादनसँग पर्यटन व्यवसायलाई जोड्न नसक्नु, पर्यटकहरुको लागि स्तरीय होटल नहुनु, पर्यटकका लागि न्यूनतम मापदण्डका होटेल पर्याप्त मात्रामा नहुनु, पर्यटकीय सेवा तथा गन्तव्यको विविधीकरण नहुनु, आन्तरिक पर्यटक भित्रयाउने बजार नीति विकास नहुनु आदि पर्यटन क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू हुन

३.३.३ सोच

“गाउँपालिकाको समृद्धिको आधारः दिगो पर्यटकीय पूर्वाधार”

३.३.४ उद्देश्य

१. पर्यटन विकास तथा संस्कृतिको क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्नु, पर्यटकीय सेवा सुविधा तथा पर्यटकमैत्री पूर्वाधारमा वृद्धि गर्ने
२. बाह्य पर्यटकहरूको सङख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धि गर्नु र पर्यटकहरूको औसत बसाइ अवधि लम्ब्याउने
३. पर्यटन मार्फत गाउँबासीको आय र रोजगारी वृद्धि गर्ने

३.३.५ रणनीतिहरु

१. आकर्षक पर्यटकीय गन्तव्यमा बाह्रै महिना पहुँच स्थापित गर्न रणनीति महत्वका पूर्वाधारहरू विकासमा जोड दिने
२. ग्रामीण क्षेत्रमा पर्यटकीय उपजहरुको विविधिकरण गर्ने
३. बैकल्पिक पदमार्गको सम्भावना अध्ययन गरी पदमार्ग निर्माण गर्न गाउँपालिका तथ निजीक्षेत्रसंग सहकार्य र समन्वय गर्ने
४. प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक कला र सम्पदाहरूको संरक्षण र संवर्द्धन गरी आवश्यक प्रचार प्रसारका साथ पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने
५. पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि निजी क्षेत्र, पर्यटन बोर्डलगायतका सरोकारवालासँगको समन्वय, सम्पर्क तथा साझेदारीमा वृद्धि गर्ने
६. पर्यटन उद्योग सम्बद्ध निजी सङघ-संस्था र अन्य सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा पर्यटकीय सेवाको गुणस्तर सुधार तथा प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
७. छिमेकी स्थानीय तहहरू, निजी व्यावसायिक संघ/संस्थाहरू र समुदायको सहकार्यमा पर्यटकीय स्थल र पूर्वाधारहरूको संरक्षण सम्वर्द्धन र विस्तार गर्ने ।

३.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

पर्यटन क्षेत्रको लागि आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्यका आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको	चालु आ.व.सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६

		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि			
पहिचान भएका पदमार्ग	संख्या	४	४	५	६	७
नियमित सञ्चालनमा रहेका व्यवस्थित होमस्टे	संख्या	२	२	३	३	४
होटल रेष्टुरेण्टहरुमा हुने खाद्यान्न, फलफुल र तरकारीमा स्थानीय उत्पादनको हिस्सा	प्रतिशत	१०	११	१२	१३	१४
पर्यटन तथा आतिथ्य सेवा सम्वन्धी तालिम प्राप्त जनशक्ती	संख्या	५८	६३	६७	७२	७७
भगिनी सम्वन्ध स्थापना भएका स्वदेशी तथा विदेशी शहर	संख्या	०	४	५	६	७
सास्कृतिक तथा पर्यटकीय मेला महोत्सव आयोजना (बार्षिक)	संख्या	२	२	३	३	४

३.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व बाँडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	१९९७६	२८३५	१७१४१	०	७२७३	११६४८	१०५५	०
२०८४/८५	२०९७५	२९७७	१७९९८	०	७६३७	१२२३१	११०७	०
२०८५/८६	२२०२४	३१२६	१८८९८	०	८०१९	१२८४२	११६३	०

३.३.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पर्यटन गुरुयोजना तयारी	पर्यटन विकासको स्पष्ट खाका तयार गर्नु		१०००	पर्यटन गुरुयोजनाको मार्गचित्र तयारी भएको हुने
३	पर्यटन र पर्यटन प्रवर्द्धन सम्वन्धि अन्य कार्यक्रम सहित होमस्टे कार्यक्रम	मौलिक संस्कृति र पहिचान संरक्षणमा आधारित पर्यटन वृद्धि गर्नु	सालबसाली	६१९७५	५० वटा घरमा होमस्टे सञ्चालनमा आउने
जम्मा				**६२९७५**	

३.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र तथा नागरिक साझेदारीमा पर्यटन पूर्वाधार विकास, पर्यटन उपजको निर्माण, पर्यटन प्रवर्द्धन तथा सेवा सुविधाको विकास र विस्तार हुनेछ । गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय गन्तव्य स्थल, पर्यटन विकासमा सहयोग पुऱ्याउने गुफा, गुम्बा, आइसलेक, गुम्बा संरक्षण तथा म्युजियम निर्माण, बैकल्पिक पदमार्गको पहिचान तथा निर्माण, बाटो सहितको View Point पुरातात्विक सम्पदाको संरक्षण, शान्ति सुरक्षा, पर्यटकका लागि न्यूनतम मापदण्डका प्रयाप्त होटल तथा रेस्टुरेन्ट, सबै पर्यटकीय क्षेत्रमा सुविधाजनक सडक यातायातको संजालले जोडिनु, पर्यटन विकासको लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्नु र पर्यटकीय सेवा अनि गन्तव्यको विविधिकरण गरेर पर्यटन विकासमा अगाडि बढ्नका लागि समस्या तथा चुनौती रहेका छन् ।

३.४ जलश्रोत तथा सिंचाई

३.४.१ पृष्ठभूमि

घरपझोङ गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेको खेतीयोग्य जमिनमा परम्परागत श्रोत (मुल, खोलानाला) र साना कुलाहरु मार्फत सिंचाई हुँदै आएको छ। सिंचाईको श्रोतका रुपमा खोला नाला रहेको भएतापनि गाउँपालिकाको खेतीयोग्य जमिनको ६० प्रतिशत भागमा वर्षैभरी सिंचाइको सुविधा रहेको पाइन्छ। मार्फा खोला, स्याङ खोला, ठिनी खोला, काली गण्डकी खोलावाट सिंचाई सुविधा पुगेको छ । अधिकांश जमिन भिरालो पहाडी धरातलमा रहेकोले ठूला आयोजना निर्माण र सञ्चालनमा कठीनाई छ ।

३.४.२ समस्या तथा चुनौती

सिंचाईका आयोजनाहरू आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्न नसकिएको देखिन्छ । परम्परागत कृषक कुलोहरूको आधुनिकीकरण तथा सुधार हुन सकेको छैन । सिंचाई सुविधा पुगेको भूमिमा खण्डीकरण हुनगै पानीको अधिकतम प्रयोग हुन नसक्नु तथा आवश्यकता रहेको ठाउँमा सिंचाईको व्यवस्था गर्न सकिएको छैन । थोरै पानीको प्रयोग गरी धेरै भू-भागमा सिंचाई गर्न सकिने नयाँ प्रविधिहरूको प्रयोग हुन सकेन । जलवायु परिवर्तनको कारण यस जिल्लामा हिउँ पर्नुको साटो वर्षा हुन थालेको अवस्था छ। वर्षाले गर्दा बाढी पहिरो जाने, खोलानालाले खोतीयोग्य जमिन कटान् गर्ने, सिंचाइका कुलो तथा नहरहरुलाई बाढीले नोक्सान पुऱ्याउने गरेको छ। सडक पूर्वाधार निर्माण गर्ने क्रममा सिंचाई कुलोका संरचनाहरूमा क्षति पुग्न गएको तर पुननिर्माण कार्यमा ध्यान नदिँदा कृषि उत्पादनमा असर परेको छ । भौतिक पूर्वाधारहरूको तुलनामा सिंचाई पूर्वाधार प्रति स्थानीय जनता तथा गाउँपालिकाको पूर्णचासो नहुनु सिंचाई क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतीहरू हुन् । संचालित सबै प्रकारका प्रविधि अपनाएका सिंचाई आयोजनाहरूको नियमित मर्मत सम्भार हुन नसक्नु एवं सिंचाई सुविधा नपुगेका ठाउँका लागि बैकल्पिक सिंचाई सुविधाको व्यवस्था हुन नसक्नु मुख्य चुनौती रहेको देखिन्छ ।

३.४.३ सोच

“खाद्य सुरक्षाका लागि व्यवस्थित सिंचाइ पूर्वाधार विकास र समृद्धिको आधार”

३.४.४ उद्देश्य

१. सञ्चालनमा रहेका परम्परागत सिंचाई प्रणाली, कुलो सिंचाइहरुको समुचित संरक्षण, संवर्द्धन र व्यवस्थापन गरेर दिगो तथा प्रयाप्त सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउनु,
२. नयाँ आयोजनाहरूको विकास गरी सिंचाई सुविधा नपुगेका क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा पुऱ्याउनु ।

३.४.५ रणनीतिहरु

१. गाउँपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक सिंचाइका श्रोत र मुहानहरूको संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने,

२. समथर फाँट र टारहरुमा ठूला कुलोहरूको निर्माण गर्दै जाने,

३. भिरालो क्षेत्रमा लिफ्ट तथा अन्य नयाँ प्रविधिमा आधरित सिंचाइ प्रणालीको विकास गर्ने,

४. सिंचाइ सुविधा नपुगेका भिरालो क्षेत्रमा लिफ्ट तथा अन्य प्रविधिमा आधरित सिंचाइ प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्ने ।

५. सिंचाइ आयोजनाको मर्मत सम्भार कोष बनाइ दिगो सिंचाइ आयोजनाको सुनिश्चित गर्ने,

३.४.६ नतिजा सूचक र मध्यमकालीन लक्ष

यस उपक्षेत्रका लागि अगामी तीन आर्थिक वर्षको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
कूल खेतीयोग्य भूमिमध्ये वर्षैभरी सिंचाई सुविधा उपलब्ध भूमि	प्रतिशत	५७	६०	६२	६४	६६
कच्ची कुलो निर्माण	संख्या	७	८	९	१०	११
पाईप कुलोबाट सिंचाई	संख्या			०	०	०
साना सिंचाई कार्यक्रम	संख्या	७	८	९	१०	११
कुलो मर्मत तथा स्तरोन्नती	संख्या	७	८	९	१०	११
लिफ्टिङ्ग सिंचाई	संख्या	०	०	०	०	०

३.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रम र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सिंचाइ उपक्षेत्रको खर्च र उक्त श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजार)				बजेटको श्रोत (रु.हजार)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत र राजस्व बाडँफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	८५५८	०	८५५८	०	३११६	४९९०	४५२	०
२०८४/८५	८९८५	०	८९८५	०	३२७१	५२३९	४७४	०
२०८५/८६	९४३५	०	९४३५	०	३४३५	५५०२	४९८	०

३.४.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सिंचाई कुलो सहित सालबसाली अन्य सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम	बर्षभरी सिचाई सुविधा उपलब्ध गराउनु	सालबसाली	२६९७८	कुल खेती योग्य जमिनको ९५% मा वर्षैभरी सिचाई सुविधाको हुनेछ ।
	जम्मा			२६९७८	

३.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

कमजोर तथा भिरालो हिमाली भूभाग भएकोले वर्षाको कारण आउने बाढी पहिरोबाट पुराना कुला र सिंचाइ प्रणालीमा क्षति पुग्ने र सिंचाई सुविधा लामो समयसम्म प्रभावित हुने जोखिम छ । त्यसैगरी, अप्ठ्यारो भूगोल र श्रोत (खोला नदी नाला) गहिरो स्थानमा हुने भएकोले ठूला सिंचाई आयोजना विकास गर्न र दिगो रुपमा व्यवस्थापन गर्ने काम बढी खर्चिलो छ। यसका लागि गाउँपालिकासँग आवश्यक श्रोतको कमी भएता पनि विस्तारै प्रविधिको प्रयोग र उर्जा (विद्युत) को सुविधा भएकोले लिफ्ट प्रणालीबाट सिंचाई सुविधाको विकास गर्न सकिने सम्भावना प्रशस्त छ ।

३.५ पशुपंछी विकास

३.५.१ पृष्ठभूमि

पशुपन्छी पालन घरपझोङ गाउँपालिका क्षेत्रको प्रमूख आर्थिक गतिविधि मध्ये एक हो । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रमा स्थानीय लुलु गाई, जर्सी गाई, याक, नाक, चौरीगाइ, भेडा च्यांग्रा, भ्याकलुङ जातका बाखा, घोडापालन, कुखुरा पालन गर्दछन् । स्थानीय नागरिकले आफ्नो हिसाबले पशुपालन गरेको अवस्थामा स्थानीय सरकारले पशुपालन व्यवसाय विकास र विस्तारको लागि साथ सहयोग तथा क्षमता विकास तालिमको व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ । हिमाली जिल्लामा पशुको उपचारको लागि राम्रो सेवा प्रवाहको खाँचो छ ।

रोगको कारण गाई, भेडा, च्यांग्रा तथा बहुमूल्य पर्ने घोडाहरुको मृत्यु भएर कृषकको ठूलो नोक्सानी भएको पाइन्छ । यसको निराकरणको लागि स्थानीय सरकारले नीति तथा कार्यक्रम मार्फत समस्या समाधान गर्नु पर्ने देखिन्छ । कृषकलाई साथ र सहयोग पुगे पशुपालन व्यवसायबाट आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा टेवा मिल्न सक्दछ । ४ वटा वडाहरुमा पशुसेवा प्राविधिकहरु रहेको भएता पनि पशुरोग निदानका लागि प्रभावकारी सेवा दिन सकेको स्थानीय नागरिकले महसुस गर्न सकेका छैनन् । गोठका गोठ भेडा र च्यांग्राको मरणले गर्दा पशुपालक कृषक थलापरेको अवस्था सुन्न पाइन्छ ।

कृषक तथा स्थानीय सरकारको प्रयासबाट पशु विकासमा फड्को मार्नसके मासु निर्यातको क्षेत्रमा समेत योगदान गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । गाउँपालिकाको सबै वडाहरूलाई खास खास किसिमका पशुपंक्षीको पकेट क्षेत्र घोषणा गरी सोही अनुसार किसानहरूलाई आवश्यक पर्ने प्राविधिक सहयोग र बजारको व्यवस्था गर्न सकेमा पशुपंक्षी पालनका क्षेत्रमा घरपझोङ गाउँपालिका आत्मनिर्भर हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ । पशुपालनको विकासको लागि स्थानीय चरिचरन मात्र प्रयाप्त हुँदैन । पशुहरुको लागि चाहिने दाना उत्पादन तथा स्थानीय स्तरमा रोपण गर्न सकिने घाँस खेती विकासमा समेत गाउँपालिकाको योगदान हुन जरुरी छ ।

३.५.२ समस्या तथा चुनौती

तीनै तहका सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान तथा सहयोग वास्तविक किसान समक्ष पुग्नु पर्दछ तर अनुदान सहयोग लिनको लागि अनुदान लिने हिसावले मात्र आउने भएकोले सरकारी अनुदान र सहयोग वास्तविक किसान सम्म पुग्न नसकेको अवस्था छ । गाउँपालिका केन्द्रित पशु प्राविधिक भएकाले किसानहरूको माग अनुसार

सेवा उपलब्ध गराउन कठीन् छ । त्यसैगरी, पशुपालन पेशा सम्मानित हुन नसक्नु, र लगानीमैत्री नहुँदा उन्नत जातका पशुपालनको विकास विस्तार हुन नसक्नु पनि चुनौतीका रुपमा रहेको छ । उत्पादित वस्तु बजारीकरणमा बिचौलियाहरूको हावी हुनाले कृषकले उचित मूल्य प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । पशु विकास सेवाका लागि पर्याप्त मात्रमा बजेटको उपलब्ध हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू पशुपंक्षी विकास क्षेत्रमा व्याप्त छ ।

पशुपंक्षी बिमा सेवा प्रभावकारी रुपमा विस्तार हुन नसक्नु, घाँसबाली रोपण, संरक्षण र विस्तार गर्न नसक्नाले पशुको लागि चाहिने आहाराको अभाव समय समयमा खड्किएको छ । पशु आहारका लागि स्थानीय रूपमा दाना तथा घाँसको उत्पादनमा कमी रहेको छ । उन्नत नश्लका पशुपन्छी पालन, पशुपन्छीका लागि बिमा अनुदान, सहुलियतपूर्ण पशु पालन ऋणको व्यवस्थामा कमी हुनुका साथै पशुपालनमा समेत मासु, दूध, अण्डामा आत्मनिर्भर हुन सकेको छैन । पशुआहारका लागि उन्नत घाँसको बीउ तथा हिमाली जिल्लमा हुने घाँसको उत्पादनमा कमी रहेको छ । कृषि उत्पादनको लागि कृषकलाई साथ सहयोग गर्न नसक्नाले उत्पादन वृद्धि हुन सकेको छैन भने उत्पादित पशु, मासु, अण्डाले बजार पाउन नसक्नु पनि एउटा ठूलो चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

३.५.३ सोच

"गाउँपालिकाको समृद्धिको आधारः पशुपंक्षी क्षेत्रमा प्रविधि र पूर्वाधार"

३.५.४ उद्देश्य

१. पशुपंक्षी विकास पकेट क्षेत्र घोषणा गरी उत्पादन र बजारीकरणलाई सबल बनाउने,
२. युवा तथा निजीक्षेत्रलाई पशुपंक्षी विकासका क्षेत्रमा संलग्न हुन प्रोत्साहन गर्ने,
३. पशुपंक्षी व्यवसायलाई सुरक्षित, प्रविधिमैत्री र प्रतिस्पर्धी बनाउने,
४. विद्यमान जीवन निर्वाहमुखी पशुपालनलाई आधुनिक, व्यावसायिक र नाफामूलक व्यवसायका रूपमा रुपान्तरण गर्नु

३.५.५ रणनीतिहरु

१. गाउँपालिकाको सबै वडाहरूलाई सम्भाव्यताका आधारमा स्थानीय हावापानी, भू-बनोट, प्राकृतिक श्रोत र बजारको आधारमा व्यावसायिक पकेट क्षेत्र निर्माण गर्ने,
२. महिला, युवा तथा अन्य लक्षित समुदायका लागि राहत तथा उद्यममा आकर्षित गरी पशु उद्यममा आकर्षित गर्ने,
३. यस क्षेत्रमा यान्त्रीकरण र प्रविधि हस्तान्तरण मार्फत उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने,
४. स्थानीय प्रजातिका पशुपन्छीहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन गरी मासु एवं दुध उत्पादन वृद्धि गर्ने,
५. पशुजन्य उत्पादनको प्रशोधन र गुणस्तर परीक्षण गरी उद्यमशीलता तथा बजारीकरणलाई सुनिश्चित गर्ने,
६. वडा तहसम्म भौतिक पूर्वाधार तथा कार्यक्रम बजेट सहितको पशुपक्षी सेवा एकाइ विस्तार गर्ने,

३.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

मध्यमकालीन लक्ष आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
व्यावसायिक पशुपालन पकेट क्षेत्र	संख्या	२	२	३	४	५

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
व्यवसायिक पशु फर्मको संख्या	संख्या	१४	१८	२२	२४	२८
वार्षिक दुधको उत्पादन	लिटर	१,४१,०००	१,४३,०००	१,४५,०००	१,४७,०००	१,४९,०००
बार्षिक मासु उत्पादन	मे.टन	१४०	१५०	१६०	१७०	१८०
वार्षिक अण्डा उत्पादन (हजारमा)	संख्या	३०	४०	५०	६०	७०
नश्ल सुधार, आहार, स्वास्थ्य तथा बिमा सहितको प्राविधिक सेवा प्राप्त गर्ने पशुपंछी तथा मत्स्य पालक	प्रति शत	५२	५५	५८	६१	६४
व्यवसायिक पशुपालनमा महिला युवा र लक्षित समुहको उपस्थिति	प्रति शत	३५	४०	४५	५०	५५
वडा तहमा पशु सेवा ईकाइको स्थापना	संख्या	४	४	५	५	५
वार्षिक प्रतिव्यक्ति औसत दुध उपभोग	लिटर	१,५०,०००	१,६०,०००	१,७०,०००	१,८०,०००	१,९०,०००
वार्षिक औसत प्रतिव्यक्ति मासु उपभोग	के.जी	१४०	१४५	१५०	१५५	१६०

३.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

प्राप्त बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा पशुपंछी उपक्षेत्रको खर्च र उक्त श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व बाडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	९७०	९७०	०	०	३५३	५६६	५१	०
२०८४/८५	१०१९	१०१९	०	०	३७१	५९४	५४	०
२०८५/८६	१०७०	१०७०	०	०	३९०	६२४	५६	०

३.५.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

आयोजना तथा कार्यक्रमको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पशुपालन व्यवसायको आधुनिकीकरण कार्यक्रम (नश्ल सुधार, ल्याव स्थापना	पशुपक्षीपालन व्यवसायलाई आधुनिक व्यावसायिक बनाउनु	सालबसाली	१२८०	वार्षिक १०० पशुपक्षीको उपचार तथा ५ उन्नत नश्लका पशु वितरण भई १५ उन्नत नश्लका पशु उत्पादन भएका हुने र १० व्यावसायिक

					पशुपक्षी फर्म लाभान्वित भएका हुने
२	पशुपक्षी रोग नियन्त्रण, बीमा, क्षमता अभिवृद्धि लगायत नियमित पशु सेवा कार्यक्रम	पशुपक्षीको मृत्युदर घटाउनु, कृषकको जोखिम बहन क्षमता वृद्धि गर्नु	सालबसाली	११३९	१०० वटा पशुपक्षीको बीमा भएको हुने र कर्मचारी तथा कृषक गरी कुल १०० जनाको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने
३	पकेटक्षेत्र विस्तार र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	यस क्षेत्रमा निजी लगानी आकर्षित गर्नु	सालबसाली	६४०	व्यवसायिक फार्मको संख्या १०% ले वृद्धि हुनेछ।
		जम्मा		**३०५९**	

३.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट यस क्षेत्रमा आउने बजेट र कार्यक्रममा विस्तार भै गाउँपालिकासँगको सहकार्यमा पूर्वाधार, प्रविधि तथा सीप विकास हुनेछ। स्थानीय युवा पशुपंक्षी पालन व्यवसायमा आकर्षित हुनेछन् । प्रविधि, पशु प्रसार, चरन क्षेत्र, आहार, पशुपंक्षी उपचार एकीकृत व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन्छ। निजीक्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्ने विषयमा जोखिम कायमै रहने देखिएको छ।

घरपझोङ गाउँपालिका

परिच्छेद ४ : सामाजिक विकास क्षेत्र

यस परिच्छेद अन्तर्गत शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, महिला, बालबालिका र सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद र सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण जस्ता उप-क्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

४.१ शिक्षा, कला भाषा तथा साहित्य

४.१.१ पृष्ठभूमि

संविधान अनुसार शिक्षा एक आधारभूत मौलिक अधिकार हो । प्रारम्भिक अवस्था देखिनै सिकाइका अवसरहरू मार्फत विद्यालय शिक्षाका लागि सफलताको जग बसाल्ने देखि माध्यमिक शिक्षासम्म बालबालिकाका लागि शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्ने स्थानीय तहलाई नेपालको संविधानले जिम्मेवारी दिएको हुनाले त्यो जिम्मेवारी ईमान्दारिताका साथ पुरा गर्न गाउँपालिका प्रतिवद्ध रहेको अवस्था छ ।

यस गाउँपालिकाले शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनतामुखी बनाउन सक्षम, प्रतिस्पर्धी नैतिकवान एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने नीति लिएको छ । अपेक्षाकृत रुपमा गुणस्तरीय शिक्षाको व्यवस्था गर्न नसकेता पनि घरपभ्कोङ गाउँपालिकाले शिक्षाको क्षेत्रमा सुधार गरी क्षमतावान नागरिक उत्पादन गर्ने प्रयास गरिरहेको आभाष हुन्छ । यस गाउँपालिकामा क्याम्पस १, सामुदायिक मा.वि. २ वटा, आधारभूत (१-८) सामुदायिक विद्यालय ४ वटा, संस्थागत विद्यालय २ गरी वटा गरी ८ वटा विद्यालयहरुले घरपभ्कोङ गाउँपालिका क्षेत्रको शिक्षामा सेवा प्रवाह गरिरहेको पाइन्छ ।

आधारभूत तहमा विद्यालय जाने उमेरका बालबालिका विद्यालयबाट बाहिर रहेको अवस्था भने छैन । गाउँपालिकाको तथ्यांक अनुसार साक्षरता दर ८१.५४ प्रतिशत भएको देखिन्छ । स्थापना भएका विद्यालयहरुको भवन सबै पक्की छन् । सामुदायिक मा.वि.मा कम्प्युटर प्रयोगशाला रहेको छ । विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय ३ वटा रहेका छन् । गणितको प्रयोगशाला भएको विद्यालय रहेको अवस्था छैन ।

४.१.२ समस्या तथा चुनौती

सामुदायिक शैक्षिक संस्थाको व्यवस्थापन समितिमा योग्य, क्षमतावान तथा शिक्षासंग सम्बन्धित अनुभवी व्यक्तिको कमी तथा विद्यालय प्रशासनमा सुशासन झल्किन नसक्नाको कारण विद्यालयमा गरिएको लगानीले शैक्षिक गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार हुन सकेको छैन । हिमाली जिल्लाबाट शहर बजार तर्फ बसाइसराई धेरै हुने गरेकोले विद्यार्थीको संख्या कम हुँदै गएको छ भने विद्यालयले गुणस्तर शिक्षा दिन सकेन भने गुणस्तर शिक्षाको लागि बालबालिकालाई अभिभावकले शहर तर्फ लैजाने गरेको पाइन्छ । यसकारणले गर्दा विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको संख्या घटदै भएको छ । पक्की भवन भएका विद्यालयहरु छन्, शिक्षक पनि छन् तर विद्यालयमा विद्यार्थीको संख्या क्रमश घटदै जानाले गाउँपालिकाको लागि विद्यालयमा विद्यार्थी टिकाउन र गुणस्तर शिक्षाको प्रत्याभूति दिन समस्या तथा चुनौती रहेको छ । विद्यालयमा विद्यार्थीको संख्या घटदै गएकाले गाउँपालिकाले विद्यालय मर्ज तथा शिक्षकहरुको समायोजन गरेर विद्यालयलाई आवासिय वनाएको छ ।

४.१.३ सोच "विकास र समृद्धिको आधारः गुणस्तर शिक्षा नै एउटा महत्वपूर्ण पूर्वाधार"

४.१.४ उद्देश्य

१. बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा केन्द्रित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउने

२. आधारभूत शिक्षामा सबै बालबालिकाको सहज पहुँच र निरन्तरता सुनिश्चित गर्दै सर्बव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त तथा निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्ने
३. गुणस्तर माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क तथा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्दै श्रृजनशिल, अध्ययनशिल, सकारात्मक सोच सहितको प्रतिस्पर्धी एवं देशलाई आवश्यक पर्ने क्षमतावान जनशक्ति तयार गर्ने
४. अनौपचारिक, वैकल्पिक र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाई संस्कृतिको विकास गर्ने ।

४.१.५ रणनीतिहरु

१. गाउँपालिका, समुदाय र अभिभावकको संयुक्त प्रयासमा बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास तथा विद्यालय शिक्षाको पूर्वतयारीका लागि उपयुक्त बालमैत्री वातावरण तयार गरी प्रारम्भिक बालविकासको अवसर प्रदान गर्ने ।
२. निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षाको प्रत्याभूति दिलाउन सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने, गराउने तथा भर्ना भएका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाई राख्न गुणस्तर शिक्षा अभिवृद्धिका लागि नविनतम उपायहरू अवलम्वन गर्ने ।
३. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा अनि तालिमको क्षेत्रमा विभिन्न सरोकारवालाहरूको सहकार्य र साझेदारीमा दिगो रुपमा लगानी सुनिश्चितता गर्ने ।
४. सुचना, सञ्चार तथा आधुनिक प्रविधिलाई शिक्षण सिकाई क्रियाकलापको अभिन्न अङ्का रूपमा प्रयोग गर्दै शिक्षालाई व्यावहारिक तथा नतिजामूलक बनाउन प्रयत्न गर्ने ।
५. विद्यालयहरुलाई Digitalized गरी एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (IEMIS)को प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरी शैक्षिक संस्थालाई व्यवस्थित गर्ने ।
६. अभिभावकहरुको अपनत्वमा वृद्धि, शिक्षकहरुको व्यवसायिक लगनशिलता र जनप्रतिनिधिको साथ र सहयोगमा शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधार, शिक्षकको पेशागत नैतिकताको प्रवर्द्धन, गुणस्तर शिक्षाको लागि लगानी अभिवृद्धि गर्ने, गराउर्ने ।
७. विपन्न (दलित, अन्य) तथा असहाय बालबालिकाका लागि "विद्यालय शिक्षा सुनिश्चितता छात्रवृत्ति कोष" स्थापना गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने,
८. सबै संस्थागत विद्यालयहरूमा आवश्यक पूर्वाधार तथा शैक्षिक सामग्री एवम अन्य वातावरण सुधार गरी समग्र पठन-पाठनको वातावरणमा सुधार गर्ने,
९. विद्यार्थीको उपलब्धीलाई शिक्षकको कार्यसम्पादनसँग जोडने पद्धतिको विकास गर्ने ।

४.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाका अपेक्षित नतिजा र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको आगामी तीन आर्थिक वर्षको लक्षका आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
आधारभुत तहको खुद भर्ना दर	प्रतिशत	NA	९८.३	९८.५	९८.७	९९

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर (९ देखि १२)	प्रतिशत	NA	८७	९०	९२	९४
आधारभुत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका	प्रतिशत	०	०	०	०	०
साक्षरता दर	प्रतिशत		८१.५४	८३	८५	८७
सिकाई उपलब्धि दर	प्रतिशत					
पक्की भवन भएका विद्यालय	संख्या		४	५	५	६
कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या		४	५	५	६
गणित प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	०	०	१	१	१

४.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र विषयक्षेत्रको महत्वका आधारमा शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य उपक्षेत्रको खर्च र सोको श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व वाडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	९३८८१	८२०१६	११८६५	०	३४१८२	५४७४२	४९५७	०
२०८४/८५	९८५७४	८६११६	१२४५८	०	३५८९१	५७४७८	५२०५	०
२०८५/८६	१०३५०३	९०४२२	१३०८१	०	३७६८५	६०३५३	५४६५	०

४.१.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्ताव गरिएका कार्यक्रमहरुको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	बाल बिकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना वृद्धि गर्नु	सालबसाली	३००००	२ बाल विकास केन्द सञ्चालन हुनेछन् र आधारभुत तहको खुद भर्नादर ५% ले सुधार हुनेछ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२	आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	आधारभूत शिक्षा प्रभावकारी रुपमा निशुल्क र अनिवार्य गर्ने	सालबसाली	११६७५४	आधारभूत तह खुद भर्नादर ९८% र शैक्षिक सिकाई उपलब्धि सरदर ६५% पुगेको हुनेछ ।
३	माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	मध्यमस्तरको जनशक्ति तयार गर्नु	सालबसाली	९०६५३	माध्यामिक तहको खुद भर्ना दर ७३% पुगेको हुनेछ ।
४	अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम	नागरिकको साक्षरता वृद्धिगरि निरन्तर सिक्षा प्रदान गर्नु	सालबसाली	२२४५	निरक्षरता दर १०% मा सिमित हुने र जीवनपयोगी सीपमा अभिवृद्धि हुनेछ ।
५	भाषा कला तथा साहित्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कला, संस्कृति, साहित्व अध्ययन, अनुसन्धान, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु	सालबसाली	३०५७	गाउँ पालिका क्षेत्रका विशिष्ट कला, संस्कृति र साहित्यको संरक्षण र सम्बर्द्धन हुनेछ ।
६	शैक्षिक प्रशासन सुधार तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	प्रभावकारी रुपमा शैक्षिक सेवा प्रवाह गर्नु	सालबसाली	२०००	बालविकास सहयोगी कार्यकर्ता, प्राथमिक, निमावि र मावि तहका शिक्षकहरुको क्षमतामा बृद्धि हुनेछ ।
७	अन्य सालवसाली कार्यक्रम	प्रभावकारी रुपमा शैक्षिक सेवा प्रवाह गर्नु	सालबसाली	६९७४९	शैक्षिक पहुच र गुणस्तरमा हालको अवस्थाबाट कम्तिमा १०%ले वृद्धि हुनेछ र सामुदायिक विद्यालयको पूर्वाधारमा सुधार हुनेछ ।
८	वहुउद्धेश्यीय खेल मैदान निर्माण कार्यक्रम	युवा तथा विद्यार्थीका लागि खेलकुद मैदानबाट खेलकुदको विकास गर्नु	पहिलो वर्ष	१००००	युवा तथा विद्यार्थीका लागि खेलकुद मैदानबाट खेलकुदको विकास भएको हुनेछ ।
९	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद कार्यक्रम	विद्यालयमा अध्यनरत विद्याथीहरुको खेल प्रतिभामा वृद्धि भै शारिरीक तथा मानसिक विकास गर्नु	सालवसाली	१५००	विद्यार्थीहरुको खेल प्रतिभामा वृद्धि भै शारीरिक तथा मानसिक विकासमा तिब्रता आएको हुनेछ ।
	जम्मा			२९५९५८	

४.१.९ जोखिम तथा अनुमान

संघीय शिक्षा ऐन तथा नियमावली समयानुकुल जारी तथा परिमार्जन भएको हुनेछ । शैक्षिक क्षेत्रमा नविनतम विधि तथा प्रविधिको उपयोग भएको हुनेछ। शैक्षिक क्षेत्रमा प्रयाप्त पूर्वाधार विकास, आवश्यक जनशक्ति व्यवस्था, क्षमता विकासका अवसर, नवीनतम प्रविधिको प्रयोग, अन्तर सरकार सहयोग, समन्वय र सह-अस्थित्वको विकासमा ध्यान दिन सकेमा मात्र अपेक्षित शैक्षिक नतिजा हासिल हुन सक्ने देखिन्छ ।

४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

४.२.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय स्तरमा विकास तथा सम्मृद्धि ल्याउनको लागि एउटा प्रमूख पाटो भनेको स्वास्थ्य तथा पोषण हो । नागरिकमा आयको स्तर वृद्धि भयो भने तथा नागरिक स्वस्थ्य रहे भने प्रसस्त श्रम गर्न सक्दछन् र आम्दानी जुटाउन पनि सक्षम रहन्छन् । त्यसैले विकास र समृद्धिको लागि स्वास्थ्य र पोषणको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको

हुन्छ । घरपझोङ गाउँपलिकामा नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउन १ जिल्ला अस्पताल र २ वटा स्वास्थ्य चौकीहरु रहेका छन् साथै १ वटा आयूवेद औषधालय्र रहेको छ । ६ वटा खोप क्लिनिक, २ गाउँघर क्लिनिक मार्फत खोप तथा पोषण सेवा उपलब्ध गराउदै आएको छ । स्थानीय नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा सेवा लिन जानको लागि ३० मिनेटको पैदल दुरी भन्दा धेरै समय हिड्नु पर्दैन ।

४.२.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिका क्षेत्रमा स्वास्थ्य चौकी, आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र भएता पनि औषधिको अभाव, आधुनिक प्रविधि, भौतिक पूर्वाधार, स्वास्थ्य उपकरण र प्राविधिकको व्यवस्थापनमा कमी भएकोले नागरिकको लागि आवश्यक, विश्वासिलो, भरपर्दो स्वास्थ्य उपचार सेवा पुऱ्याउन समस्या तथा चुनौतीहरु रहेका छन् । नेपाल सरकारको स्वास्थ्य बिमा अन्तर्गतका सेवा प्रभावकारी रूपमा प्रदान गर्ने जिम्मेवारी समेत स्थानीय तहलाई नै आएको छ तर सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य बिमा सुविधा दिएर उपचार गर्न गराउन अझै समस्या छ । गाउँपालिका अन्तर्गतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रदान गरिएका आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा आम नागरिकको सहज पहुँच स्थापित गर्न र सेवाग्राहीको आवश्यकता अनुरूपको छिटो छरितो एवं सहज सेवा प्रदान गर्न आवश्यक श्रोत, साधन तथा दक्षजनशक्तिको कमी आदि यस क्षेत्रका प्रमूख समस्या तथा चुनौती रहेका छन् ।

४.२.३ सोच

"सबैका लागि विश्वसिलो, भरपर्दो र सर्वसुलभ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा"

४.२.४ उद्देश्य

१. स्वास्थ्य संस्थाहरुको क्षमता वृद्धि गर्नु,
२. आम नागरिकहरुमा स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्नु,
३. विपद, आपत्कालीन तथा महामारीको व्यवस्थापन गर्न सक्नेगरी जनस्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्नु
४. प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरी पालिकावासीको रोगप्रतिरोधी क्षमता वृद्धि गर्नु
५. खोप, पोषण, सुरक्षित मातृत्व तथा परिवार योजना सेवाको प्रभावकारी सञ्चालन गरी नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु

४.२.५ रणनीतिहरु

१. स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा मार्फत् समुदाय स्तरसम्म गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा विस्तार गर्ने
२. सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निःशुल्क रुपमा प्रदान गरिँदै आएको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई चुस्त, दुरुस्त भरपर्दो बनाउने । सबै वडाहरूमा निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र तोकिएका संस्थाहरूबाट आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्ने
३. तालिमप्राप्त जनशक्तिद्वारा २४ सै घण्टा सुत्केरी सेवा प्रदान गर्ने तथा जेष्ठ नागरिक तथा गर्भवती सुत्केरीहरूलाई निःशुल्क एम्बुलेन्स सेवा प्रदान गर्ने । घरमा हुने प्रसूति सेवालाई निरुत्साहित गर्न भौतिक संरचना भएका र वर्थिङ सेन्टरको मापदण्ड पुगेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा दक्ष प्रसुतिकर्मी, आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने ।
४. निरन्तर अनुगमन सुपरिवेक्षण तथा प्रोत्सान गरी गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित, स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको सेवालाई गुणस्तरीय बनाउने
५. प्रकृतिमैत्री स्वच्छ जीवन प्रणाली प्रवर्द्धन गरी पालिकावासीको रोग प्रतिरोधी क्षमता वृद्धि गर्ने ।

घरपझोङ गाउँपालिका

६. नसर्ने रोगको रोकथाम र न्यूनीकरण गर्न वडा स्तरका आधारभूत स्वास्थ्य संस्थाबाट ४० वर्ष माथिका नागरिकको अधिक तौल, कुपोषण, महिलाको पाठेघरको रोग, दमरोग, मृगौलारोग क्यान्सर रोग, मधुमेह रोग, सिकलसेल एनिमिया, उच्चरक्तचाप जस्ता रोगको नियमित जाँच गर्ने र बडी मास इन्डेक्स जाँच तथा परामर्शको व्यवस्था मिलाउने

७. गाउँपालिका भित्र निजी तरिकाबाट सञ्चालित स्वास्थ्य सेवा गुणस्तरीय बनाउन नियमित अनुगमन-मूल्याङ्कन तथा प्रोत्साहन गर्ने

८. राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति तथा कार्यक्रम अनुसार बाल तथा मातृमृत्युदर घटाउनका लागि सुरक्षित मातृत्व, बाल स्वास्थ्य, पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम, परिवार नियोजन, खोप कार्यक्रम, सरुवा रोग तथा संक्रामक रोगसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपले सञ्चालन गर्ने ।

९. मदिरा तथा सूर्तिजन्य पदार्थको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्न, आयातलाई नियन्त्रण, बिक्री वितरणलाई उचित स्थान र समयलाई व्यवस्थित गर्न अनुगमन तथा नियमन गर्ने व्यवस्था गर्ने । सरुवा रोग जस्तैः क्षयरोग, कुष्ठरोग, मलेरिया, डेङ्गु, एचआईभी एड्स तथा यौनरोग नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र डेङ्गु तथा मलेरीया रोग निवारणका कार्यहरू गर्ने

४.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार जनस्वास्थ्य तथ पोषण उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
५ वर्ष मुनिका बालबालिकामा झाडापखला संक्रमण दर (प्रति हजार)	जना	६३	६१	५९	५७	५५
भिटामिन ए र जुकाको औषधी खाएका बालबालिका	प्रतिशत	९५	१००	१००	१००	१००
परिवार नियोजनका साधन प्रयोग गर्ने प्रजनन उमेर (१ देखि ४९ वर्ष उमेर)का महिला	प्रतिशत	५०	५२	५४	५६	५८
मापदण्डअनुसार आठ पटक गर्भवती जाँच सेवा प्राप्त गर्ने र दक्ष प्रसुतिकर्मीको सहयोगमा सुत्केरी हुने महिला (जीवित जन्ममा)	प्रतिशत	५२	५४	५६	५८	६०
सबै प्रकारका खोपको पूर्ण मात्र प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
स्वास्थ्य बिमामा सहभागी घरपरिवार	प्रतिशत	१९	२३	२७	३१	३५
सरकारी मापदण्ड अनुरुपको आफ्नै भवन भएका स्वास्थ्य चौकी	संख्या	२	२	२	२	२
आफ्नै (गाउँ) अस्पताल	संख्या			१	१	१

४.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको श्रोत			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व बाँडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	२१०९९	२०७८४	३१५	०	७६८२	१२३०३	१११४	०
२०८४/८५	२२१५४	२१८२३	३३१	०	८०६६	१२९१८	११७०	०
२०८५/८६	२३२६१	२२९१४	३४७	०	८४६९	१३५६३	१२२८	०

४.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण देहायानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	स्वास्थ्य संस्थाहरुको पूर्वाधार तथा अन्य क्रमागत कार्यक्रम	पालिकास्तरमा उपचारात्मक सेवा प्रदान गर्नु	सालबसाली	७९००	स्वास्थ्य संस्थावाट वार्षिक औसत १५९५ जनाले सेवा प्राप्त गरेका हुने
२	आमा सुरक्षा, गर्भवती उत्प्रेरणा सेवा, न्यानो झोला र निःशुल्क गर्भपतन कार्यक्रम	मातृ तथा नवशिशुको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु सुरक्षित सुत्केरी सेवा प्रदान गर्नु	सालबसाली	५०००	संस्थागत सुत्केरी राष्ट्रिय दरभन्दा बढेको हुने
३	क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता एवं तथ्याङ्कको अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	९००	क्षयरोग नियन्त्रणमा स्वास्थ्यकर्मीहरू सक्षम भएका हुने
४	पोषण कार्यक्रम	सुनौला १००० दिनका आमा तथा बच्चाको पोषण स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	४८००	कुपोषणको दरलाई राष्ट्रिय दरभन्दा न्यून बनाउने
५	परिवार नियोजन किशोर किशोरी तथा प्रजनन् स्वास्थ्य कार्यक्रम	किशोर-किशोरी तथा प्रजनन् उमेरका महिलाहरूको प्रजनन् स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	१५००	किशोर किशोरीहरूले गुणस्तरीय प्रजनन् स्वास्थ्य सेवा पाएका हुने
६	खोप कार्यक्रम	बालबालिकाको रोग निरोधक क्षमता वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१५००	सम्पूर्ण बच्चाहरूले पूर्ण खोप पाएका हुने
७	महामारीजन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	महामारीजन्य रोगको नियन्त्रण व्यवस्थापन तथा उपचार सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	३०००	स्वास्थ्यकर्मीहरू महामारी नियन्त्रण र व्यवस्थापनमा सक्षम भएका हुने

घरपझोङ गाउँपालिका

८	विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्सिङ्ग सेवा कार्यक्रम	विद्यालयका बालबालिकाको पोषण स्वास्थ्य तथा सरसफाई प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	५०००	विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पोषण, स्वास्थ्य र सरसफाइ प्रवर्द्धन भएको हुने
९	विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	पहुँच नपुगेका तथा पिछडिएका समुदायका जनताहरूलाई विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्नु	सालबसाली	६०००	पहुँच नपुगेका तथा पिछडिएका समुदायका जनताहरुले विशेषज्ञ सेवा पाउने
१०	महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी **अन्य नियमित कार्यक्रम**	महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयम्सेविका कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउनु	सालबसाली	३०९१४	महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविकाको मनोबल उच्च भएको र स्वास्थ्य कार्यक्रम निरन्तर सञ्चालन हुने
	जम्मा			६६५१४	

४.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको लागि गाउँपालिको आन्तरिक श्रोतले नपुग्ने र संघ तथा प्रदेश सरकारबाट विनियोजित बजेटमा निर्भर हुनुपर्ने बाध्यता रहेकोले अन्तर सरकार र सरोकारवाला बीच समन्वय हुन नसकेकमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुन सक्छ । स्वास्थ्य पूर्वाधार, प्रयोगशाला, औषधि र खोप व्यवस्थापनमा अन्तर निकाय तथा सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहकार्य र साझेदारी हुन नसकेमा नयाँ रोग तथा महामारीले जनस्वास्थ्य तथा गाउँपालिकाबासीको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा प्रतिकुल असर पार्न सक्ने जोखिम रहेको छ ।

४.३ महिला, बालबालिका तथा सामाजिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

४.३.१ पृष्ठभूमि

महिलाहरुको सक्रियतामा महिला सहकारीको स्थापना र संचालन गर्री आर्थिक विकासमा महिलाहरु अगाडि बढ्न कठीन् भएको पाइन्छ । लघु, घरेलु उद्यम व्यवसाय फस्टाउन सकेको छैन । यस क्षेत्रमा महिलाहरुलाई आकर्षण गर्न नसकेको अवस्था छ । महिलाहरु समुहमा, गैरसरकारी संस्थामा, शिक्षक पेशामा, राजनीतिमा र धार्मिक संस्थामा प्रयाप्त संलग्नता भएको देखिदैन । विकासका समग्र आयाममा महिलाहरू आधी हिस्सा हुन् । उनीहरुका लागि निकै धेरै काम गर्नुपर्ने अवस्था छ । बालबालिकाका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, संरक्षणका लागि विभिन्न कार्यहरू हुँदै आएका छन तर सबै बालबालिकाको समग्र व्यक्तित्व विकासका लागि पर्याप्त कार्यहरू हुन सकेका छैनन् ।

उद्यम व्यवसाय श्रृजना र विकासको लागि तथा आयआर्जन गर्नको लागि महिलाहरु सहकारी संस्थामा आवद्ध भएको देखिन्छ । उपर्युक्त प्रयासहरूका बावजुद, विकासका समग्र आयाममा महिलाहरू आधी हिस्सा हुन निकै धेरै काम गर्नुपर्ने अवस्था छ । बालबालिकाका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, संरक्षणका लागि विभिन्न कार्यहरू हुँदै आएका छन तर सबै बालबालिकाको समग्र व्यक्तित्व विकासका लागि पर्याप्त कार्यहरू हुन सकेका छैनन् ।

आर्थिक विपन्नता तथा सामाजिक विभेदका कारण गरीब घरपरिवारमा बालबालिकाहरू रोजगारीका लागि शहरी क्षेत्रतिर जाने गरेको देखिन्छ । समुदाय र विद्यालयमा बालक्लबहरूको संख्यामा वृद्धि गरी विगतका वर्ष हरूको तुलनामा क्षमता विकासका कार्यक्रहरु संचालन गर्नु पर्ने आवश्यकता छ ।

४.३.२ समस्या तथा चुनौती

शिक्षा तथा रोजगारीको क्षेत्रमा यस गाउँपालिकामा महिला अगाडि बढन् बढाउनको लागि गाउँपालिकाले निर्दिष्ट गरिएका नीति तथा कार्यक्रमहरु ल्याई कार्यान्वयन गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । लैगिक हिंसा, बहुबिबाह, बालहिंसा,

श्रममा सडक बालबालिकाको समस्या यस गाउँपालिकामा नरहेता पनि समयको गतिसंगै महिला तथा बालबालिकाको लागि गुणस्तर शिक्षाको अतिरिक्त प्राविधिक सीप तालिमको माध्यमबाट क्षमता विकास गरी आत्मनिर्भर बनाउन अझै बाँकी रहेको छ । सामाजिक विकासको क्षेत्रमा र राजनीतिक क्षेत्रमा महिलाको बाध्यात्मक सहभागिता त रहेको देखिन्छ तर समयको गतिसंगै महिलाको क्षमता विकास हुन सकेको छैन । राजनीतिमा महिलाले नेतृत्व गर्न सक्ने अवस्था अझै आएको अवस्था छैन ।

४.३.३ सोच

“लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण र समन्यायिक सभ्य समाजको निर्माण”

४.३.४ उद्देश्य

१. महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका, ज्येष्ठ नागरिक एवं अन्य सीमान्तीकृत समुदायका लागि जीवनोपयोगी सीप र आय आर्जनका आधार/अवसरहरू उपलब्ध गराउने
२. विभेद, हिंसा तथा कुप्रथा अन्त्य गरी आत्मसम्मान र न्यायपूर्ण समाज सिर्जना गर्ने
३. सबै प्रकारका भौतिक पूर्वाधार संरचनाहरू तथा नीतिगत संरचनाहरूलाई नगरपालिकालाई महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक एवम् अपाङ्गतामैत्री बनाउन

४.३.५ रणनीतिहरु

१ अपाङ्ग, महिला, दलित, जनजाती लगायत विपन्न वर्गलाई उद्यम व्यवसायमा आकर्षित गर्ने । महिला, अपाङ्गता भएका, दलित, लोपोन्मुख, आदिवासीहरूका लागि गुणस्तरीय, व्यावसायिक सीपमूलक र जीवनपयोगी तालिमको सुनिश्चितता गरिने छ।
२ जेष्ठ नागरिक/अपाङ्ग/गरिब/असहाय/विपन्न/आर्थिक अवस्था कमजोर भएका समुदायलाई पालिकाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधामा समतामूलक नीति अवलम्बन गरिने छ।
३ लक्षित वर्गको आर्थिक अवस्थामा सुधार गर्न सशक्तीकरणका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।
४ गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरूको पोषणमा सुधार गर्न विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने छ।
५ आर्थिक अवस्था कमजोर भएका दलित, एकल महिला, जनजाति र राज्यले तोकेका अन्य विपन्न वर्गहरूलाई आय-आर्जन गरी आत्मनिर्भर हुन आवश्यक सहयोग गरिने छ।
६ अब निर्माण हुने सबै प्रकारका सार्वजनिक तथा ठूला व्यापारिक भवन तथा सार्वजनिक स्थल एवम् संरचनाहरूलाई महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, तथा अपाङ्गतामैत्री हुने गरी निर्माण गर्ने र विद्यमान संरचनालाई तदनुरुप सुधार गरिने छ।
७ समाजमा भएका सबै प्रकारका हिंसा, कुप्रथा र दुर्व्यवहार न्यूनीकरणका लागि आवश्यक नीति निर्माण सहित कार्यान्वयनमा जान सकिने छ।

४.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
लैंङ्गिक हिंसा अन्तर्गत बहुबिवाह पिडित महिला	संख्या	०	०	०	०	०

गाउँ भित्र रहेका सडक बालबालिका	संख्या	०	०	०	०	०
यस गाउँ भित्र रहेका बालगृह	संख्या	०	०	०	०	०
महिला, दलित तथा सिमान्तीकृत समुदाय लक्षित संघसंस्था/समूह	संख्या	८	१०	१२	१४	१६
महिलाको नेतृत्वमा सञ्चालित सहकारी	प्रतिशत	१	२	३	३	३
दलित तथा जनजातीको नेतृत्वमा सञ्चालित सहकारी	प्रतिशत	३	४	५	६	७
जमिनमाथि महिलाको स्वामित्व भएको घरपरिवार	प्रतिशत					
बाल सुधार गृह	संख्या	०	०	०	०	०
जेष्ठ नागरिक सामुदायिक भवन	संख्या	०	०	०	०	१
महिला बालबालिका र सामाजिक संरक्षण सम्वन्धी नीति निर्माण तथा योजना तर्जुमा	संख्या	०	१	१	१	१

४.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व वाडँफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	१००९	४३१	५७८	०	३६७	५८८	५३	०
२०८४/८५	१०५८	४५२	६०६	०	३८५	६१७	५६	०
२०८५/८६	१११२	४७५	६३७	०	४०५	६४८	५९	०

४.३.८ आयोजना/कार्यक्रम संक्षिप्त विवरण

आयोजना तथा कार्यक्रमको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूललागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा

१	महिला तथा लक्षित समुदाय आर्थिक सशक्तीकरण कार्यक्रम	बिपन्न महिला अपांगता भएका व्यक्ति तथा प्रभाभित परिवार, महिला सहकारीका सदस्यहरुको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गर्नु	सालवसाली	९००	विपन्न महिला, अपांगता भएका व्यक्ति, एकल महिला, दलित महिला समेत १०० जना स्वरोजगार तथा लाभान्वित हुनेछन् ।
२	बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक संरक्षण कार्यक्रम	बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकको संरक्षण र सम्मान र सहभागितामा अभिवृद्धि गर्नु	सालवसाली	९००	बार्षिक २०० बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक प्रत्यक्ष लाभान्वित हुनेछन् ।
३	अपाङ्गता भएका व्यक्ति संरक्षण तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम	वर्गीकृत परिचय पत्र, सहायक सामग्री र सचेतनामा अभिवृद्धि गर्नु	सालवसाली	४७८	अपाङ्गता भएका सबैले अपाङ्गताको परिचय पत्र पाइ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रममा समावेश भएका हुनेछन् ।
४	दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत र जनजाति उत्थान कार्यक्रम	दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत, जनजाति र यौनिक अल्पसंख्यकको अधिकार र संस्कृति संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु	सालवसाली	९००	दलित वर्गमा चेतना र संस्कृतिको जगेर्नामा अभिबृद्धि, सिमान्तकृत बर्गको सशक्तीकरणमा अभिवृद्धि हुनेछ ।
जम्मा				**३१७८**	

४.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

गाउँपालिकामा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा केही सकारात्मक प्रयास भए तापनि लक्षित वर्गको अवस्थामा अपेक्षाकृत सुधार हुन सकेको छैन । गाउँपालिकामा महिला, बालबालिका र लक्षित वर्गमैत्री पूर्वाधार, नीति, नियम र संरचनाको कमी रहेको छ । महिलामा बहुकार्य बोझको अवस्था कायमै छ । लक्षित वर्ग सशक्तिकरण, क्षमता विकास कार्यक्रम तथा उद्यम व्यवसायमा उत्प्रेरणा जगाउन नसक्दा उनीहरूको अवस्थामा आशातित् सुधार हुन सकेको छैन । लक्षित वर्गका लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनबाट अपेक्षित रुपमा प्रतिफल प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । लक्षित वर्गमा स्वरोजगारीका अवसर तथा आत्म निर्भरतामा कमी रहेको छ । पिछडिएको वर्गमा कानून, मानवाधिकार तथा कर्तव्यको सम्बन्धमा जानकारीको कमी रहेको छ । आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता गराउन अझै जोड दिनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

४.४ युवा, खेलकुद तथा नवप्रवर्तन

४.४.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको जनसंख्याको संरचनामा आर्थिक उपार्जनका हिसाबले सक्रिय हुनसक्ने युवा जनशक्ती कूल जनसंख्याको ३५.५ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विद्यालयहरुले युवाहरुको सर्वाङ्गिण विकासको लागि वार्षिक रुपमा खेलकुद कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने गरेको पाईन्छ । यस्ता कार्यक्रममा गाउँपालिकाको साथ र सहयोग रहेको छ । युवाहरुको शारीरिक तथा मानसिक सक्षम विकासको लागि विभिन्न स्थान तथा विद्यालयमा

खेलमैदान निर्माण गरिएको छ । यसबाट युवाहरुलाई खेलकुद प्रति आकर्षित गरेको छ । निर्माण भएका खेल मैदानमा भलिबल, फुटवल जस्ता खेलहरु खेलेको पाईन्छ। १६ वर्ष देखि ४० वर्ष उमेर समुहका युवाहरु खेलकुद तथा शारीरिक सुगठन् तर्फ आकर्षित भएको पाइन्छ । गाउँपालिका पनि युवामैत्री भएकोले खेलकुदका पूर्वाधार निर्माण तथा खेलकुद विकासमा सहयोगी हातहरु अगाडि बढाएको देखिन्छ ।

४.४.२ समस्या तथा चूनौति

युवाले गणस्तर शिक्षा पाउनको लागि स्थानीय स्तरमा अवसर नभएको अवस्था रहेको छ। युवाको लागि प्राविधिक सीप विकास तालिम, उद्यमशिलता विकास तालिम उपलब्ध गराएर स्वरोजगारी बन्ने तथा उद्यम व्यवसायबाट रोजगारीका अवसर श्रृजना गर्न यथेष्ठ काम हुन सकेको छैन। अध्ययनको शिलशिलामा विदेश जाने तथा वैदेशिक रोजगारीका लागि विदेश जाने युवाको संख्या गाउँपालिकामा धेरै देखिन्छ । युवालाई शिक्षा र रोजगारी दिएर देशभित्र नै रोक्न तथा देश विकास र समृदिको लागि प्रयोग गर्न गाउँपालिकालाई समस्या तथा चुनौतीहरु रहेका छन् । बजार माग अनुसारको ज्ञान, सीप र प्रविधिमा युवाको क्षमता विकास गर्न नसक्नाले आज युवाको वैदेशिक रोजगार प्रति आकर्षण बढ्दै गएको छ । युवा पलायन देशको दीर्घकालीन विकासको लागि अत्यन्त घातक हुन्छ

४.४.३ सोच

"उद्यमशीलता र प्राविधिक सीप विकास, आर्थिक सामाजिक विकासको लागि एक निकास"

४.४.४ उद्देश्य

१. गाउँपालिका क्षेत्रको समग्र विकासमा युवाहरुको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गर्नु,

२. युवाहरूमा उद्यमशीलताको विकास गर्ने, व्यवसायिक र श्रृजनशील बनाउन जोड दिने

४.४.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा युवाको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,

२. युवाहरुलाई उद्यमशील, व्यवसायीक र सिर्जनशील भई स्वरोजगार र आत्मनिर्भर बन्न क्षमता विकास तथा वित्तीय स्रोत साधनको पहुँचमा वृद्धि गर्ने,

३. युवाहरुको नेतृत्वमा खेलकुद गतिविधिहरूको वार्षिक क्यालेन्डर बनाएर नियमित रूपमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

४.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा युवा लक्षित कार्यक्रमहरुको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
गाउँपालिकाको निर्वाचित जनप्रतिनिधिमा ३० मुनिका युवा	प्रतिशत	२५	२७	२९	३१	३३
प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त युवा (वार्षिक)	संख्या	११	१३	१५	१७	१९
गाउँ पालिकामा सक्रिय युवा क्लव तथा युवा संजाल	संख्या	६	६	७	७	८
स्तरीय खेलकुद मैदान/रंगशाला	संख्या	४	४	४	५	५

गाउँपालिकाले आयोजना गर्ने खेलकुद प्रतियोगिता (बार्षिक)	संख्या	१	१	१	२	२
सिर्जनशीलता र उद्यमशीलता प्रस्फुटन क्याम्प (बार्षिक)	पटक	०	०	०	०	१
युवा लक्षित सिर्जनशीलता पुरस्कार	संख्या	०	०	०	०	१

४.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको स्रोत (रु.हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	१५७५	०	१५७५	०	५७३	९१८	८३	०
२०८४/८५	१६५४	०	१६५४	०	६०२	९६४	८७	०
२०८५/८६	१७३६	०	१७३६	०	६३२	१०१२	९२	०

४.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण देहायअुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	युवा सृजनशिलता तथा उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	युवाहरुमा सीप प्रदान, दक्षता र उद्यमशीलता विकास गरी स्वरोगारी अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	१६००	५ वडामा युवा क्लव/सञ्जाल मार्फत करिब ५० युवाहरुमा सिर्जनशीलता र उद्यमशीलता विकास भई स्वरोजगार हुनेछन् ।
२.	खेलकुद विकास तथा खेलाडीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	खेल पूर्वाधार विकास, खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना र खेलाडीको क्षमता विकास गर्नु	सालबसाली	१६००	१ खेल मैदानको स्तरोन्नती सम्पन्न भई खेल प्रशिक्षण र प्रतियोगिता नियमित रुपमा सञ्चालन हुनेछन् ।
३.	संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम	युवा तथा खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि गाउँपालिकाको क्षमता विकास गर्नु	सालबसाली	१७६५	युवा तथा खेलकुद नीति, ऐन र कार्यविधि पारित भई कार्यान्वयनमा आउने र वार्षिक १ फल्यागशीप प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने ।
	जम्मा			**४९६५**	

४.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

युवाहरुसँग नविन विचार भए पनि त्यसलाई उद्यमशीलता र व्यवसायिकतामा रुपान्तरण गर्न आवश्यक पूँजी नहुनुले पनि नवप्रवर्तनमा चुनौती थपेको छ । विदेशवाट फर्केका युवाहरूको सिप तथा अनुभवको उचित प्रयोग गरी उत्पादनमुलक कार्यमा लगाउनु, गाउँ पालिका क्षेत्रमा भएका पर्यटन लगायतका तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा युवाहरूलाई आकर्षित गरी यस्ता व्यवसाय सञ्चालनमा परिचालित गर्ने कार्य निकै चुनौतीपूर्ण छ ।

४.५ सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण

४.५.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, २०७२ को मर्म र भावना अनुरुप समाजका जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, विद्यवा, दलित वर्ग, लोपोन्मुख आदिवासी जनजाती, अशक्त, अपांगता भएका नागरिकहरु एवं वालवालिकाहरुको सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण संम्वन्धी मौलिक हकको संरक्षण गर्न, राज्यको दायित्व, संविधानको निर्देशक सिद्धान्त तथा नितिहरुले निर्देश गरे अनुरुप सामाजिक न्याय प्रदान गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न र नेपालले अन्तराष्ट्रिय महासन्धिहरुमा अभिव्यक्त गरेको प्रतिवद्धता तथा समय समयमा नेपाल सरकारका निति, कार्यक्रम तथा वजेटले सम्वोधन गरे अनुरुप यिनीहरुको मानवोचित जिवन यापनमा सहयोग कार्यलाई उच्च महत्व दिदै सामाजिक कार्यक्रमलाई व्यवस्थित गरी कमजोर, सिमान्तकृत र विपन्न नागरीकहरुको सामाजिक सुरक्षा तथा संरुक्षण हक अधिकार सुनश्चित गर्न सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण कार्यक्रमले सहयोग पुर्याउदछ ।

४.५.२ समस्या तथा चुनौती

जेष्ठ नागरिकहरूका रहेको ज्ञान सिप नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरण हुन नसकेको, समाजमा जेष्ठ नागरिकहरूलाई उचित सम्मान दिन नसक्नु पनि चुनौती बन्दै गएको छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले उचित सम्मान पाउन नसकेको, उनीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारीका अवसरमा पहुँच नभएको, शिक्षा तथा स्वास्थ्यका संरचना अपाङ्गमैत्री नभएको, परम्परागत पेशामा दलित युवाको आकर्षण कम भएको, दलित बालबालिकाहरूमा बिचैमा विद्यालय छोड्ने र कुपोषणको संख्या अधिक रहेको जस्ता समस्याहरू रहेका छन्

४.५.३ उद्देश्य

- सामाजिक सुरक्षा भत्ता वृति अनुदान वितरण प्रणालीलाई सरलीकृत गर्ने ।
- सामाजिक सुरक्षा अभिलेख तथा सुचना प्रवाह प्रणाली व्यवस्थापन तथा अद्यावधिक गर्ने ।
- सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलव्ध गराउने र सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण कार्यको प्रभावकारी अनुगमन गर्ने ।
- वालवालिकाको पोषणमा सुधार ल्याउने ।

४.५.४ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको स्रोत (रु.हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	७०४६	६२०६	८४०	०	२५६५	४१०९	३७२	०
२०८४/८५	७३९८	६५१६	८८२	०	२६९४	४३१४	३९१	०
२०८५/८६	७७६८	६८४२	९२६	०	२८२८	४५३०	४१०	०

४.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण देहायअुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण कार्यक्रम	जेष्ठ नागरिक, अपांग, एकल महिला, दलित तथा वालवालिकाहरुलाई सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण कार्यक्रम	सालबसाली	२२२११	जेष्ठ नागरिक, अपांग, एकल महिला, दलित तथा वालवालिकाहरुलाई सामाजिक सुरक्षा कायएक्रममा सरिक हुनेछन् ।
	जम्मा			**२२२११**	

घरपझोङ गाउँपालिका

परिच्छेद ५ : पूर्वाधार क्षेत्र

पूर्वाधार क्षेत्र अन्तर्गत आवास, भवन तथा शहरी विकास, सडक, पुल तथा यातायात, जलश्रोत विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, विद्युतीय सुशासन लगायतका उपक्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

५.१ आवास, भवन तथा शहरी विकास

५.१.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाह गर्न भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । भौतिक पूर्वाधार विकासले अन्तरआवद्धता, अन्तरसम्बन्ध विकासद्वारा, बजार सूचना, सेवा सुविधा, पहुँच तथा उपयोग जस्ता विकास प्रतिफलको नतिजा हासिलमा प्रत्यक्ष योगदान गर्दछ । तर पूर्वाधार विकास र विस्तारबाट दिगो लाभ लिन पूर्वाधारको दिगो रुपमा संचालनका साथसाथै वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरलाई न्यून गर्न संरक्षणका उपायहरू अवलम्वन गर्नु पर्दछ । सडकसँग जोडिएका बजारकेन्द्र तथा साना साना वस्तिहरुमा समेत पक्की भवन तथा आवाश निर्माण गर्न थालिएका छन् ।

निजी तथा सार्वजनिक सबै प्रकारका भौतिक संरचना बालमैत्री, लैङ्गिक र अपाङ्गमैत्री निर्माण गर्न भवन निर्माण संहिता तथा निर्माण सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड बमोजिम कार्य गर्नुपर्ने देखिएको छ । यस गाउँपालिकामा सबै नागरिकको लागि गुणस्तर शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी तथा सुरक्षित आवास र बजार विकास तथा विस्तारको प्रत्याभूति दिलाउँदै, अन्य शहरी व्यवस्थापनका आधारभूत सिद्धान्तहरूलाई आत्मसाथ गरी दिगो विकासको लक्ष ११ हासिल गर्न, गरीबी घटाउन गाउँपालिकाले आर्थिक सामाजिक विकासको क्षेत्रमा टेवा दिन सुरक्षित आवास तथा साना साना बजारहरुको विकासलाई प्राथमिकतामा राखी काम गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

सेवा, सुविधा, सडक संजाल तथा यातायातको सुविधाले गर्दा गाउँपालिका वरिपरि आवास तथा भवन निर्माण अनि एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा व्यवसायिक अवसर खोजी बसाइ सर्ने क्रम जारी रहेको देखिन्छ। गाउँपालिकामा ९८ प्रतिशत नागरिकको आफ्नै घर छ भने घरहरु माटाले पनि छाएका छन् तर विस्तारै जस्तापाता तथा कक्रिटका घर हरु वन्ने क्रम वढ्दै गैरेहेको छ । गाउँपालिकाकोआफ्नै प्रशासकीय भवन रहेको छ ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको अधिकांश क्षेत्रमा पूर्वाधार विकासको खाँचो रहेको छ । सडक यातायात भनेर सबै वडाहरुमा सडक संजाल पुगेको छ तर सुरक्षित र भरपर्दो यातायातको सुविधामा भने कमी रहेको छ । यस्ता गाउँ वस्तीहरुमा बसोबास गर्ने जनसंख्यालाई गाउँपालिकामा हुनुपर्ने आधारभूत बजारी सेवा सुविधा प्रदान गर्न, आवास तथा भवन निर्माण कार्यको व्यवस्था मिलाउन, सडक पूर्वाधारलाई व्यवस्थित गर्न, वस्तीहरूलाई विपद्को जोखिमबाट जोगाउन, विपद् आइलागेको अवस्थामा उद्धार, राहत तथा प्रतिकार्य गर्न सहज बनाउँदै सुरक्षित आवास, बजारको व्यवस्था र सहज जिवनयापनको प्रत्याभूति दिने कार्य अत्यन्तै चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

५.१.३ सोच

"सुरक्षित भवन तथा आवासः सुरक्षित बसोबासको लागि बलियो स्थानीय पूर्वाधार"

५.१.४ उद्देश्य

१. सबैको लागि उपयुक्त, सुरक्षित तथा एकीकृत वस्ती तथा आवासको विकास गर्ने

२. ग्रामीण क्षेत्रका बजार उन्मुख क्षेत्रमा शहरी पूर्वाधारको विकास गर्ने

३. यातायात, बजार एवं आधारभूत सडक सञ्जालको स्तर वृद्धि गर्ने

४. विद्युतको सहज आपूर्ति तथा निर्यात व्यवस्थापन र वैकल्पिक/नवीकरणीय उर्जा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्ने

५.१.५ रणनीतिहरु

१. गाउँपालिकाको विस्तारित क्षेत्रको गुरुयोजना निर्माण कार्य सम्पन्न गरी तुरुन्त कार्यान्वयनमा अघि बढाउने
२. प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा गाउँपालिका क्षेत्रका सडकहरू तथा प्रत्येक घरधुरीको नम्बरिङ्ग गरी मेट्रिक ठेगाना प्रणाली लागू गर्ने
३. अव्यवस्थित जग्गा प्लटिङ्ग, बसोबास र सडक खोल्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्ने ।
४. भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि प्राविधिक तथा डकर्मीको क्षमता विकास तथा समुदायमा जनचेतनाका कार्यक्रम सचालन गर्न विभिन्न संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्दै तालिम प्राप्त डकर्मीहरूबाट मात्र घर निर्माण गर्ने व्यवस्था गर्ने
५. सडकको छेउमा रहेका रुखहरूलाई छटान तथा सजावटका कार्य गर्दै सडक सौन्दर्य प्रर्वद्धन गर्ने
६. सडक बत्ति लगायत शहरी सौन्दर्य व्यवस्थापनमा प्रहरी, टोल विकास संस्था र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने

७. वस्ती तथा साना बजारकेन्द्रहरुमा भवन, आवास तथा वस्ती विकास मापदण्डलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरी व्यवस्थित बजारको प्रवर्द्धन गरिने छ ।

८. ग्रामीण क्षेत्रमा आधारभूत तथा व्यवस्थित बजार पूर्वाधारको विकास र सुरक्षित एकीकृत वस्ती विकासमा जोड दिइने छ ।

५.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अनुसार बनेका आवासीय भवन	प्रतिशत	८	१०	१२	१४	१६
अव्यवस्थित तथा सुकुम्वासीको रुपमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत		७	६.५	६	५.५
फुस वा खरले छाएको घरमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	०	०	०	०	०
भवन निर्माण मापदण्ड अनुसार नक्सा पारित गरेर निर्माण भएका घर (बार्षिक)	संख्या	४	६	८	१०	१२
मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका वडा कार्यालय, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाका भवन	प्रतिशत	७५	८०	८५	९०	९५
गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन	संख्या	१	१	१	१	१

५.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध गराएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा आवास, भवन तथा शहरी विकास उप-क्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत तथा राजस्व वाडँफाँड समेत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	५४७७	०	५४७७	०	१९९४	३१९४	२८९	०
२०८४/८५	५७५१	०	५७५१	०	२०९४	३३५३	३०४	०
२०८५/८६	६०३८	०	६०३८	०	२१९८	३५२१	३१९	०

५.१.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्ताव गरिएका कार्यक्रमहरु तथा तयारीको चरणमा रहेका आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम तथा अन्य नियमित कार्यक्रम लगायत सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु	क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम तथा अन्य नियमित कार्यक्रम लगायत सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु	साल वसाली	१८००	वार्षिक औसत ६० जनाले तालिम प्राप्त गरेका हुने
२	गाउँपालिकाको प्रशासकिय भवन मर्मत तथा वडा कार्यालय भवन निर्माण कार्यक्रम	वडास्तर तथा गाउँपालिका स्तरवाट बाट हुने सेवा प्रवाहलाई सहज बनाउने	सालवसाली	५४६६	गाउँपालिका तथा वडामा सरकारी मापदण्ड अनुसारका भवन निर्माण हुनेछन् ।
३	आवास, भवन तथा शहरी विकास अन्य कार्यक्रम	भवन, आवास, बस्ती तथा शहरी विकासलाई सुव्यस्थित बनाउनु	सालबसाली	१००००	आवास, भवन तथा शहरी विकास सम्बन्धी सेवा सुचारु हुनेछ ।
	जम्मा			**१७२६६**	

५.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सडक तथा भवनको मापदण्ड तयार हुनेछ । भूउपयोग, आवास, वस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डको परिपालनामा अभिवृद्धि हुनेछ । भूस्वरुपमा परिवर्तन हुने, शहरीकरणका कारण फोहोरमैला विसर्जन र वातावरणीय ह्रासमा वृद्धि भई गाउँपालिका क्षेत्रको सुन्दरता, हरियाली र स्वच्छतामा ह्रास आउने जोखिम रहेकोछ ।

५.२ सडक तथा यातायात

५.२.१ पृष्ठभूमि

घरपझोङ गाउँपालिकाका सबै वडा तथा वस्ति सडक संजालले जोडिएका छन् । गाउँपालिका भित्र रहेको सडक सञ्जाल बाह्रै महिना चल्दछ तर हिउ आएको वखत चल्दैन । यस गाउँपालिकाका भित्र करिव ३५ कि.मी. जति मौसमी सडक रहेको छ। सबै वडामा जीप र साना यातायातका साधन पुग्दछन् तर व्यवस्थित रुपमा यातायातका साधन पार्क गर्ने क्षेत्र बनेको छैन । गाउँपालिका भित्रका वडा तथा वस्तीहरुमा नियमित रुपमा यातायातका साधन चल्ने गरेकोछ । गाउँपालिका भित्र ठिनी, स्याङ, मार्फा, छैरो, चिमाङ, ढुम्वा, सम्ले जस्ता वस्तिहरु पक्कि तथा धुले सडककद्धारा जोडिएका छन् । यहांको सडकमा दैनिक ५०० वटा निजी, सार्वजनिक भाडाका यातायात, मालवाहक सवारी साधन संचालनमा रहेका छन् । विदेशी पदयात्रीहरु पदयात्रामा रमाउने भएकोले यहाँ पदयात्राले ठाउँ लिएको अवस्था रहेको छ ।

आधुनिक प्रविधि (मेशिन, औजार, उपकरण), कच्चा पदार्थ, कृषि पकेट क्षेत्रमा पुराउन र उत्पादीत वस्तुहरु वजार सम्म लैजान सडक यातायातले सहज गराउदछ ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

अधिकांश ग्रामीण क्षेत्रले ओगटेको यस गाउँपालिकामा छरिएर रहेका वस्ती भएकाले सडक निर्माण कार्यमा अपेक्षित रुपमा उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन । पूर्वाधार विकासमा पछाडि परेको अवस्था छ । सबै वडाहरूमा सडक पुगे पनि सडकको गुणस्तर राम्रो नभएकोले यातायातका साधनहरुको नियमित संचालन हुन सकेका छैनन् । धुलाम्मे कच्ची सडकमा यातायातका साधनहरु चल्दा यात्रा गर्ने जनताको जीवन जोखिमपूर्ण रहेको अवस्था देखिन्छ । सडक यातायातको विस्तारको लागि प्रमूख विषय भनेको श्रोत नै हो । श्रोतको अभाव र कठीन् भौगोलिक अवस्थाले गर्दा गुणस्तर सडक छिटो निर्माण गर्ने कार्य खर्चिलो र चुनौतीपूर्ण रहेको छ । आन्तरिक राजस्व कम संकलन हुने र संघ तथा प्रदेश सरकारको अनुदान सहयोगले मात्र भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्न कठीन् हुने भएकोले भौतिक पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा अगाडि बढ्न समस्या तथा चुनौती रहेको छ ।

५.२.३ सोच

"सुरक्षित यात्राको लागि वातावरणमैत्री सडक यातायात प्रणालीको विकास विकास र समृद्धिको लागि निकास"

५.२.४ उद्देश्य

१. सुरक्षित यातयातमैत्री सेवाका लागि उपयुक्त पूर्वाधार विकास गर्ने
२. एकीकृत शहरी विकास तथा नगर यातायात प्रणाली विकास गर्ने

५.२.५ रणनीतिहरु

१. गाउँपालिकाका सडक र खोलाको नक्साङ्कन गरी क्षेत्राधिकार एकिन गरी संरक्षण गर्ने
२. गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्र पर्ने सहायक राजमार्गको नक्साङ्कन सम्पन्न गरी थप व्यवस्थापनको लागि प्रदेश सरकार र संघीय सरकारसग सहकार्य गर्ने
३. गाउँपालिकाका सडकमा देखा पर्ने खाल्टाखुल्टी छिटो छरितो मर्मत गर्ने व्यवस्था गरी यातायात सहजता कायम गर्ने
४. पूर्वाधार निर्माणका लागि विकास साझेदारहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने
५. पूर्वाधार निर्माणमा संघीय तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने
६. छिमेकी स्थानीय सरकारहरूसँग सहकार्य गर्ने

७. जलवायु परिवर्तन तथा वातावरणमैत्री यातायात प्रणालीको विकास गर्ने दिगो र सुरक्षित सडक सञ्जाल विस्तारका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने
८. पहाडी भूभाग भएको हुनाले कालोपत्रे सडक भन्दा ढलानी सडक निर्माण कार्यलाई बढावा दिने

५.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
कूल सडकमध्ये १२ महिना यातायात सञ्चालन हुने सडक	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
सडक घनत्व (ग्राभेल मात्र)	कि.मि.	४५	४८	५१	५३	५६
वार्षिक सडक स्तरोन्नती	कि.मि.	३	५	७	९	११
व्यवस्थित बसपार्क	संख्या	१	१	१	१	१
बसस्टेशन	संख्या	४	४	५	५	५
मोटरेवल पुल (थप)	संख्या	५	६	६	६	७

५.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सडक तथा यातायात उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको श्रोत			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व बाँडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	१०९२०	०	१०९२०	०	३९७६	६३६७	५७७	०
२०८४/८५	११४६६	०	११४६६	०	४१७५	६६८६	६०५	०
२०८५/८६	१२०३९	०	१२०३९	०	४३८३	७०२०	६३६	०

५.२.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

यो उपक्षेत्रका लागि प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल अुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रम वा उपक्षेत्र	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सडक सञ्जाल स्तरोन्नती आयोजना	यातायात सुविधा थप सहज र सुरक्षित बनाउनु	सालबसाली	११४२५	थप ८ कि.मि.सडक स्तरोन्नती(कालोपत्रे,

					ढलान र ग्राभेल)हुनेछ ।
२	सडक बाहेकका यातायात पूर्वाधार (बसपार्क, बसस्टेशन) निर्माण तथा स्तरोन्नती आयोजना	गाउँ यातायात सञ्जाल व्यवस्थित र सहज बनाउनु	सालबसाली	४०००	१ बसस्टेशन निर्माण/स्तरोन्नती हुनेछन् ।
३	पुल तथा कल्भर्ट निर्माण आयोजना	सबै मौसममा यातायात चल्ने गरि सडक व्यवस्थित गर्नु	सालबसाली	९०००	१ मोटरेवल पुल र ५ कल्भर्ट निर्माण हूने ।
४	सडक, पुल तथा नाला निर्माण र मर्मतसंभार कार्यक्रम	यातायात सुविधा व्यवस्थित, नियमित र सहज बनाउनु	सालबसाली	१००००	सडक, पुल तथा नालाको नियमित मर्मत संभार भई यातायात सेवा सहज हुनेछ ।
जम्मा				३४४२५	

५.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

यस उपक्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रहरु संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको सामाञ्जस्यता, समन्वय र सहकार्यमा छनौट, विकास र कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । गाउँपालिकाको आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी विस्तृत आयोजना प्रस्ताव गरेर प्राथमिकताका आधार बहुवर्षीय रुपमा कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन भैकन कार्यान्वयन हुनेछन् । यद्यपी, संभाव्यता तथा वातावरणीय अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिई उपभोक्ता तथा सरोकारवालाको सहभागितामा आयोजना व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन्छ । त्यस्तै गरी, भैरहेका सडकहरु विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन नबनाई सडक निर्माण गरिएका कच्ची सडक भएकाले नियमित यातायात सेवा सञ्चालनमा चुनौती तथा जोखिम हुन सक्छ

५.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

५.३.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिका क्षेत्रमा खोलानाला बगिरहेका छन् । विभिन्न खोलाको उपस्थितिले जलश्रोतको प्रचुर सम्भावना रहेको देखिन्छ । विद्युत उत्पादन तथा खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाईको सुविधा उपलब्ध गराउन गाउँपालिका भित्र बहने खोलाहरुको प्रयोग गर्न सकिने प्रसस्त सम्भावना रहेको छ । केन्द्रीय ग्रिडको विद्युतमा पहुँच भएको जनसंख्या ९८ प्रतिशत छ । खाना पकाउन तथा पानी तताउनको लागि सबै घरपरिवारले दाउरा र एल.पि.ग्याँसको पनि प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ। खाना पकाउन र पानी तताउनको घरपरिवारले विद्युतको प्रयोग गर्दछन् । खोलाहरुमा जलविद्युतको सम्भावना भएतापनि केन्द्रीय प्रशारणबाट उपलब्ध बिजुली नै प्रयाप्त रहेको छ । यस आ.व.मा सम्पूर्ण वस्ति तथा गाउँमा सडक वत्ति जडान भै सक्नेछ ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको लगभग सबै घरपरिवारमा विद्युतीकरण भैसकेता पनि ट्रान्सफर्मर र थ्रि फेजको लाईन अभावले बेला बेलामा विद्युत आपूर्ति बन्द हुने गरेको छ । यसले गर्दा विद्युत आपूर्ती लामो समयसम्म पनि अवरुद्ध हुनगै अध्यारोमा बस्नु पर्ने वाध्यता रहेको छ । सार्वजनिक निजी साझेदारीको मान्यताको आधारमा निजी क्षेत्रमा उपलब्ध साधन श्रोत तथा प्रविधिलाई आकर्षित गर्दै आयोजनाहरू बनाएर राजस्वमा वृद्धि गर्दै दिगो अर्थतन्त्रको आधारशिला तयार गर्ने, ईन्धन प्रयोगको ढाँचामा परिवर्तन गर्दै एलपी ग्याँस र पेट्रोलियम पदार्थलाई विद्युतले प्रतिस्थापन गरी ईन्धन आयात घटाउने र विद्युतको आन्तरिक खपत बढाउने, बत्ती बाल्न निर्माण गरिएका पुराना

वितरण प्रणाली (वितरण लाइन तथा विद्युत मिटर) लाई खाना पकाउने, प्रयोग गराउने कार्य समस्या तथा चुनौतीका रुपमा रहेका छन ।

५.३.३ सोच

" जलश्रोत उर्जाको आधारः विद्युतीकरण विकास र समृद्धिको लागि पूर्वाधार" .

५.३.४ उद्देश्य

१. विद्युत आपूर्तिलाई दिगो र भरपर्दो बनाउने
२. ग्रामीण विद्युतीकरणमा वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग बढाउने
३. खाना पकाउने कार्यमा नवीकरणीय उर्जाको उपलब्धता वृद्धि गराउने
४. विद्युतको सहज आपूर्ति र वैकल्पिक/नवीकरणीय उर्जा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्ने

५.३.५ रणनीतिहरु

१. गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रमा माग अनुसारको विद्युत उपलब्ध गराउने
२. पारिवारिक तथा व्यवसायिक क्षेत्रमा नविकरणीय (जलविद्युत) उर्जाको खपत अभिवृद्धि गर्ने
३. ग्रामीण क्षेत्रहरुमा वैकल्पिक ऊर्जा (स्वच्छ तथा जैविक) प्रयोग बढाई खनिज इन्धनमाथिको निर्भरता कम गर्ने
४. जलस्रोत व्यवस्थापन, जलविद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन बढाउन संघ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने ।

५.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम, योजना र आगामी ३ वर्षका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
ग्रिडको विद्युत्मा पहुँच भएका जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत	९८	१००	१००	१००	१००
खाना पकाउन प्राथमिक ऊर्जाको रूपमा दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२०	२५	३०	३५	४०
खाना पकाउन र पानी तताउन ग्यास प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९०	८०	७०	६०	५०
खाना पकाउन र पानी तताउन विद्युत प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७०	७४	७६	७८	८०
विद्युतबाट चल्ने सवारी साधन	प्रतिशत	१०	१२	१३	१४	१५

५.३.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान				बजेटको श्रोत			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	२४१५	०	२४१५	०	८७९	१४०८	१२८	०
२०८४/८५	२५३६	०	२५३६	०	९२३	१४७९	१३४	०
२०८५/८६	२६६३	०	२६६३	०	९७०	१५५३	१४१	०

५.३.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सघन विद्युतीकरण प्रवर्द्धन र वैकल्पिक उर्जा विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	वैकल्पिक उर्जा तथा नविकरणीय उर्जा जलविद्युत) को पहुँच विस्तार र खपत वृद्धि गर्नु ।	सालबसाली	७६१३	ग्रिडको विद्युतमा पहुँच वृद्धि भई विद्युत खपत २० % ले वृद्धि हुनेछ । वैकल्पिक उर्जाको विकास र विस्तार हुनेछ ।
	जम्मा			**७६१३**	

५.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उपलब्ध भएका प्रविधिको प्रयोग, जग्गा प्राप्ती, बजेटको सुनिश्चिता, नदीजन्य निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धता, मानव संशाधन उपलब्ध भएमा र विपद तथा अन्य विवादको कारण आयोजनाहरुको लागत बढन नगएमा उल्लेखित उपलब्धि हासिल हुन सक्ने देखिन्छ । अन्यथा योजनाको लक्ष तथा उद्देश्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

५.४ सूचना सञ्चार प्रविधि

५.४.१ पृष्ठभूमि

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अन्तर्गत पालिका क्षेत्रमा रहेका स्कूलहरुमा डाटाबाट ईन्टरनेट, ईमेल चलाउन सक्ने अवस्था छ भने गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरुमा तथा होटेल तथा व्यक्तिगत घरहरुमा समेत WiFi र ईमेल ईन्टरनेट चलाउने सुविधा रहेको छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा पत्रपत्रिका, रेडियो, एफएम, संचार छापाखाना संचालन भएको अवस्था छैन । गाउँपालिकाको आधिकारिक सूचना प्रवाहको लागि वेभसाईट सेवाको सुविधा भए पनि सो सेवामा सबै नागरिकको पहुँच पुर्‍याउन कठीन छ । वाई फाई नेटवर्कवाट रेडियो नेपाल र एफ.एम.लगायतका सञ्चारका माध्यमहरू गाउँपालिका क्षेत्रमा सुन्न सकिन्छ । समयको विकासक्रमसँगै सूचना प्रविधिको उपयोग र महत्व निरन्तर, व्यापक र बहुउपयोगी हुँदै गएको हुँदा सूचना तथा संचार प्रविधिलाई सबैको पहुँचमा पुर्‍याउन लगानी गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले पूर्णप्रेस स्वतन्त्रता, प्रकाशन, प्रसारण स्वतन्त्रता, सञ्चार एवं सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरेको छ । साथै प्रदेश सरकारको अधिकार सूचीमा पनि समेटिएको छ । प्रदेश

सरकारको कार्य विभाजन नियमावलीमा पनि सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धि जिम्मेवारीहरू विस्तृत रुपमा उल्लेख गरिएको छ। सूचना तथा संचारमा पहुँचको अवस्था विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने ९८ प्रतिशतसँग मोबाइल फोनको नेटवर्कमा आवद्ध रहेको पाईन्छ । फोन बाहेक ईमेल तथा ईन्टरनेट सुविधा प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात १० प्रतिशत रहेको छ । ईमेल तथा इन्टरनेट, पत्रपत्रिका लगायत आधुनिक संचार तथा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात न्यून रहेको छ ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

ईन्टरनेटको प्रयोग तीव्र गतिमा बढदै गएकोले साइबर सुरक्षाका लागि संस्थागत र प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनुका साथै नीति निर्माण तहमा यस सम्बन्धि ज्ञान र सोचको कमी रहेको छ । सञ्चार संस्थाहरू सङ्ख्यात्मक रुपमा वृद्धि भए पनि तदनुरुप गुणात्मक विकास हुन सकेको छैन । शिक्षा क्षेत्रमा भर्च्युअल/दूर कक्षा, स्वास्थ्य क्षेत्रमा टेलिमेडिसिन, कृषि क्षेत्रमा मौसम पूर्वानुमान तथा बजार मूल्य, सुरक्षाका क्षेत्रमा सिसी टिभी, पर्यटन प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा प्रचार-प्रसार, विपद व्यवस्थापनका क्षेत्रमा पूर्वसूचना प्रणाली आदि माध्यमबाट सूचना प्रविधिलाई समाज र सिङ्गो सभ्यताको स्तरोन्नती र उत्थानशीलता वृद्धिमा उपयोग गर्न सकिने भएकाले त्यस अनुरुप सोच, लक्ष्य तथा कार्यान्वयन योजना एवं लगानी जुटाएर काम गर्न समस्या तथा चुनौती भएको देखिन्छ ।

संघीय तथा प्रदेश कानूनको अधिनमा रही स्थानीय क्षेत्रभित्र इन्टरनेट सेवा, टेलिसेन्टर, केबुल तथा तारविहिन टेलिभिजन प्रशारणको अनुमति, नवीकरण र नियमन सम्बन्धी व्यवस्था स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा व्यवस्था गरिएको छ । गाउँका सबै स्थानहरूमा नेपाल टेलिकमको जिएसएम, र एनसेलबाट मोबाइल सेवा पुगेको छ । यस गाउँ पालिकामा एफ एम सेवा रहेको छैन । संस्थागत तथा सामुदायिक विद्यालयहरुमा सूचना प्रविधिको उपयोग गरेर शिक्षण सिकाईका साथै विभिन्न अतिरिक्त क्रियाकलापहरु सञ्चालन हुने गरेका छन् ।

५.४.३ सोच "सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार, समृद्ध घरपझोङको बलियो आधार"

५.४.४ उद्देश्य

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई सर्वसुलभ, भरपर्दो र गुणस्तरीय बनाउनु,

२. गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री बनाउनु ।

५.४.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको सबै सेवा प्रवाहमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई प्राथमिकता दिने,

२. गाउँ का सबै वडा र वस्तीमा सूचना प्रविधिको भरपर्दो पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

५.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य यस उपक्षेत्रका लागि आगामी तीन आर्थिक वर्षको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
ब्रोड ब्याण्ड इन्टरनेट सेवाको पहुँच पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
ब्रोड ब्याण्ड इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालय	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००

५.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन र प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणका आधारमा यस उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको स्रोत (रु.हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	४२०	२१०	२१०	०	१५३	२४५	२२	०
२०८४/८५	४४२	२२१	२२१	०	१६१	२५८	२३	०
२०८५/८६	४६४	२३२	२३२	०	१६९	२७१	२४	०

५.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

यस उपक्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम देहायअुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सूचना तथा संचार प्रविधि मैत्रि शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	१३२४	कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी विद्यालयहरुमा विद्युतीय सुशासनको अभ्यास सुरु हनेछ ।
जम्मा				**१३२४**	

५.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

सूचना तथा सञ्चारका सन्दर्भमा कुरा गर्दा सञ्चार माध्यमहरूलाई ग्रामीण वस्तीहरूसम्म विस्तार गर्नु प्रमुख चुनौति रहेको छ । नेपाल टेलिकमले पाँचौ पुस्ताको इन्टरनेट प्रविधि उपलब्ध गराइसकेको अवस्थामा चौथो पुस्ता मात्र रहेकोले सूचना तथा प्रविधिको क्षेत्रमा सुविधा प्राप्त गर्न चुनौति रहेको छ । वोन्ड वेण्ड ईन्टरनेट सेवा विस्तार गर्नु पर्ने देखिएको छ ।

५.५ सम्पदा पूर्वाधार

५.५.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिका क्षेत्र ऐतिहासिक, धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक सम्पदाको हिसाबले धनी रहेको छ । यहाँका महत्वपूर्ण सम्पदा गुम्बा, म्युजियम, मानेपेमे स्तम्भहरु, बुद्धका स्तुप, प्राचिन गुफा, नजिक वरिपरि रहेको हिमशृंखला, विभिन्न हिमतालहरु, सुख्खा भूबनोट, हिउँले खाएका ढिस्का, डाँडा, पथ्थरहरु, पदयात्राको लागि निर्माण भएका पुराना टाढैबाट देखिने पदमार्गहरु, गोरेटो, घोडेटो बाटाहरु, View Tower हरु चिसो हावापानी तथा राम्रो अतिथि सत्कार गर्ने पुराना होमस्टेहरु, चौरी खर्क र गोठ, भेडा च्याङ्ग्राहरुको लागि गोठ तथा चरिचरण क्षेत्र, यार्सागुम्बा संकलन गर्ने पकेट क्षेत्र तथा विदेशी तथा स्वदेशी अतिथिहरुको लागि निर्माण गरिएका होटल, रेस्टुरेन्ट तथा मोटेल यस गाउँपालिका क्षेत्रका आकर्षणका धरोहर हुन् । यहाँका सम्पदा यहाँका बासिन्दाहरु, सारा नेपाली नागरिक तथा विदेशी नागरिकहरुको लागि मनोरञ्जनका तथा पर्यटन विकासका साझा सम्पदा पूर्वाधारको रुपमा परिचित रहेका छन् ।

५.५.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका पर्यटन विकास तथा आर्थिक विकासलाई टेवा पुऱ्याउने विभिन्न प्रकारका सम्पदा पूर्वाधारहरु विद्यमान रहेका छन् । पर्यटन विकासको लागि पदमार्ग, भेडा च्याङग्रा चरन क्षेत्र संरक्षण तथा विकास, ऐतिहासिक गुम्बाहरुको संरक्षण तथा पुनर्निमाण, हिमतालको संरक्षण, तिलिचो तालको संरक्षण तथा विकास, ऐतिहासिक गुफा संरक्षण तथा विकास, पुराना वस्तीहरुको संरक्षण तथा विकास, होटल तथा रेस्टुरेन्टको सुधार तथा विकास, पार्कहरुको निर्माण, स्थानीय रैथाने कृषिबालीको संरक्षण तथा विकास, विकास र प्रवर्द्धन, View Tower को निर्माण तथा संरक्षण गरी पर्यटकहरुको आवश्यकता र चाहना अनुसारको सेवा सुविधा तथा आतिथ्य सत्कार पुऱ्याइ पर्यटन विकासको माध्यमबाट आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्ने काम गाउँपालिकाको लागि समस्या र चुनौती हुन सक्दछ ।

५.५.३ सोच

"सम्पदा पूर्वाधारको निर्माण पर्यटन विकासको प्रमूख आधार"

५.५.४ उद्देश्य

१. पर्यटकहरुलाई जिल्लामा आकर्षण गरी स्थानीय सम्पदा क्षेत्रमा भ्रमण गराई मनोरञ्जन दिलाउने

२. पर्यटन विकासद्धारा स्थानीय अर्थतन्त्रको विकास गराउने

३. ऐतिहासिक गुम्वा, प्राचीन गुफा, हिमताल आदि सम्पदाहरु यस गाउँपालिकाको महत्वपूर्ण गन्तव्य भएकोले सो को प्रचार प्रसार गरी सो को महत्व अन्तराष्ट्रिय स्तरमा पुऱ्याउने

४. सम्पदा पूर्वाधारको संरक्षण तथा विकास गरी पर्यटकहरुको लागि सेवा सुविधा तथा मनोरञ्जन दिलाउने

५.५.५ रणनीतिहरु

१. पर्यटन विकासको लागि सम्पदा पूर्वाधार संरक्षण, पुनर्निमाण तथ निर्माण गर्न निजीक्षेत्र, गाउँपालिका, प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारसंग आवश्यक सहकार्य र समन्वय गरिने छ ।

२. गाउँपालिकाकले पर्यटन विकास गुरुयोजना तयार गरी सम्पदा संरक्षणमा टेवा पुर्‍याउने ।

५.५.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन र प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणका आधारमा यस सम्पदा पूर्वाधार उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत तथा राजस्व बाँडफाँट	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	२८५०८	०	२८५०८	०	१०३८०	१६६२३	१५०५	०
२०८४/८५	२९९३३	०	२९९३३	०	१०८९९	१७४५४	१५८०	०
२०८५/८६	३१४३०	०	३१४३०	०	११४४४	१८३२७	१६६०	०

५.५.७ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

यस उपक्षेत्रको प्रमूख कार्यक्रम निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	ऐतिहासिक, पार्क, प्राकृतिक एवं गुम्वा लगायत महत्वपूर्ण सम्पदाको संरक्षण, प्रवर्द्धन र विकास कार्यक्रम	प्राचीन, ऐतिहासिक सम्पदाहरुको संरक्षण, प्रवद्धन र विकास गर्ने ।	सालबसाली	८९८७०	कम्ति ३ वर्षको अवधिमा ३ वटा प्राचीन गुम्वा वा ऐतिहासिक सम्पदाको मर्मत सभ्भार हुनेछ ।
जम्मा				८९८७०	

५.५.८ जोखिम पक्ष तथा पूर्वअनुमान

गाउँपालिका क्षेत्रमा पर्यटन विकासको लागि यस स्थानमा रहेका ऐतिहासिक गुम्वा, प्राचिन संस्कृति, ऐतिहासिक गुफा रहेकोले धार्मिक र पर्यटकीय हिसावले सम्भावना भएको क्षेत्र हो । सम्पदा संरक्षणका लागि संघिय सरकारले वजेट विनियोजन नगरेमा सम्पदा संरक्षणमा राखिएको सोच र उद्धेश्य प्राप्ती हुदैन । यस्ता सम्पदा पूर्वाधारको संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्नको लागि गाउँपालिका, निजीक्षेत्र तथा स्थानीय सचेत नागरिकहरु जागरुक रहन सकेनन् भने सम्पदा संरक्षणको विषय छायाँमा नपर्ला भनेर भन्न सकिदैन ।

घरपझोङ गाउँपालिका

परिच्छेद ६ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

यस क्षेत्रमा नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन, मानव संशाधन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा श्रोत परिचालन र तथ्याङ्क योजना तथा विकास व्यवस्थापन जस्ता उपक्षेत्रहरुको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चूनौती, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरु समावेश गरिएको छ ।

६.१ वातावरण, जलवायू परिवर्तन तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

६.१.१ पृष्ठभूमि

खुल्ला घाँसेमैदानहरु तथा प्राकृतिक वनको संरक्षण र विकासले स्वच्छ वातावरण निर्माणमा अहम भूमिका खेलेको छ । वनमा आधारित उद्योग फर्निचर रहेका छन । वन क्षेत्रले ग्रामीण जीवनमा दैनिक आवश्यक पर्ने घाँस, दाउरा, पानीका अतिरिक्त वर्षाको पानीले निम्त्याउन सक्ने भूक्षयको नियन्त्रण गरिरहेको पनि छ । वन क्षेत्रको हरियाली, स्वच्छता तथा जैविक विविधतायुक्त यहाँका सुन्दर क्षेत्रहरूमा पर्यापर्यटनको विकास गर्न सकिने सम्भावना उत्तिकै रहेको छ ।

समयको विकासक्रम सँगै गाउँपालिकाबासीको आनिबानी, खानपिन, जीवनशैली, चालचलन र आधुनिकीकरणको विकासले गर्दा सरसफाई र फोहोरमैला वृद्धि हुन थालेको अवस्था देखिन्छ । ठूला ठूला भवन, आवासको निर्माण तथा वस्तीहरुको क्रमशः विकासले गर्दा फोहोरमैला वृद्धि हुन थालेको देखिन्छ । प्लाष्टिक, प्लाष्टिकका बोतल तथा सिसाका बोतलहरुको प्रयोगले गाउँपालिका क्षेत्रमा फोहोरमैला बढ्दै जान थालेको छ । गाउँपालिकाले समयमै फोहोरमैला वर्गिकरण र व्यवस्थापनबाट मोहोर कमाउने योजना बनाउनु पर्ने आवश्यकता छ । यसका लागि ल्याण्फिल्ड साईटको पहिचान तथा निर्माणबाट फोहोर व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षणद्धारा गाउँपालिकालाई रमणीय बनाउनुको अतिरिक्त वनजंगल तथा कृषि पकेट क्षेत्रको विकास गरी प्राकृतिक सौन्दर्यता वृद्धि गर्दै लैजानुको कुनै विकल्प छैन ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिका क्षेत्रका अग्ला भूभागका धेरै स्थानमा नाङ्गा पाखापखेरा तथा भूस्खलन भएका क्षेत्रहरू रहेका छन । यस्ता स्थानहरूमा भूक्षयका कारण रुख विरुवाले ढाकेको क्षेत्रफल क्रमशः घटदै गएको अवस्था पनि छ । वार्षिक रुपमा हुने अनियन्त्रित वन डढेलोले जैविक विविधता तथा वनको आकर्षणमा कमी देखिन थालेको छ । वन डढेलो नियन्त्रणका लागि आवश्यक आधुनिक उपकरण, औजार, सीप तथा गाउँपालिकास्तरीय कार्ययोजना बनाई काम गर्नु पर्नेमा त्यो हुन सकेको देखिदैन । वातावरण संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि सेनिटरी ल्याण्डफिल्ड साईटको व्यवस्था हुन सकेको छैन । फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि नागरिकहरुलाई चेतना जगाई श्रोतमा नै फोहोरमैला वर्गिकरण गर्न तथा व्यवस्थापनको लागि प्रयास हुन अझै बाँकी रहेको छ । वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा वन डढेलो नियन्त्रण गर्न क्षमता विकास गरी स्थानीय वासिन्दाहरुलाई सचेत तथा जिम्मेवार बनाउन नसके मुलुकको भौतिक, आर्थिक, सामाजिक विकास र वन संरक्षण गर्ने कार्यका बीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन ।

६.१.३ सोच

"स्वच्छ वातावरण, स्वस्थ गाउँ वासी"

६.१.४ उद्देश्य

१. जैविक विविधताको संरक्षण र पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्ने

२. जल, वायु, माटो, ध्वनि लगायत सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्ने

३. घरधुरी, उद्योग, अस्पताल आदिबाट निस्कने फोहोरको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी स्वच्छता वृद्धि गर्ने

६.१.५ रणनीति

४. फोहर उत्पादकलाई समेत फोहर व्यवस्थापनमा जिम्मेवार बनाउने । फोहर व्यवस्थापनमा नागरिक समाज तथा निजी क्षेत्रहरूको परिचालन गर्ने ।

५. फोहरमैला व्यवस्थापनको लागतलाई यथासक्य घटाउँदै लैजाने तथा फोहरमैलालाई उत्पादनस्थलमा नै वर्गीकरण गरी सोको सङ्कलन ढुवानी र अन्तिम विसर्जन पृथक रुपमा यथाशक्य वातावरणमैत्री ढङगबाट् गरी फोहोरमैला व्यवस्थापनमा दिगोपन प्रवर्द्धन गर्ने ।

६. घरायसी कुहिने फोहरमैलालाई घरधुरीमै व्यवस्थापन गर्दै व्यावसायिक फोहरलाई निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा वर्गीकरण गरी कुहिने फोहरबाट ग्याँस तथा कम्पोष्ट प्लान्ट सञ्चालन र नकुहिने फोहरलाई पालिकाको फोहोरमैला वर्गीकरण केन्द्रमा वर्गीकरण गरी सोको बिक्री वितरण, नगरभित्रै पुनःप्रयोग तथा पुनःचक्रीय प्रयोगको संभावना खोजी गर्ने

७. वातावरणमैत्री वडा घोषणा गदै फोहरमैला व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षणलाई दिगो बनाउने

८. प्रत्येक टोलमा हप्तामा कम्तीमा १ पटक अनिवार्य फोहर सङ्कलन गर्ने । जथाभावी फोहर गर्नेलाई दण्ड जरिवाना र सेवा सुविधा रोक्का गर्ने, फोहोरमैला व्यवस्थापनमा उल्लेख्य सहयोग गर्नेलाई सम्मानको व्यवस्था गर्ने

९. फोहर व्यवस्थापनमा सलग्न युवा तथा पिछडिएका वर्गहरूलाई फोहरमैला व्यवस्थापनका श्रृजनशिल क्षेत्रमा काम गर्न प्रेरित गर्दै फोहरमैला व्यवस्थापनलाई आय-आर्जनसँग जोडन् निजी क्षेत्र, साझेदार संस्था लगायत, गैरसरकारी सस्थाहरूसँग सहकार्य गर्ने

६.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना, प्रस्तावित कार्यक्रमहरु र आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८३/२०८४	२०८४/८५	२०८५/८६
व्यवस्थित ल्यान्डफिल्ड साइट	संख्या	०	०	१	१	१
फोहोर संकलन साधन	संख्या	१	१	१	२	२
फोहरबाट कम्पोष्ट मल बनाउने घरपरिवार	प्रतिशत	५२	६०	६५	७०	७५
सडकमा फोहर फाल्ने घरपरिवार	प्रतिशत	०	०	०	०	०
नदी तथा खोलामा फोहर फाल्ने घरपरिवार	प्रतिशत	११	१०	९	८	७
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	१२	१४	१५	१६	१७
श्रोतमा नै फोहर वर्गिकरण गरि कम्पाउण्डमा नै	प्रतिशत	८५	८८	९१	९४	९७

व्यवस्थापन गर्ने घरपरिवार						

६.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	५३५५	३२५५	२१००	०	१९५०	३१२३	२८३	०
२०८४/८५	५६२३	३४१८	२२०५	०	२०४७	३२७९	२९७	०
२०८५/८६	५९०४	३५८९	२३१५	०	२१५०	३४४३	३१२	०

६.१.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वातावरण संरक्षण, जलवायू परिवर्तन र प्रदुषण नियन्त्रण कार्यक्रम	वातावरण संरक्षण, जलवायू परिवर्तन र प्रदुषण नियन्त्रण कार्यक्रम	सालबसाली	६८८२	वातावरण संरक्षण, जलवायू परिवर्तन र प्रदुषण नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।
२	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	सडक र खोला नालामा फाल्ने फोहर कम गर्नु	सालबसाली	१००००	फोहोरमैला व्यवस्थापनमा आधुनिकिकरण हुनेछ ।
जम्मा				**१६८८२**	

६.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

व्यवस्थित ढल निकास तथा फोहरमैला व्यवस्थापनमा समस्या रहेको तथा फोहर मैला व्यवस्थापनमा आमा समुह तथा टोल विकास संस्थाहरुको सक्रिय क्रियाशिलता रहेको छ । प्रविधि विकास तथा प्रयोगसँगै उत्पन्न भएका रेडियोधर्मी वस्तुको असर र व्यवस्थापन गर्ने कार्य महत्वपूर्ण छ । वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सुपरीवेक्षण गर्ने निकायको व्यवस्था र प्रभावकारिता, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी सचेतना र कर्तव्यबोध गराउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ। कुहिने र नकुहिने गरी फाहोरलाई फोहोरको श्रोतमै वर्गिकरण तथा व्यवस्था मिलाउने, पुन प्रयोगमा आउन सक्ने र नसक्ने फोहोरको व्यवस्थापन गर्न ध्यान केन्द्रित गर्नु पर्दछ । विद्युतीय सामानको व्यवस्थापन, स्वास्थ्य संस्थाबाट निस्कने फोहोरको व्यवस्थापन, हानीकारक तथा विशाक्त फोहोरको व्यवस्थापन, घर निर्माण पछिको फोहोर, प्लाष्टिक, काँच तथा सिसाका बोतलको व्यवस्थापन फोहोर मैला व्यवस्थापनका क्षेत्रमा देखिएका प्रमूख समस्या तथा चुनौती हुन् ।

६.२ विपद जोखिम व्यवस्थापन

६.२.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिका पनि विभिन्न प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित प्रकोपको जोखिममा रहेको छ । यी अप्रत्यासित विपत्तिहरूको व्यवस्थापनमा पनि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता हुन्छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्वसूचना प्रणली, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धि महत्वपूर्ण कार्य आवश्यक हुन्छन् । विपद व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनिकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत क्षमता विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताको विकासबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न अत्यन्त आवश्यक रहेको छ ।

नेपाल सरकार पुनःनिर्माण प्राधिकरणबाट अनुदान प्राप्त गरी भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण गरिसकेको अवस्था रहेको छ । गाउँपालिका अध्यक्षको संयोजकत्वमा गाउँपालिकामा तथा हरेक वडामा वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा विपद व्यवस्थापन समितिको गठन भएको छ भने विपद व्यवस्थापन कार्यको लागि गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन कोषको पनि स्थापना भएको छ । गाउँपालिका स्तरमा खोज कार्य तथा उद्दार कार्यका लागि तालिम प्रदान गरिएको छ । खोज कार्य तथा उद्दार कार्यका लागि चाहिने सामग्रीको भण्डारण गरिएको छ । विपद जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा विभिन्न संघ संस्थाले विभिन्न किसिमका तालिम लगायत स्थानीय समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको अवस्था छ ।

यस गाउँपालिकामा प्रमुख विपद, प्रकोपका रुपमा जल उत्पन्न प्रकोप बाढी, पहिरो, चट्याङ्ग,असिना, आगलागी, भूकम्प, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, हावाहुरी, महमारी, अव्यवस्थित र असंगठीत हुँदै गएको समुदाय र समाज आदि रहेका छन् । यस क्षेत्र भएर बग्ने म्याग्दी नदी, विभिन्न प्रकारका ठाडा खोलाहरु र ठाडा र अग्ला पहाडको क्षेत्र भएकोले पहिरो र बाढीको जोखिम धेरै छ । गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले विविधतायुक्त भएकोले यहाँ विभिन्न प्राकृति तथा मानव सिर्जित प्रकोपको जोखिम पनि रहेको छ । जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल असरका कारण अप्रत्यासित रुपमा आईलाग्ने विपत्तिहरूको व्यवस्थापनको लागि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता रहन्छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना प्रणालीको जडान, विपद जोखिम प्रतिकार्य क्षमता विकास तालिम, प्रविधि र सामाग्रीको व्यवस्थापन् उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र ठाडा खोला तथा नदीको व्यवस्थापन गर्ने जस्ता कार्यहरू गर्न आवश्यक रहेको छ । विपद् जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा उत्थानशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न अति आवश्यक रहेको छ ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा उच्च हिमाली भूभाग रहेको, काली गण्डकी नदीको अतिरिक्त, खोलानाला धेरै रहेको र भौगोलिक रुपमा विकट स्थानहरु समेत रहेकोले संस्थागत क्षमता तथा स्रोतको कमीका कारण विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी र प्रतिकार्यलाई पूर्णरूपमा मूलधारमा ल्याउन अझै नसकिएको अवस्था देखिन्छ । जोखिमसँग सम्बन्धित सूचना संकलन तथा सञ्चार प्रणालीको कमी तथा ग्रामीण योजना र उत्थानशील रणनीतिहरूमा विपद् जोखिम सूचनाको एकीकरण नहुनुका कारण केही हदसम्म विपद् जोखिम व्यवस्थापनमा संस्थागत तहमा कमजोरी देखिन्छ । यो गाउँपालिका जिल्लाको सदरमुकाममा नै रहेकोले जिल्ला स्थित अन्य सरकारी निकायको साथ र उपस्थितिका कारण विपद् व्यवस्थापन कार्यमा छिटो छरितो सहयोग प्राप्त हुने सम्भावना छ । विपद् प्रतिकार्यको लागि आवश्यक कोषको पनि कमी रहेको छ । गाउँपालिका, वडा कार्यालय र स्थानीय युवा क्लब, टोल विकास संस्था, नागरिक समाज, राजनीतिक दलहरूमा विपद प्रतिकार्य क्षमता विकासको पाटो अझै चुनौतीपूर्ण रहेको छ । मनसुनपूर्व र

मनसुनको समयमा मनसुनी वर्षाले नियमित रूपमा असिना, हावाहुरी, बाढी, पहिरो, डुबानका समस्या सिर्जना गर्ने गरेको छ । डोजरको जथाभावी प्रयोगले भूक्षय भई तालतलैया, खेतीबारी, जलविद्युत्का बाँध पुरिने तथा भौतिक पूर्वाधारमा समेत क्षति पुग्ने समस्या बढ्दै गएको छ ।

६.३.३ सोच

"पर्यावरण र वातावरणमैत्री समाजः घरपझोङ गाउँपालिकाको आवाज"

६.३.४ उद्देश्य

१. विपद्का घटना र आर्थिक क्षति न्यूनीकरण गर्ने

२. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा उत्थानशिलता अभिवृद्धि गर्ने

६.३.५ रणनीति

१. स्थान तथा परिवेश अनुकूलका जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरूको अवलम्बन गर्ने । जस्तै; नदीको अधिकार क्षेत्र निर्धारण गरी उक्त क्षेत्रभित्र कुनै पनि भौतिक विकासका कार्यलाई वन्देज गर्ने । तरलीकरणको उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रमा कुनै भवन तथा पूर्वाधारको निर्माणलाई निरुत्साहित गर्ने । स्थानीय पद्धति तथा निर्माण सामग्रीबाट वनेका परम्परागत भवनहरूलाई हुरीबतास, अत्यधिक वर्षा जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिको न्यूनीकरण गर्न सवलीकरण गर्ने

२. जोखिमयुक्त समुदायलाई बाढी तथा पहिरोको समयमा सुरक्षित स्थानमा स्थान्तरण गर्न सामुदायिक पूर्वतयारीका लागि साथ सहयोग प्रदान गर्ने । विभिन्न विपद्लाई व्यवस्थापन गर्नको लागि नगरक्षेत्रमा सचेतना जगाउने तथा विपद्को सामना गर्नको लागि क्षमताको विकास गर्ने ।

३. समुदायस्तरमा विपद् प्रतिकार्य टोलीहरू गठन तथा आपत्कालीन उद्दार सामग्रीहरूको सहयोग र व्यवस्थापनमा सहयोग गरी समुदायको विपद् प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तथा यस कार्यमा यस क्षेत्रमा कार्य गर्ने संघ संस्थालाई परिचालन गर्ने

४. आपत्कालीन केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन तथा पालिकास्तरीय आपत्कालीन सामग्रीहरूको भण्डारण तथा अग्नि नियन्त्रक टोलीको क्षमता विकास गर्दै विपदको समयमा तत्काल प्रतिकार्य गर्न सक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

५. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन साथै जलवायु परिवर्तन अनुकुलन गर्दै बस्ती विकास तथा भूस्रोतको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।

६. बाढीजन्य प्रकोपका कारण हुनसक्ने नोक्सानीलाई न्यूनीकरण गर्न पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरणका पद्धति जस्तै बाढीजन्य डुवान न्यूनीकरणका लागि जैविक तटवन्ध, डढेलोको व्यवस्थापन तथा पानी प्रतिधारण पोखरी निर्माण गरी अधिक सतही पानीलाई सञ्चय गरी अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग गर्ने

७. हिमाली तथा भिरालो क्षेत्रमा हुने भूक्षय, पहिरो, लेदो पहिरो तथा अन्य पहिरोजन्य प्रकोपलाई नियन्त्रण गर्न तथा प्रकोपलाई न्यूनीकरण गर्न बायोइन्जियिरिङ तथा वन परिधिको पुनर्वहालीजस्ता प्रकृतिमा आधारित पद्धतिहरू व्यवहारिक रुपमा अवलम्बन गर्ने

८. सबै वडा तथा बस्तीका जोखिमरहित स्थानमा खुला क्षेत्रको पहिचान गरी मानवीय खुला क्षेत्र निर्धारण गरी सिमाङ्कन गर्ने । यी खुला क्षेत्रहरूका निकास मार्ग तथा सडकहरू पहिचान गरी स्तरोन्नति गर्ने ।

६.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

गाउँपालिकाको आवधिक योजना र खर्च संरचनामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व. सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व. सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/२०८४	२०८४/८५	२०८५/८६
विपद्बाट भएको मानवीय क्षति (विगत ३ वर्षको) घाइते समेत	संख्या	०	०	०	०	०
तालिम प्राप्त स्थानीय खोज, उद्दार र प्राथमिक उपचार कार्यकर्ता	संख्या	२०	२२	२५	२७	३०
विपद्बाट वार्षिक क्षती (जग्गा, बाली नाली, संरचना, पशु र अन्य सम्पत्ती)	रु. करोड		६	५.५	४.८	४
तोकिएका सुरक्षित खुल्ला स्थान र आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	९	९	१०	१०	१०
विपद् व्यवस्थापन कोष रकम	रु. हजार	NA	३८००	४२००	४६००	५०००
स्थानीय जलवायु अनुकुलन योजना	संख्या	०	०	०	१	१
विपद् जोखिम न्यूनीकरण र प्रतिकार्य योजना	संख्या	०	१	१	१	१
गाउँपालिका तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति	संख्या	०	५	५	५	५

६.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु. हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु. हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	१८६९०	६६१५	१२०७५	०	६८०५	१०८९८	९८७	०
२०८४/८५	१९६२५	६९४६	१२६७९	०	७१४५	११४४३	१०३६	०
२०८५/८६	२०६०६	७२९३	१३३१३	०	७५०३	१२०१५	१०८८	०

६.३.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धि क्षमता विकास गर्नु	सालबसाली	४४००	विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने

२	विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र उत्थानशीलता गर्नु	सालबसाली	९०७६	विपद् जोखिम उत्थानशीलता अभिवृद्धि भएको हुने
३	प्राकृतिक सम्पदा तथा बस्ती संरक्षण कार्यक्रम	प्राकृतिक सम्पदा तथा वस्तीलाई सुरक्षित र उत्थानशील वनाउनु	सालबसाली	३५५६८	प्राकृतिक सम्पदा एवम् वस्तीहरूको संरक्षण भएको हुने
४	जोखिम संवेदनशील भूउपयोग योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन	भूमिको उचित उपयोगमार्फत् विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्नु	सालबसाली	१०००	विपद् जोखिम न्यूनीकरणको आधार तयार भएको हुने
५	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धि जनचेतनामूलक र **अन्य नियमित कार्यक्रम**	जलवायु अनुकूलन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	८८७६	कम्तीमा २००० व्यक्तिले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धि जानकारी हासिल गर्ने
	जम्मा			५८९२०	

६.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय संरचना अनुसारको नीतिगत, कानूनी र संरचनागत व्यवस्था, कर्मचारीको पदपूर्ती, समुदाय तथा सरोकारवालाको सहभागिता, उपकरण र श्रोत साधन समयमा नै उपलब्ध भएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने अनुमान गरिएको छ। यद्यपी, अग्ला पहाड, भीरपाखा र खोलानाला धेरै भएको ठाउँमा पहिरो तथा बाढीबाट हुने क्षतिको न्यूनीकरण, विपदको बेलामा आवश्यक जनशक्ति र श्रोत सामाग्रीको व्यवस्थापन, राहत उद्धारको लागि आवश्यक सीपयुक्त जनशक्ति तथा श्रोतहरूको व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तनको असरको व्यवस्थापन, बढ्दो जनसंख्या, वनजंगल जस्ता प्राकृतिक स्रोतको अत्यधिक दोहन नियन्त्रण, खोला नदीहरूबाट ढुंगा, गिट्टी, वालुवाको अत्यधिक र अनियन्त्रित दोहन नियन्त्रण आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू रहेको छन् ।

६.३. शान्ति र सुव्यवस्था

६.३.१ पृष्ठभूमि

विगतको सशस्त्र द्वन्द पश्चात विस्तृत शान्ति सम्झौता अनुसार शुरु भएको शान्ति प्रक्रिया संविधान सभाबाट नेपालको संविधान जारी भए संगै समृद्ध, शान्त र न्यायपूर्ण नेपाल निर्माणको दिशामा अगाडि बढेको छ। यसको लागि विभिन्न आन्दोलनका क्रममा नेपाली नागरिकहरुले जीवन उत्सर्ग गरे। सहिदको सम्मान, बेपत्ता पारिएका नागरिकको खोजी तथा घटनाक्रमबाट पिडित घरपरिवारको लागि न्याय दिलाउन तथा आपसी सदभाव,सहिष्णुता अभिवृद्धि गर्ने सोच सहित गाउँपालिकामा दिगो शान्ति र सुव्यवस्था कायम गर्ने लक्ष लिइ द्वन्द पश्चात राज्यका आर्थिक सामाजिक तथा भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माण राहत तथा पुनर्स्थापना, मेलमिलाप र न्याय प्रदान गर्नका लागि गाउँपालिका, प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकार बीच सहकार्य तथा समन्वय हुन जरुरी रहेको छ। स्थानीय तहमा शान्ति र सुव्यवस्था कायम राख्नको लागि जनता, नागरिक समाज, बुद्धिजीवी तथा गाउँपालिकाको ध्यान जान आवश्यक छ। त्यसैगरी भूकम्पबाट पिडित, बाढी, पहिरोबाट पिडित घरपरिवारको लागि राहत, पुनर्निर्माण तथा सुरक्षित बसोबासको लागि समयमा नै आवश्यक कार्य गरेर गाउँपालिका क्षेत्रमा शान्ति र सुव्यवस्था कायम राख्नु अति जरुरी रहेको छ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौतीहरु

गाउँपालिका स्तरमा बाढी, पहिरो, भूकम्प, द्वन्दोत्तर पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापनाका बाँकी कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढंगले सीघ्र कार्यान्वयन गर्नु तथा भूकम्प, बाढी, पहिरोको कारण मनोसामाजिक असरलाई समन्यायिकरण गर्नु

तथा गाउँपालिका स्तरमा भएका मानवाधिकारको गम्भीर उलंघन तथा मानवता विरुद्धको अपराधका घटनामा संलग्न भएकाहरुको सत्यतथ्य आनुसन्धान छानविन तथा निरुपण गर्न र दिगो शान्ति स्थापनाको लागि पहल गर्न गाउँपालिकाको लागि समस्या तथा चुनौती रहेको छ ।

६.३.३ सोच

"मेलमिलाप, आपसी सदभाव र सुशासन मार्फत दिगो शान्ति र समृद्धि"

६.३.४ उदेश्य

१. भूकम्प, बाढी, पहिरो आदिले क्षतिग्रस्त संरचनाको पुनर्निर्माण तथा सामाजिक, आर्थिक एवं मानवीय क्षति र प्रभावलाई व्यवस्थापन गर्ने

२. शान्ति र सुव्यवस्था कायम गरी विकास र समृद्धिको ढोका खुलाउने

६.३.५ रणनीतिहरु

१. गाउँपालिका भित्र बाढी, पहिरो, भूकम्प आदिबाट प्रभावित व्यक्ति परिवार तथा समुहहरुका लागि परिपुरण तथा क्षतिपुर्ति दिलाउने काम गर्ने

२. शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्नको लागि स्थानीय प्रशासन तथा नेपाल प्रहरी जनतासंग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरी दिगो शान्ति स्थापनाको लागि जोड दिने ।

६.३.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, उपक्षेत्रको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा तयार शान्ति तथा सुव्यवस्था उपक्षेत्रको खर्च र त्यो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व वाडँफाड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	८४०	८४०	०	०	३०६	४९०	४४	०
२०८४/८५	८८२	८८२	०	०	३२१	५१४	४७	०
२०८५/८६	९२६	९२६	०	०	३३७	५४०	४९	०

६.३.७ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको शान्ति तथा सुव्यवस्था उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	शान्ति तथा सुव्यवस्था सम्वन्धि कार्यक्रम	शान्ति र सुव्यवस्था कायम गरी नागरिकको हितमा काम गर्ने ।	सालबसाली	२६४८	शान्ति तथा सुव्यवस्था कायम हुनेछ ।

जम्मा			२६४८	

६.३.८ जोखिम तथा अनुमान

गाउँपालिका क्षेत्रमा भूकम्प, बाढी, पहिरो, आगजनी जस्ता समस्याले गर्दा समुदायमा डरत्रास, भयले गर्दा आक्रान्त भएका हुन्छन् । प्राकृतिक प्रकोपको कारण समस्यामा परेका समुदायबासीका लागि शान्ति र सुव्यवस्था कायम गर्न गाउँपालिकाले न्याय र कल्याणकारी सेवा प्रवाह गर्नु पर्दछ । समुदायमा रहेका पिडित, मानसिक रुपले अशान्त भएका नागरिकहरुको लागि सेवा प्रवाह र साथ सहयोग हुन सकेन भने शान्ति र सुव्यवस्था कायम राख्नको लागि गाउँपालिकालाई कठीन् पर्न सक्दछ ।

६.४ कानून तथा न्याय

६.४.१ पृष्ठभूमि

संविधानले स्थानीय तहलाई स्थानीय सरकारको रुपमा स्वीकार गरेको छ । स्थानीय सरकारलाई व्यवस्थापिका, न्याय पालीका र कार्यपालिकाको अधिकार समेत दिई अधिकार सम्पन्न गराएको छ । न्याय प्रणालीमा न्याय सम्पादनका लागि स्थानीय न्यायिक समिति मार्फत स्थानीय सरकार संचालन ऐन मार्फत न्यायिक अधिकारहरु प्रदान गरेको छ । स्थानीय सरकारले ऐन, नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधि तर्जुमा गरि प्रमाणीकरण, स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन र कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउनु गाउँपालिकाको उच्च प्राथमिकतामा रहेको छ । गाउँ पालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने आफ्नो जिम्मेवारीप्रति गाउँ पालिका पूर्ण बफादार छ । नागरिकका सामाजिक तथा आर्थिक आकांक्षा पूरा गर्न र शासन सञ्चालनका लागि विद्यमान पद्धति र औजारलाई समयसापेक्ष बनाउने प्रयास गाउँपालिकाले गर्दै आएको छ । संविधान प्रदत्त जिम्मेवारी अन्तर्गतको न्यायिक समितिमा मार्फत गाउँपालिकाले रितपूर्वक परेका उजुरीहरू उपर प्रक्रियागत रुपमा न्याय निरुपणको काम गर्दै आएको छ । साथै स्थानीय मेलमिलापकर्ता मार्फत पनि कतिपय मुद्दा तथा विवादहरु समाधान र फछ्र्यौट गरिदै आएको छ ।

६.४.२ समस्या तथा चूनौति

न्यायिक समितिले स्थानीय तहको न्याय प्रणाली सम्वन्धि कार्यविधि तयार भए पनि त्यसलाई पूर्ण रुपमा लागु गर्न सकेको छैन । स्थानीय न्यायिक समितिमा वडा तहमा मेल मिलाप समिति गठन भए पनि सक्रिय रुपले क्रियाशिल हुन सकेका छैनन् ।

६.४.३ सोच

“सबल, जवाफदेयी, पारदर्शी र समन्यायिक निस्पक्ष र पारदर्शी न्याय प्रणालीको विकास ”

६.४.४ उद्देश्य नतिजामूखी, उत्तरदायी र जनताप्रति संवेदनशिल शासन प्रणालीको प्रबर्द्धन गर्नु ।

६.४.५ रणनीति

१. प्रविधिमा आधारित, पारदर्शी, सहभागितामूलक शासनको पद्दत्ती अवलम्वन गर्ने,
२. न्यायमा नागरिकको सहज पहुँचका लागि सरलीकृत र स्तरीय न्यायिक सम्पादन गर्ने ।

६.४.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरुको आवश्यकता र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको स्रोत (रु.हजारमा)			
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत र राजस्व बाँडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	१५८	१५८	०	०	५८	९२	८	०
२०८४/८५	१६५	१६५	०	०	६०	९६	९	०
२०८५/८६	१७४	१७४	०	०	६३	१०१	९	०

६.४.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण देहायअुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	नीति कानुन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	शहरी शासन, सेवा प्रवाह तथा विकास नीति र कार्य सञ्चालन प्रणाली एवम् प्रक्रिया सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु	सालबसाली	४९७	LGpass मा सर्वोत्तम अंक प्राप्त गर्नेछ।
जम्मा				४९७	

६.३.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान

संविधान, संघीय, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून बमोजिम शासन सञ्चालन, सेवा प्रवाह र विकास कार्य सम्पादन हुन सकेमा अपेक्षित नतिजा हुनेछ। जनचासो र जनगुनासोको समयमै सम्बोधन गर्नु, राजस्व अपचलन हुनबाट रोक्नु, जनउत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्नु, योजना तर्जुमा देखि अनुगमन र मूल्याङ्कन सम्म जनताको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गरी शासन प्रणालीमा नागरिकको विश्वास जित्नु, कर्मचारीहरूलाई जनताप्रति जिम्मेवार बनाउनु, गाउँ पालिकाबाट प्रदान गरिने सेवाहरूप्रति नागरिकहरूको संतुष्टि बढाउनु जस्ता विषयहरू सुशासन क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन्।

६.५.तथ्याङ्क प्रणाली, योजना तथा विकास व्यवस्थापन

६.५.१ पृष्ठभूमि

विभिन्न किसिमका सूचना प्रविधि औजार, एपहरूमार्फत गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्रको तथ्यांक व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता वृद्धि भएको छ। SuTRA को प्रयोगमार्फत स्थानीय सञ्चित कोषमा हुने आय व्यय, योजना तथा अन्य सूचना तथ्यांक व्यवस्थापन प्रभावकारी भएको छ। CGAS, Online Vouching, EFT जस्ता सफ्टवेयरहरूको प्रयोगलाई संस्थागत गर्दै गएको देखिन्छ। E-bidding, E-payment जस्ता सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी वित्तीय व्यवस्थापनलाई थप सुदृढीकरण गरिएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचना मार्फत प्राथमिकता क्षेत्र तथा आयोजना र कार्यक्रममा श्रोत सुनिश्चित गर्ने र मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुसार वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन र नतिजामुखी विकास पद्धति कार्यान्वयनमा ल्याइएको अवस्था छ।

गाउँसभाबाट न्यायिक समिति, विधायन समिति, लेखा समिति र कार्यपालिकाबाट योजना तर्जुमा, शिक्षा, स्थानीय विपद व्यवस्थापन लगायत विषयगत समिति गठन भै त्यस सम्वनधमा क्रियाशील भएको अवस्था छ । साथै सेवाग्राही तथा लक्षित वर्ग र समुदायको समेत सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत नीति तथा बजेट र कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेबसाईट र सूचना पाटीमार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भैरहेको पाईन्छ ।

६.५.२ समस्या तथा चुनौती

तथ्यांकको संकलन, नियमित अद्यावधीकरण तथा विश्लेषण गरी प्राप्त सूचनामा आधारित योजना र विकास व्यवस्थापन प्रणालीको अझै व्यवस्थित तरिकाले शुरुवात हुन सकेको देखिदैन । सञ्चालनमा रहेका सफ्टवेयरहरूबाट प्राप्त हुने सूचना पनि आवधिक रुपमा विश्लेषण गरी तदनुरुप कार्यप्रणालीमा अपेक्षाकृत सुधार हुन सकेको छैन । योजना तथा बजेट तर्जुमा, वित्तीय व्यवस्थापन, लेखा परीक्षण र निर्णय प्रक्रियामा समावेशीता, सहभागिता र पारदर्शितामा सुधार गनु पर्ने प्रर्याप्त ठाउँ रहेका छन । शासन सञ्चालन, योजनावद्ध विकास तथा मापदण्ड अनुसार सेवा तथा सुविधा प्रवाह गर्न आवश्यक श्रोत परिचालन गर्ने दक्षतामा कमी रहेको पाईन्छ । विकासको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य , विषयगत उद्देश्यहरू सहित समग्र विकास व्यवस्थापनलाई दिशानिर्देश गर्ने र कानूनी दायित्व समेत भएको आवधिक योजनाका लक्ष्य तथा उदेश्यहरुलाई मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रियासँग तादात्म्यता कायम गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । तथ्यांक Digitalization को लागि श्रोत साधनको अभाव रहेको छ । सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संस्था र समुदायमा आधारित संस्थागत संयन्त्रको विकास गरी प्रभावकारी समन्वय, सहकारिता र साझेदारी हुन जरुरी देखिन्छ । प्रचुर सम्भावनाका वाबजुद निजी क्षेत्र र गैरसरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई अपेक्षाकृत रुपमा परिचालन गर्न समस्या तथा चुनौती रहेको छ ।

६.५.३ सोच

“प्रमाण तथा नतिजामा आधारित विकास प्रशासन”

६.५.४ उद्देश्य

गाउँको योजना तर्जुमा र विकास व्यवस्थापनलाई तथ्यमा आधारित र नतिजामूलक वनाउने

६.५.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रको आवधिक अध्ययन गरी वर्गीकृत तथ्यांक अद्यावधिक गर्दै जाने

२. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक वनाउने

३. तथ्यांक प्रणाली सुदृढीकरण र विकास व्यवस्थापन प्रभावकारी वनाउन गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, समुदायसँग समन्वय र साझेदारी गर्ने

६.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार भएको योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य निम्नानुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
विषयगत दीर्घकालीन, रणनीतिक तथा गुरुयोजना योजना	संख्या	४	५	५	५	६
विस्तृत वडा प्रोफाइल तयार भएका वडा	संख्या	०	०	२	५	५
समयमा सम्पन्न आयोजना तथा कार्यक्रम	प्रतिशत	८०	८५	९०	९५	९६

६.५.७ विषय उपक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय

उपलब्ध भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन लक्ष्य को आधारमा योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको खर्च र सो स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	८४०	८४०	०	०	३०६	४९०	४४	०
२०८४/८५	८८२	८८२	०	०	३२१	५१४	४७	०
२०८५/८६	९२६	९२६	०	०	३३७	५४०	४९	०

६.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तपसिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	यस गाउँ को योजना तथा विकास प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित, समावेशी, सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक वनाउनु,	सालबसाली	२६४८	आवधिक योजनाको आधारमा विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आयोजना बैंक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा हुने र सो बमोजिम वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा हुनेछ।
जम्मा				**२६४८**	

६.५.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

तथ्यांक विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजाहरूका आधारमा आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने परिपाटी संस्थागत हुने अपेक्षा गरिएको छ । सूचनामा आधारित योजना तथा कार्यक्रम व्यवस्थापनले प्राथमिकता पाउने छ । यसबाट मालिका गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकास तथा समृद्धिको सोचतर्फ उन्मुख हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । अन्यथा आसा गरिएको नतिजा हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ ।

६.६ श्रम रोजगारी तथा गरिबी निवारण

६.६.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, (२०७२)को धारा ३३ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको हक हुने कुरा सुनिश्चित गरेको छ । त्यसैगरी प्रत्येक श्रमिकलाई उचित श्रम अभ्यास र उचित पारिश्रमिक, सुविधा तथा योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको समेत हक हुने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

गत आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा गाउँपालिकामा बेरोजगारहरुको संख्या १२२ रहेको छ भने प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमबाट आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा ९८ औसत दिन रोजगारी दिइएको छ । गरिबी निवारणको लागि गाउँपालिकाले श्रोत र साधन परिचालन गरिरहेको छ तर नतिजा निकाल्नको लागि गाउँपालिका र निजीक्षेत्रबीच सहकार्य र साझेदारीमा गरिबी निवारणका काम हुनु पर्दछ ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा उद्योग, व्यापार र व्यावसाय संचालनको अवस्था कमजोर भएकोले गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रोजगारीको अवसर कम रहेको छ । गरिबीको अवस्थामा नागरिकहरु बाँची रहेका छन् । त्यसैले गर्दा रोजगारीको लागि युवा जमात विदेश तर्फ लागिरहेका छन् । स्थानीय सरकारले आफ्नो श्रोत र साधन परिचालन गरेर रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न कठीन भएको अवस्था देखिन्छ ।

६.६.२ समस्या र चुनौती

गाउँपालिकासँग स्थानीयस्तरमा चाहिने सिप अनसारका जनशक्तिको आवश्यकता सम्बन्धि तथ्यांक नहुन, आन्तरिक तथा वाह्य रोजगारीमा जानेको अद्यावधिक तथ्याङ्क नहुनु र स्थानीय बजारमा काम गर्ने विदेशी श्रमिकको लगत नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन । त्यसैगरी, प्राविधिक धारका विद्यालयहरु कम हुनु र व्यावसायिक रुपमा प्रतिस्पर्धी जनशक्ति उत्पादन कम हुनु, स्वरोगारीलाई प्रोत्साहन र सम्मान गर्ने स्पष्ट कार्यक्रम नहुनुले पनि बेरोजगारी र गरिबीमा टेवा पुगिरहेको छ । वैदेशिक रोगजारीमा जानेहरूका लागि आवश्यक अभिमुखीकरण र परामर्श सेवा उपलब्ध गराउन नसक्नु, विप्रेषणबाट आएको रकमलाई उत्पादनशील कार्यमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्न नसक्नु, समाजमा कामलाई ठूलो सानो भनेर वर्गीकरण गर्ने चलन हुनु र बैदेशिक रोजगार पूर्ण रुपमा सुरक्षित र भरपर्दो हुन नसक्नु पनि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

६.६.३ सोच

“दक्ष जनशक्तिको विकास, गरिबी निवारणको आधार”

६.६.४ उद्देश्य

१. गाउँपालिका भित्र रहेका बेरोजगार तथा अर्धवेरोजारहरूलाई रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने
२. वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित र मर्यादित वनाउन पहल गर्ने
३. विप्रेषणलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गरिदिने
४. विदेश पलायन हुने प्रवृत्ति कम गर्नु

६.६.५ रणनीति

१. स्थानीयस्तरमा रोजगारी र स्वरोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न निजी क्षेत्रसँग मिलेर काम गर्ने
२. श्रमशक्तिको क्षमता तथा दक्षता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने
३. संघ तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यका वैदेशिक रोजगारीलाई मर्यादित र सुरक्षित वनाउन

६.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

गाउँपालिकाको आवधिक योजना र वर्तमान अवस्थामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको सान्दर्भिकता र अपेक्षित नतिजाको आधारमा यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य तपसिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमबाट सिर्जित रोजगारी	कार्यदिन		६८००	७०००	७२००	७४००
बेरोजगार दर	प्रतिशत		१०	९.५	९	८.५
१५देखि ५९ वर्ष उमेर समूहमा अर्धबेरोजगारी दर	प्रतिशत					
श्रम सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	१	१	१	१	१
बैदेशिक रोजगारीमा जानेका लागि सञ्चालित अभिमुखकिरण (वार्षिक)	संख्या	०	०	१	२	३
वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिहरु सँग अन्तरक्रिया (वार्षिक)	संख्या	०	०	१	२	३
वार्षिक स्वरोजगारी तथा उद्यमशीलता विकास तालिम	संख्या					

६.६.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्यका आधारमा श्रम रोजगार तथा गरिबी निवारण उपक्षेत्रको खर्च र सो स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुंजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्वको वाडँफाड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	१०५०	१०५०	०	०	३८२	६१२	५५	०
२०८४/८५	११०३	११०३	०	०	४०२	६४३	५८	०
२०८५/८६	११५८	११५८	०	०	४२२	६७५	६१	०

६.६.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना/उपक्षेत्र	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	गाउँपालिका क्षेत्र भित्र गरिवी निवारणका लागि रोजगारकिो अवसर सिर्जना गर्ने	बेरोजगारलाई मौसमी रोजगार प्रदान गरी वार्षिक आयमा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	३१२३८	न्युन आय भएका वार्षिक १०० जना विपन्नले मौसमी रोजगार प्राप्त गर्न तथा सिप उपलब्ध गराईएको हुनेछन् ।
	जम्मा			**३१२३८**	

६.६.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

श्रम बजार व्यवस्थित गर्न संघ तथा प्रदेश सरकारबाट सहयोग प्राप्त हुने र गाउँपालिकामा रोजगार सम्बन्धि नीति तथा योजना तर्जुमा हुने अनुमान छ । यद्यपी, श्रमबजार अझै पनि अनौपचारिक नै रहेको छ । सूचना संकलन गर्न, वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित वनाउन, श्रमलाई सीप, प्रविधि, उत्पादन र बजारसँग जोड्न, अन्तर्राष्ट्रिय बजारसँग प्रतिस्पर्धा गर्न, दक्ष जनशक्तिको विकास गर्न, वैदेशिक रोजगारीबाट फिर्ता भएका युवाहरुको लागि सामाजिक पुनः एकीकरणका सवालहरू सम्बोधन गर्न चुनौतीहरू छन् ।

६.७. प्रशासकीय सुशासन

६.७.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानमा राज्यका नीति अन्तर्गत सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, उत्तरदायी तथा सहभागितामुलक बनाउदै राज्यबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति दिलाउने कुरा उल्लेख छ । सार्वजनिक प्रशासनमा सुशासन कायम गर्ने सम्बन्धमा विभिन्न प्रयास भैरहेका छन् । चालु योजनामा गुनासो व्यवस्थापन, भ्रष्टाचार विरुद्धको कार्ययोजना, राष्ट्रिय गौरबका आयोजनामा नतिजामा आधारित व्यवस्थापन प्रणाली, राष्ट्रसेवक कर्मचारीको आचारसंहिता जस्ता कार्यहरु थप प्रभावकारिताका साथ सुचारु गरिएको छ । सर्वसाधारण जनताको दैनिक काम गर्ने र प्रत्यक्ष

जनसम्पर्क हुने स्थानीय निकाय अन्तर्गतका कार्यालयहरुमा क्षतिपुर्ति सहितको नागरिक वडापत्र लागु गरिएबाट शासकीय शैलीमा जनता प्रति जवाफदेही वनाउन सुशासनको प्रत्याभुति दिने प्रयत्न गरिएको छ ।

६.७.२ समस्या तथा चुनौतीहरु

जनताका घरदैलोमा सार्वजनिक सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता प्रदान गर्नु, विभिन्न निकाय बीच समन्वय गर्नु र आवश्यक साधन श्रोतको व्यवस्था गर्नु, जनसहभागिता, पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता बढाउनु, समग्र सार्वजनिक प्रशासनको नैतिकताको अभिवृद्धि गरी उत्प्रेरणा बढाउनु, सरकारी सेवाको प्रवाहलाई सहज र प्रभावकारी बनाउनु, सार्वजनिक सेवामा रहेका राष्ट्रसेवकहरुमा राष्ट्रप्रति समर्पण र जनताप्रतिको सेवाभावको भावना जगाएर सुशासन, विकास र समृद्धि हासिल गर्नु समस्या तथा चुनौतीपूर्ण काम रहेको छ ।

६.७.३ सोच

“जनमुखी, स्वच्छ जवाफदेही स्थानीय सरकार ”

६.७.४ उदेश्य

१. स्थानीय प्रशासनलाई स्वच्छ, परिणाममुखी, जवाफदेही र पारदर्शी बनाई सार्वजनिक सेवाप्रवाह र विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउनु

२. जनता केन्द्रित विकासको लागि गाउँपालिकाको आम्दानीका श्रोत तथा दायराहरु वृद्धि गरी आवश्यकतामा आधारित विकासका काम गर्न अभिप्रेरित गर्ने

३. दिगो विकासका लक्षहरु पुरा गर्न गराउनको लागि छिटो छरितो सेवा प्रवाहको अतिरिक्त कार्यक्रम र योजनाको प्राथमिकीकरण गर्ने, विनियोजन दक्षता अभिवृद्धि गर्ने र वित्तीय सुशासन कायम राखी योजना कार्यान्वयनबाट जनताको हितमा नतिजा निकाल्ने

६.७.५ रणनीतिहरु

१. स्थानीय स्तरमा विशेष गरेर गाउँपालिकाले दिने सेवाहरुलाई गुणस्तरीय र सर्वसाधारणको पहुँचयोग्य बनाउन प्रशासन संयन्त्रको पुनर्संरचना गर्ने ।

२. स्थानीय निकायका काम कार्वाही सम्बन्धी सूचनामा नागरिकको पहुँच बढाउने ।

३. राष्ट्रसेवकहरुलाई कामप्रति जवाफदेही, नतिजामुखी तथा उत्तरदायी बनाएर जिम्मेवार बनाउने

६.७.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, उपक्षेत्रको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा तयार प्रशासकीय सुशासन उपक्षेत्रको खर्च र त्यो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व बाँडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	८४०	८४०	०	०	३०६	४९०	४४	०
२०८४/८५	८८२	८८२	०	०	३२१	५१४	४७	०
२०८५/८६	९२६	९२६	०	०	३३७	५४०	४९	०

६.७.७ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको राजस्व तथा श्रोत परिचालन उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	गाउँपालिकामा प्रशासकिय सुशासन कार्यक्रम संचालन	सुशासन र नतिजामुखी विकासको लागि जनतालाई प्रत्याभूति दिलाउने	सालबसाली	२६४८	गाउंपालिकावाट प्रवाह हुने सेवा सुविधाहरु जनमैत्री र जवाफदेही हुनेछन् ।
	जम्मा			२६४८	

६.७.८ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

सूशासनको लागि गाउँपालिकाले नीति तथा कार्यक्रम, योजना र परियोजना तयार पारी जनताको हितको लागि काम गर्ने गर्दछ । सुशासन र विकासको लागि सबभन्दा महत्वपूण भनेको मानव संसाधन विकास नै हो । मानव संसाधनको विकास गर्न तथा सेवाप्रवाह र विकासको लागि गाउँपालिकाका संयन्त्रहरु चलायमान गराउन सकिएन भने प्रशासकीय सुशासनले गति लिन नसक्ने अवस्था पनि आउन सक्दछ ।

६.८ वित्तिय सुशासन

६.८.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक स्रोतको मितव्ययी र अधिकतम परिचालन गरी उच्चतम प्रतिफल हासिल गर्नु हरेक सरकारको दीयित्व रहन्छ । यसका लागि स्थानीय सरकारले वित्तिय सुशासन कायम गर्नु पर्ने हुन्छ । पारदर्शी र जवाफदेही अभिवृद्धि गरी नागरीकहरुलाई वित्तिय सुशासनको प्रत्याभूति गर्न आवश्यक छ । हाल वित्तिय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी वनाउनका लागि प्रविधिमा आधारीत वित्तिय व्यवस्थापन प्रणाली प्रयोगमा आएको छ । सार्वजनिक खर्चको पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्नका लागि सरकारी निकायको कार्यक्रम र खर्चलाई सार्वजनिकीकरण गर्ने पद्धतिको समेत विकास भएको छ ।

६.८.२ समस्या तथा चुनौतीहरु

चालु खर्च वढ्दै जानु जसले गर्दा वित्तिय सुशासनको स्थिति खस्कदै जानु, वेरुजुको मात्रा पढ्दै जानु, जवाफेहीता कमजोर हुनु, विकासमा गरिएको खर्चको अपेक्षित परमाण नहुनु यस क्षेत्रका समस्या र चुनौतीहरु हुन ।

६.८.३ सोच

"प्रभावकारी सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन मार्फत वित्तिय सुशासन "

६.८.४ उदेश्य

१. गाउँपालिकाको सार्वजनिक आय र व्यय प्रणालीको प्रभावकारीता वृद्धि गर्नु ।

६.८.५ रणनीतिहरु

१. वित्तिय व्यवस्थापन प्रणाली सुढृढीकरण गर्ने ।

२. सार्वजनिक आय व्यय र खरिदलाइए प्रभावकारी र व्यवस्थित वनाउने ।

६.८.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, उपक्षेत्रको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा तयार प्रशासकीय सुशासन उपक्षेत्रको खर्च र त्यो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार रहेको छ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत र राजस्व बाँडफाँड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८३/८४	५७८	५७८	०	०	२१०	३३७	३१	०
२०८४/८५	६०६	६०६	०	०	२२१	३५३	३२	०
२०८५/८६	६३७	६३७	०	०	२३२	३७१	३४	०

६.८.७ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको राजस्व तथा श्रोत परिचालन उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	गाउँपालिकामा वित्तिय सुशासन कार्यक्रम संचालन	वित्तिय सुशासन कायम गर्ने।	सालबसाली	१८२१	गाउंपालिकामा वित्तिय सुशासन कायम भएको हुनेछ।
	जम्मा			१८२१	

घरपझोङ गाउँपालिका

अनुसूची १ : मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका क्रममा सहयोग पुऱ्याउने कार्यदल

क.स.	कार्यदलमा रहेका पदाधिकारी	जिम्मेवारी
१	प्रमूख प्रशासकीय अधिकृत	संयोजक
२	प्रमुख, प्रशासन शाखा	सदस्य
३	प्रमुख, महिला, वालवालिका तथा जेष्ठ नागरीक शाखा	सदस्य
४	प्रमुख, शिक्षा शाखा	सदस्य
५	प्रमुख, भौतिक पूर्वाधार शाखा	सदस्य
६	प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा	सदस्य
७	प्रमुख, कृषि शाखा	सदस्य
८	प्रमुख,सूचना तथा प्रविधि शाखा	सदस्य
९	प्रमुख,स्वास्थ्य शाखा	सदस्य
१०	प्रमुख, रोजगार सेवा इकाई	सदस्य
११	प्रमुख, पञ्जिकरण शाखा	सदस्य
१२	प्रमुख, उद्योग शाखा	सदस्य
१३	प्रमुख, योजना, अनुगमन तथा मूल्यांकन शाखा	सदस्य सचिव

घरपझोङ गाउँपालिका

अनुसूची २ :

मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको धारा २३२ अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्थित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुनेछ भनेर उल्लेख गरिएको छ। संङ्घीय शासन व्यवस्थाको यात्रामा तीन तहका सरकार, नीजि क्षेत्र, सहकारी, समुदाय तथा नागरिक बीच समन्वय, सहकारिता र सहअस्थित्वको सिद्धान्तलाई आत्मसाथ गर्न तीनै तहका सरकारले ढिला गर्न हुँदैन । तीनै तहका सरकार संचालन हुने सिद्धान्त आत्मसाथ गर्न नसकेको खण्डमा जनताको परिवर्तनको चाहना सम्बोधन गर्ने वातावरण बन्न सक्दैन । नागरिकको जीवनशैलीमा परिवर्तन ल्याउन क्षमता विकास, छिटोछरितो सेवा प्रवाह, पूर्वाधारको दिगो विकास जस्ता आधारभुत कुराहरु आवश्यक पर्दछन् । संवैधानिक, नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था गरेर नागरिकको घरदैलोको सरकारको रुपमा स्थानीय सरकारहरु स्थापित हुनु पर्दछ । यसका लागि स्थानीय सरकारले हालको राजनीतिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक र प्राविधिक परिस्थितिले सिर्जना गरेको अवसरहरुको पूर्ण सदुपयोग हुने गरी योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्ने कार्यलाई योजनावद्ध, व्यवस्थित र नतिजामूलक बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

सबै सम्बन्धित सरोकारवालाको सकृय सहभागितामा समावेशी विकासको अवधारणा अनुसार योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्वन गर्नु पर्दछ। यस प्रकार योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक, विषयगत गुरुयोजनाले दिशानिर्देश गरे बमोजिमको सोच, लक्ष, उद्देश्य र प्राथमिकताको आधारमा गर्नु पर्दछ। स्थानीय सरकार स्थानीय समस्याको सम्बोधन गर्ने, जनताको आर्थिक सामाजिक रुपान्तरणको चाहाना सम्बोधन गर्ने खालको हुनुपर्छ । योजनाले उपलब्ध हुन सक्ने संभाव्य श्रोत साधन परिचालन गरी अनुमानित र विनियोजन बजेटको बीचमा रहेका खाडललाई न्यूनिकरण गर्दै लैजान सक्नु पर्दछ। तब मात्र आम नागरिकले संङ्घीय लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थाले श्रृजना गरेको अवसर तथा कार्यान्वयन योग्य आयोजना तथा कार्यक्रमबाट अपेक्षित नतिजा हाँसिल गर्न सक्छन् ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा (२१) को उपदफा (३) बमोजिम गाउँकार्यपालिकाले प्रत्येक वर्षको असार १० गते भित्र आगामी आर्थिक वर्षको राजस्व र व्ययको अनुमान गाउँसभामा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। त्यसै गरी उपदफा (५) ले राजस्व र व्ययको अनुमान नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार हुनपर्ने व्यवस्था गरेको छ। तसर्थ नेपाल सरकारबाट स्वीकृत आय र व्ययका शीर्षकहरुको वर्गीकरण र एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण सम्वन्धी व्याख्या अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार बजेट तर्जुमा गर्न अधिकतम प्रयास गर्ने यस मार्गदर्शनको उद्देश्य रहेको छ। बजेट तर्जुमा गर्दा आय र व्ययका शीर्षकहरुको वर्गीकरणको सिद्धान्तको राम्रोसँग जानकारी हुन जरुरी छ । खर्च वर्गीकरणका सिद्धान्त बमोजिम बजेट तर्जुमा गर्न सकिएमा बजेट कार्यान्वयन गर्दा रकमान्तर गर्नुपर्ने वा कार्यक्रम संशोधन गनु पर्ने अवस्था आउँदैन ।

मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत शाखाका प्रमूखहरु, वडा समिति र स्थानीय सरोकारवालाई उपलब्ध गराउन यो मार्गदर्शन तयार गरिएको छ। कार्यपालिकाबाट संबन्धित शाखा, उपशाखा, इकाई, तथा वडाको लागि उपलब्ध बजेट सीमा तथा प्राथमिकता निर्धारणको आधार, प्रक्रिया यस मार्गदर्शन अनुसार आगामी आर्थिक वर्षको लागि आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट तथा बजेट प्रस्ताव गर्नुपर्नेछ । आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम समेत मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्ताव तयार गर्दा आवधिक योजना, विषयक्षेत्रगत गुरु योजना, रणनीतिक योजना, चालु आ.व.को स्वीकृत नीति तथा कार्यक्रमको आधारमा गर्नुपर्नेछ ।

कार्यक्रम तथा उपलब्धिको सक्षिप्त समिक्षा

घरपझोङ गाउँपालिकाको चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेटको कार्यान्वयन समुदाय, नागरिक समाज, नीजि क्षेत्र, प्रदेश तथा संङ्घीय सरकारसँग सहकारित, समन्वय, सहअस्थित्वको सिद्धान्त अनुसार लक्ष हाँसिल गर्न तथा नतिजा निकाल्न तर्फ उन्मुख रहेको देखिन्छ । गाउँसभाबाट स्वीकृत भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु केही सम्पन्न हुन गैरहेका छन् भने बाँकी सम्पन्न गर्ने तरिकाले काम अगाडि बढेको देखिन्छ । बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको समयतालिका पालना, विधि, प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन गरी कार्यतालिका र निर्धारित मापदण्ड र अपेक्षित नतिजा अनुसार कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गर्न अनुभव, सीप र क्षमता तथा कार्यान्वयन गर्ने कार्यविधिको आवश्यकता महशुस गरिएको छ । षवत सिकाईका आधारमा आगामी बर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा देखी नै कार्यान्वयन कार्ययोजना र अनुगमन योजना बनाई यसलाई व्यवस्थित गर्नु पर्ने अवस्था विद्यमान छ । आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा प्रगति र चालु आर्थिक बर्षको प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन अवस्था र हालसम्मको उपलब्धी समेत मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि संभव भएसम्म आयोजना तथा कार्यक्रमगत रुपमा नभएमा उपक्षेत्रगत रुपमा तर्जुमा गर्नुपर्नेछ ।

योजना तथा बजेट तर्जुमाका आधारहरु

संवैधानिक, नीतिगत र कानूनी व्यवस्था अनुसार आर्थिक सामाजिक विकासका लागि स्थानीय सरकारले एक आर्थिक वर्ष भित्र गर्ने खर्च र त्यसको व्यवस्थापनका लागि उपयोग गरिने आयका श्रोतहरु उल्लेख भएको महत्वपूर्ण दस्तावेज नै बजेट हो । बजेट मार्फत स्थानीय सरकारले खर्चको प्राथमिकता निर्धारण गर्नुका साथै स्थानीय वित्त नीतिको घोषणा र कार्यान्वयनको खाका प्रस्तुत गर्नु पर्दछ । बजेटलाई आर्थिक स्थायित्व कायम गर्दै आर्थिक, सामाजिक विकास र समृद्धि हाँसिलगर्ने प्रमूख औजारको रुपमा लिइन्छ । यसको अतिरिक्त संविधानले व्यवस्था गरेका मौलिक हक, राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा स्थानीय तहको अधिकारका विषयहरुको कार्यान्वयन गर्नका निमित्त बजेटको उपयोग गरिन्छ ।

संविधानले तिनै तहका सरकारले सरकारी कोषबाट वार्षिक बजेट अनुरुप बजेटको उपयोग गर्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकारको सन्दर्भमा बजेट राजनीतिक, कानूनी र प्राविधिक विषय पनि हो । संङ्घीय शासन व्यवस्था संचालन र यसका सन्दर्भमा बजेट तर्जुमा अभ्यास अत्यन्त महत्वपूर्ण विषय हो । त्यसकारण बजेट तर्जुमा गर्ने अभ्यासमा संलग्न यस गाउँपालिकाका पदाधिकारी, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमासँग सम्बन्धित समिति (कार्यदल) तथा विषयगत शाखा, कर्मचारी, सरोकारवाला पक्ष र व्यक्ति बजेट तर्जुमाको नीतिगत र कानूनी व्यवस्थाको बारेमा जानकार हुन आवश्यक छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनमा समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्दा देहायअनुसारका सान्दर्भिक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई आधार लिइनेछ ।

१. संविधानमा उल्लेख व्यवस्था भएका योजना तथा बजेट विनियोजनसँग सम्बन्धित धाराहरू (भाग ३ः मौलिक हक र कर्तव्य, भाग ४ः राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व, भाग ५ः राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड, भाग १७ः धारा २१४ देखी २३२)

२. राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरु (परिच्छेद ४ः प्राकृतिक श्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँट र अनुदान आदि)

३. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को सान्दर्भिक दफाहरु (परिच्छेद ६ः दफा २४ र २५, परिच्छेद ९ः दफा ५४ देखी ६८ र परिच्छेद १०ः दफा ६९ देखी ८० सम्म)

४. अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरू (परिच्छेद २ः राजस्वको अधिकार, परिच्छेद ३ः राजस्वको बाँडफाँड, परिच्छेद ४ः अनुदानको अवस्था परिच्छेद ५ः वैदेशिक सहायता र आन्तरिक

ऋण, परिच्छेद ६: सार्वजनिक खर्च व्यवस्था, परिच्छेद ७: राजस्व र व्यवको अनुमान, परिच्छेद ८: वित्तीय अनुशासन आदि)

५. आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायी ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७ का सान्दर्भिक दफा तथा नियमहरु (बजेट निर्माण, निकासा, खर्च, रकमान्तर र नियन्त्रण, बजेट र कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम स्वीकृती र संशोधन, प्रगति समीक्षा)

६. सावर्जनक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावलीका सान्दर्भिक दफाहरू (ऐनको परिच्छेद २: खरिद कार्यको जिम्मेवारी र खरिद विधि सम्बन्धी व्यवस्था, नियमको परिच्छेद २: खरिदको तयारी, खरिद योजना र लागत अनुमान)

७. दिगो विकास लक्ष (लक्ष १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १५, १६ तथा १७)

८. संघीय सरकारको दीर्घकालीन सोच नीति तथा पन्ध्रौ योजनाको सार्न्दभिक बुँदाहरु

९. गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता र विषयगत लक्ष, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

१०. समपुरक तथा विशेष अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६

११. गाउँपालिकाको शान्दर्भिक ऐन, नियमावली तथा कार्यविधिहरु ।

बजेट सीमा

आगामी आ.व. २०८३/८४ समेत ३ आथिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाको लागि आयोजना तथा कार्यक्रम र विषयगत उपक्षेत्रगत रुपमा बजेट सीमा निर्धारण गरिएको छ । बजेट सीमा, आयोजना तथा कार्यक्रम रं उपक्षेत्रको कूल खर्च, चालु खर्च, पुंजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्था तथा त्यसको श्रोत समेत समावेश गरी निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

विषय	आर्थिक वर्ष	बजेट सीमा (रु. हजारमा)				बजेटको सोत (रु. हजारमा)			
क्षेत्र/उपक्षेत्र		कुल	चालु	पूजिगत	वितितीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत राजस्व वाडफांड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
आर्थिक विकास	२०८३/८४	६०४७९	१४३०६	४६१७४	०	२२०२१	३५२६६	३१९४	०
	२०८४/८५	६३५०३	१५०२१	४८४८२	०	२३१२१	३७०२९	३३५३	०
	२०८५/८६	६६६७८	१५७७२	५०९०७	०	२४२७८	३८८८२	३५१९	०
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	२०८३/८४	२९३४८	८८७३	२०४७५	०	१०६८६	१७११३	१५५०	०
	२०८४/८५	३०८१५	९३१६	२१४९९	०	११२२०	१७९६८	१६२७	०
	२०८५/८६	३२३५६	९७८२	२२५७४	०	११७८१	१८८६७	१७०८	०
उद्योग तथा व्यापार	२०८३/८४	१३६५	१३६५	०	०	४९७	७९६	७२	०
	२०८४/८५	१४३३	१४३३	०	०	५२२	८३६	७६	०
	२०८५/८६	१५०५	१५०५	०	०	५४८	८७८	७९	०
पर्यटन तथा संस्कृति	२०८३/८४	१९९७६	२८३५	१७१४१	०	७२७३	११६४८	१०५५	०
	२०८४/८५	२०९७५	२९७७	१७९९८	०	७६३७	१२२३१	११०७	०
	२०८५/८६	२२०२४	३१२६	१८८९८	०	८०१९	१२८४२	११६३	०
जलश्रोत तथा सिंचाई	२०८३/८४	८५५८	०	८५५८	०	३११६	४९९०	४५२	०
	२०८४/८५	८९८५	०	८९८५	०	३२७१	५२३९	४७४	०
	२०८५/८६	९४३५	०	९४३५	०	३४३५	५५०२	४९८	०

विषय	आर्थिक वर्ष	बजेट सीमा (रु. हजारमा)				बजेटको सोत (रु. हजारमा)			
क्षेत्र/उपक्षेत्र		कुल	चालु	पूजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत राजस्व वाडफांड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
पशुपंक्षि विकास	२०८३/८४	९७०	९७०	०	०	३५३	५६६	५१	०
	२०८४/८५	१०१९	१०१९	०	०	३७१	५९४	५४	०
	२०८५/८६	१०७०	१०७०	०	०	३९०	६२४	५६	०
सहकारी	२०८३/८४	२६२	२६३	०	०	९६	१५३	१४	०
	२०८४/८५	२७६	२७६	०	०	१००	१६१	१५	०
	२०८५/८६	२८८	२८९	०	०	१०५	१६९	१५	०
सामाजिक विकास	२०८२/८३	१२४६०८	१०९४३७	१५१७३	०	४५३६९	७२६६०	६५७९	०
	२०८३/८४	१३०८३८	११४९०७	१५९३१	०	४७६३८	७६२९१	६९०९	०
	२०८४/८५	१३७३८०	१२०६५३	१६७२७	०	५००१९	८०१०६	७२५४	०
शिक्षा कला, भाषा तथा साहित्य	२०८३/८४	९३८७९	८२०१६	११८६५	०	३४१८२	५४७४२	४९५७	०
	२०८४/८५	९८५७४	८६११६	१२४५८	०	३५८९१	५७४७८	५२०५	०
	२०८५/८६	१०३५०३	९०४२२	१३०८१	०	३७६८५	६०३५३	५४६५	०
स्वास्थ्य तथा पोषण	२०८३/८४	२१०९९	२०७८४	३१५	०	७६८२	१२३०३	१११४	०
	२०८४/८५	२२१५४	२१८२३	३३१	०	८०६६	१२९१८	११७०	०
	२०८५/८६	२३२६१	२२९१४	३४७	०	८४६९	१३५६३	१२२८	०
महिला, बालबालिका, समावेशीकरण	२०८३/८४	१००९	४३१	५७८	०	३६७	५८८	५३	०
	२०८४/८५	१०५८	४५२	६०६	०	३८५	६१७	५६	०
	२०८५/८६	१११२	४७५	६३७	०	४०५	६४८	५९	०
युवा, खलकुद तथा नवप्रवर्तन	२०८३/८४	१५७५	०	१५७५	०	५७३	९१८	८३	०
	२०८४/८५	१६५४	०	१६५४	०	६०२	९६४	८७	०
	२०८५/८६	१७३६	०	१७३६	०	६३२	१०१२	९२	०
सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	२०८३/८४	७०४६	६२०६	८४०	०	२५६५	४१०९	३७२	०
	२०८४/८५	७३९८	६५१६	८८२	०	२६९४	४३१४	३९१	०
	२०८५/८६	७७६८	६८४२	९२६	०	२८२८	४५३०	४१०	०
पूर्वाधार विकास क्षेत्र	२०८२/८३	४७७३९	२१०	४७५३०	०	१७३८२	२७८३७	२५२१	०
	२०८३/८४	५०१२६	२२१	४९९०७	०	१८२५२	२९२३०	२६४६	०
	२०८४/८५	५२६३३	२३२	५२४०२	०	१९१६४	३०६९२	२७८०	०
बस्ती विकास, आवास, सडक तथा यातायात, तथा भवन	२०८३/८४	५४७६	०	५४७७	०	१९९४	३१९४	२८९	०
	२०८४/८५	५७४९	०	५७५१	०	२०९४	३३५३	३०४	०
	२०८५/८६	६०३७	०	६०३८	०	२१९८	३५२१	३१९	०
सडक तथा यातायात	२०८३/८४	१०९२०	०	१०९२०	०	३९७६	६३६७	५७७	०
	२०८४/८५	११४६६	०	११४६६	०	४१७५	६६८६	६०५	०
	२०८५/८६	१२०३९	०	१२०३९	०	४३८३	७०२०	६३६	०
विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	२०८३/८४	२४१५	०	२४१५	०	८७९	१४०८	१२८	०
	२०८४/८५	२५३६	०	२५३६	०	९२३	१४७९	१३४	०
	२०८५/८६	२६६३	०	२६६३	०	९७०	१५५३	१४१	०
	२०८३/८४	२८५०८	०	२८५०८	०	१०३८०	१६६२३	१५०५	०
	२०८४/८५	२९९३३	०	२९९३३	०	१०८९९	१७४५४	१५८०	०

विषय	आर्थिक वर्ष	बजेट सीमा (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रु. हजारमा)			
क्षेत्र/उपक्षेत्र		कुल	चालु	पूजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत राजस्व वाडफांड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
सम्पदा पूर्वाधार विकास	२०८५/८६	३१४३०	०	३१४३०	०	११४४४	१८३२७	१६६०	०
सूचना तथा संचार प्रविधि	२०८३/८४	४२०	२१०	२१०	०	१५३	२४५	२२	०
	२०८४/८५	४४२	२२१	२२१	०	१६१	२५८	२३	०
	२०८५/८६	४६४	२३२	२३२	०	१६९	२७१	२४	०
संस्थागत विकास क्षेत्र	२०८३/८४	२८३५०	१४१७६	१४१७५	०	१०३२३	१६५३२	१४९६	०
	२०८४/८५	२९७६८	१४८८४	१४८८४	०	१०८३८	१७३५६	१५७३	०
	२०८५/८६	३१२५६	१५६२९	१५६२८	०	११३८१	१८२२५	१६५१	०
वातावरण तथा जलवायू	२०८३/८४	५३५४	३२५५	२१००	०	१९५०	३१२३	२८३	०
	२०८४/८५	५६२३	३४१८	२२०५	०	२०४७	३२७९	२९७	०
	२०८५/८६	५९०३	३५८९	२३१५	०	२१५०	३४४३	३१२	०
विपद व्यवस्थापन	२०८३/८४	१८६९०	६६१५	१२०७५	०	६८०५	१०८९८	९८७	०
	२०८४/८५	१९६२५	६९४६	१२६७९	०	७१४५	११४४३	१०३६	०
	२०८५/८६	२०६०६	७२९३	१३३१३	०	७५०३	१२०१५	१०८८	०
शान्ति तथा सुव्यवस्था	२०८३/८४	८४०	८४०	०	०	३०६	४९०	४४	०
	२०८४/८५	८८२	८८२	०	०	३२१	५१४	४७	०
	२०८५/८६	९२६	९२६	०	०	३३७	५४०	४९	०
कानुन तथा न्याय	२०८३/८४	१५८	१५८	०	०	५८	९२	८	०
	२०८४/८५	१६५	१६५	०	०	६०	९६	९	०
	२०८५/८६	१७४	१७४	०	०	६३	१०१	९	०
श्रम तथा रोजगारी	२०८३/८४	१०५०	१०५०	०	०	३८२	६१२	५५	०
	२०८४/८५	११०३	११०३	०	०	४०२	६४३	५८	०
	२०८५/८६	११५८	११५८	०	०	४२२	६७५	६१	०
तथ्यांक प्रणाली	२०८३/८४	८४०	८४०	०	०	३०६	४९०	४४	०
	२०८४/८५	८८२	८८२	०	०	३२१	५१४	४७	०
	२०८५/८६	९२६	९२६	०	०	३३७	५४०	४९	०
प्रशासकिय सुशासन	२०८३/८४	८४०	८४०	०	०	३०६	४९०	४४	०
	२०८४/८५	८८२	८८२	०	०	३२१	५१४	४७	०
	२०८५/८६	९२६	९२६	०	०	३३७	५४०	४९	०
वित्तिय सुशासन	२०८३/८४	५७८	५७८	०	०	२१०	३३७	३१	०
	२०८४/८५	६०६	६०६	०	०	२२१	३५३	३२	०
	२०८५/८६	६३७	६३७	०	०	२३२	३७१	३४	०
कार्यालय संचालन र प्रशासनिक	२०८३/८४	८६७५०	८५३८५	१३६५	०	३१५८६	५०५८४	४५८०	०
	२०८४/८५	९१०८७	८९६५४	१४३३	०	३३१६५	५३११३	४८०९	०
	२०८५/८६	९५६४२	९४१३७	१५०५	०	३४८२३	५५७६९	५०५०	०
वार्षिक जम्मा	२०८३/८४	३४७९२६	२२३५१४	१२४४१७	०	१२६६८०	२०२८७९	१८३७०	०
	२०८४/८५	३६५३२२	२३४६८७	१३०६३७	०	१३३०१४.२७	२१३०१८.७६५	१९२८९.९७	०
	२०८५/८६	३८३५८९	२४६४२३	१३७१६९	०	१३९६६५	२२३६७३	२०२५४	०

विषय	आर्थिक वर्ष	बजेट सीमा (रु. हजारमा)				बजेटको स्रोत (रु. हजारमा)			
क्षेत्र/उपक्षेत्र		कुल	चालु	पूजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत राजस्व वाडफांड	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
कुल जम्मा		१०९६८३७	७०४६२४	३९२२२३	०	३९९३६०	६३९५७१	५७९१४	०

बजेट तर्जुमा, आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट मार्गदर्शन

आगामी आर्थिक वर्षका लागि व्यय अनुमान तथा बाँकी दुई आर्थिक वर्षको लागि उपलब्ध बजेटको सीमा भित्र रहेर प्रथम आवधिक योजना, विषयक्षेत्रगत रणनीतिक योजना, चालु आर्थिक वर्षको लागि प्रस्तुत नीति तथा कार्यक्रमको आधारमा निम्नलिखित विषयहरूलाई ध्यान दिई आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनौट, प्राथमिकीकरण, बजेट अनुमान तथा साँकेतीकरण, आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण समेत तयार गरी मिति २०८३ जेठ ३१ गते भित्र पेश गर्नु हुन अनुरोध गरिन्छ।

१. संविधानको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व र अनुसुची ८ र ९ मा उल्लेखित अधिकारहरुसँग तादात्म्यता कायम हुने आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ।

२. मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा सार्वजनिक खर्च विवरणमा उल्लेख भएको खर्चलाई ध्यान दिई आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण र छनौट गर्नुपर्नेछ।

३. आवधिक योजनाको सोच, लक्ष, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयगत लक्ष तथा उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति तथा प्रमूख कार्यक्रम अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्नेछ।

४. चालु आर्थिक वर्षमा सञ्चालित स्थानीय गौरव, रुपान्तरणकारी, क्रमागत, बहुवर्षीय र अधुरा आयोजना तथा कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी बजेट अनुमान गर्नुपर्नेछ।

५. आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्दा साना, टुक्रे र संख्यात्मक रुपमा धेरै आयोजना छनोट गर्नु भन्दा आवश्यकतामा आधारित ठोस, उपलब्धीमूलक र कार्यान्वयन योग्य आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको छनोट गर्नु पर्नेछ।

६. वस्ती वा गाउँ वा वडास्तरीय योजना छनौट गर्दा आयोजना बैंक वा आवधिक योजनामा समावेश भएका वा कानून अनुसार वातावरणीय प्रभाव अध्ययन लगायत संभाव्यता अध्ययन भै डिजाईन, लागत अनुमान तथा विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई छनौट गर्नुपर्नेछ।

७. आम नागरिकको आधारभूत स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसरफाई, महिला सशक्तीकरण, रोजगारी र उद्यमशिलता विकास हुने कार्यक्रमलाई समावेश गर्नु पर्नेछ।

८. स्थानीय तहमा राजस्व वृद्धि गर्ने र आयमूलक आयोजना तथा कार्यक्रमलाई अनिवार्य रुपमा समावेश गर्नु पर्नेछ।

९. कृषि, खाद्यान्न, पशुपंक्षी तथा पर्यटन उपज (Tourism Products), व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगिकीरणलाई सहयोग पुऱ्याउने कार्यक्रमहरु छनोट गर्नु पर्नेछ।

१०. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा स्थानीय तहको नीति तथा कानूनले निर्धारण गरेका दायित्वलाई अनिवार्य समावेश गर्नु पर्नेछ।

११. विज्ञान, प्रविधि तथा खेलकुद लगायत युवाको श्रृजन्शिलता, नवप्रर्वद्धन र उद्यमशिलता विकासमा सघाउ पुग्ने आयोजना तथा कार्यक्रमहरु छनोट गर्नु पर्नेछ।

१२. योग, ज्ञान तथा सीप विकास, अध्ययन, खोज, अनुसन्धान र आविस्कारसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी समावेश गर्नु पर्नेछ ।

१३. बालबालिकालाई केन्द्रविन्दुमा राखी उनीहरुको बचाउ, संरक्षण, विकास र सहभागिता सम्बन्धी आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

१४. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्नेछ

१५. विकास निर्माण आयोजनाको हकमा ठोस तथा उपलब्धिमूलक आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट गर्नुपर्नेछ । महिला, पिछडिएको वर्ग, विस्थापित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम महत्व र प्राथमिकता साथ छनोट गर्नुपर्नेछ ।

१६. छनोट भएका आयोजना तथा कार्यक्रम वातावरणीय, सामाजिक, प्राविधिक र साँस्कृतिक रुपमा संभाव्य हुनु पर्नेछ । त्यस्ता आयोजना तथा कार्यक्रमको बजेटको श्रोत समेत खुलाई प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ । यसबाट आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा समयमा संचालन गर्न र बजेट अपुग हुन पाउँदैन ।

१७. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक वर्षको खरिद गुरुयोजनालाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

१८. आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु अगावै सो आयोजना तथा कार्यक्रमबाट लाभान्वित तथा प्रभावित वर्ग तथा समुदाय, साझेदार तथा सहयोगी निकायहरुसँग परामर्श लिई जग्गा लगायतका विषयमा सहमती भएको अवस्थामा मात्र आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तथा छनोट गर्नु पर्नेछ ।

१९. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उपलब्ध बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रगत र विषयगत उपक्षेत्रअनुसार छुट्टाछुट्टै रुपमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

२०. उपभोक्ता समिति, नागरिक तथा सामुदायिक संस्था, गैससँग साझेदारी गर्न र सो मार्फत कार्यान्वयन गर्न सकिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

२१. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी दिगो विकासका लक्ष लगायत वातावरण, सुशासन, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२२. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा उल्लेखित ढाँचा तथा फाराममा आयोजना र कार्यक्रम विवरण तयार गर्नु पर्नेछ ।

२३. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा यस गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र (प्रोफाइल) ले लक्षित गरे अनुसारका क्षेत्र तथा सवाललाई सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।

२४. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२५. विकास निर्माण आयोजनाको हकमा ठोस तथा उपलब्धिमूलक आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्नेछ । महिला, पिछडिएको वर्ग, विस्थापित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम महत्व र प्राथमिकीकरण गरी छनोट गर्नुपर्नेछ ।

२६. छनोट भएका आयोजना तथा कार्यक्रम वातावरणीय, सामाजिक, प्राविधिक र साँस्कृतिक रुपमा सम्भव भएका हुनु पर्नेछ । त्यस्ता आयोजना तथा कार्यक्रमको बजेटको श्रोत समेत खुलाई प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ । यसबाट आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा समयमा संचालन हुनसक्ने र बजेट अपुग हुन पाउँदैन

२७. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक वर्षको खरिद गुरुयोजनालाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२८. आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु अगावै सो आयोजना तथा कार्यक्रमबाट लाभान्वित तथा प्रभावित वर्ग तथा समुदाय, साझेदार तथा सहयोगी निकायहरुसँग परामर्श गरी जग्गा लगायतका विषयमा सहमती भएको अवस्थामा मात्र आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तथा छनोट गर्नु पर्नेछ ।

२९. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उपलब्ध बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रगत र विषयगत उपक्षेत्रअनुसार छुट्टाछुट्टै रुपमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

३०. उपभोक्ता समिति, नागरिक तथा सामुदायिक संस्था, गैससमँग साझेदारी गर्न र सो मार्फत कार्यान्वयन गर्न सकिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

३१. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ मा व्यवस्था भए अनुसार बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी दिगो विकासका लक्ष लगायत वातावरण, सुशासन, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् जोखिम न्यूनिकरण, लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

३२. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा उल्लेखित ढाँचा तथा फाराममा आयोजना र कार्यक्रम विवरण तयार गर्नु पर्नेछ ।

३३. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा यस गाउँ पालिका को स्थिति पत्र (प्रोफाइल) ले लक्षित गरे अनुसारका क्षेत्र तथा सवाललाई सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।

घरपझोङ गाउँपालिका

अनुसूची ३

तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र सांकेतीकरण

कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजत रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष्य संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
आर्थिक क्षेत्र	**१९०६६०**				
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	**९२५१७**				
कृषि भूमी चक्लावन्दी र यान्त्रीकरण कार्यक्रम	३०६७८	P1	२	२	३
कृषक वर्गीकरण, विउ वैंक मार्फत सामुहिक विउ उत्पादन कार्यक्रम र व्यावसायिक कृषि प्रवर्द्धन	१८७६४	P1	२	३	२
कृषि उत्पादनको बजारीकरण, हाट बजार स्थापना र आपूर्ती श्रृंखला सवलिकरण कार्यक्रम	१२७८४	P2	१२	१	२
कृषि प्रसार, संचार, प्रविधि हस्तान्तरण तथा नियमन कार्यक्रम	१७८२८	P2	८	३	३
रैथाने वाली संरक्षण, चिया खेती कार्यक्रम तथा प्रांगारिक र वातावरणमैत्री बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१२४६३	P1	१३	१	१
उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय	**४३०३**				
लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन	१४५६	P1	९	२	२
उद्योग व्यापार वाणिज्य तथा व्यवसाय विकास र नियमन कार्यक्रम	१०४२	P1	८	१	१
एक गाउँपालिका एक औद्योगिक/हस्तकला ग्राम कार्यक्रम	१८०५	P1	८	१	१
पर्यटन तथा संस्कृति	**६२९७५**				
पर्यटन गुरुयोजना तयारी	१०००	P2	८	२	३
पर्यटन सम्वन्धि अन्य कार्यक्रम सहित होमस्टे कार्यक्रम	६१९७५	P2	८	३	३
जलश्रोत तथा सिंचाई	**२६९७८**				
सिंचाई कुलो सहित सालबसाली अन्य सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम	२६९७८	P1	९	२	२
पशुपंक्षि विकास	**३०५९**				
पशुपालन व्यवसायको आधुनिकीकरण कार्यक्रम (नश्ल सुधार, ल्याव स्थापना	१२८०	P1	१	२	२
पशुपक्षी रोग नियन्त्रण, बीमा, क्षमता अभिवृद्धि लगायत नियमित पशु सेवा कार्यक्रम	११३९	P1	१६	२	३
पकेटक्षेत्र विस्तार र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	६४०	P2	९	१	२
सहकारी	**८२८**				
सामाजिक क्षेत्र	**३९२८२६**				
शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य	**२९५९५८**				
प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	३००००	P1	४	२	३
आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	११६७५४	P1	४	२	३

कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष्य संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	९०६५३	P1	४	२	३
प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम	२२४५	P1	४	२	३
अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम	३०५७	P2	४	२	३
शैक्षिक प्रशासन सुधार तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	२०००	P2	४	२	३
शिक्षा संग अन्य सालबसाली कार्यक्रम	३९७४९	P2	४	२	३
वहुउद्धेश्यीय खेल मैदान	१००००	P2	४	२	३
राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद कार्यक्रम	१५००	P2	४	२	३
स्वास्थ्य तथा पोषण	६६५१४				
स्वास्थ्य चौकीको प्रवर्द्धन र विकास कार्यक्रम	७९००	P1	३	२	३
आमा सुरक्षा, गर्भवती उत्प्रेरणा सेवा, न्यानो झोला र निःशुल्क गर्भपतन कार्यक्रम	५०००	P1	३	२	३
क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	९००	P1	३	२	३
पोषण कार्यक्रम	४८००	P2	३	२	३
परिवार नियोजन किशोर किशोरी तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	१५००	P2	३	२	३
खोप कार्यक्रम	१५००	P1	३	२	३
महामारीजन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	३०००	P1	३	२	३
विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्सिङ्ग सेवा कार्यक्रम	५०००	P2	३	२	३
विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	६०००	P1	३	२	३
महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका तथा स्वास्थ्यसम्बन्धि अन्य नियमित कार्यक्रम	३०९१४	P2	३	२	३
महिला बालबालिका सामाजिक समावेशीकरण	३१७८				
महिला तथा लक्षित समुदाय आर्थिक सशक्तीकरण कार्यक्रम	९००	P1	५	१	३
बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक संरक्षण कार्यक्रम	९००	P1	५	१	३
अपाङ्गता भएका व्यक्ति संरक्षण तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम	४७८	P1	५	१	३
दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत र जनजाति उत्थान कार्यक्रम	९००	P1	५	१	३
युवा खेलकुद तथा नवप्रवर्तन	४९६५				
युवा सिर्जनशिलता तथा उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	१६००	P1	१	२	२
खेलकुद विकास तथा खेलाडीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१६००	P2	३	२	२
संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम	१७६५	P1	१७	२	३
सामाजिक सुरक्षा	२२२११				
सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण कार्यक्रम	२२२११	P1	१६	१	२
पूवार्धार क्षेत्र	**१५०४९८**				
बस्ती विकास, भवन आवास तथा शहरी विकास	१७२६६				
क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम तथा अन्य नियमित कार्यक्रम लगायत सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु	१८००	P2	११	२	३

कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजत रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष्य संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
गाउँपालिकाको प्रशासकिय भवन मर्मत तथा वडा कार्यालयको प्रशासकीय भवन निर्माण	५४६६	P1	११	२	३
आवास, भवन तथा शहरी विकास अन्य कार्यक्रम	१००००	P1	११	२	२
सडक तथा यातायात	३४४२५				
सडक सञ्जाल स्तरोन्नती आयोजना	११४२५	P1	११	२	२
सडक बाहेकका यातायात पूर्वाधार (बसपार्क, बसस्टेशन) निर्माण तथा स्तरोन्नती आयोजना	४०००	P2	११	२	२
पुल तथा कल्भर्ट निर्माण आयोजना	९०००	P1	११	२	२
सडक, पुल तथा नाला निर्माण र मर्मत संभार कार्यक्रम	१००००	P1	११	२	२
जलस्रोत, विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	७६१३				
विद्युतीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७६१३	P1	७	२	१
सूचना तथा संचार प्रविधि	१३२४				
सूचना तथा संचार प्रविधि	१३२४	P2	८	२	२
सम्पदा पूर्वाधार विकास	८९८७०				
ऐतिहासिक, पार्क, प्राकृतिक एवं गुम्वा लगायत महत्वपूर्ण सम्पदाको संरक्षण, प्रवर्द्धन र विकास कार्यक्रम	८९८७०	P2	१४	२	२
सुशासन तथा अर्न्तनिहित क्षेत्र	८९३७३				
वातावरण तथा जलवायू	१६८८१				
वातावरण संरक्षण, जलवायू परिवर्तन र प्रदुषण नियन्त्रण कार्यक्रम	६८८१	P1	१३	२	१
फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	१००००	P1	१३	२	१
विपद जोखिम न्यूनिकरण	५८९२०				
विपद् जोखिम	४४००	P1	७	२	१
व्यवस्थापन तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	९०७६	P1	७	२	१
विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	३५५६८	P1	७	२	१
प्राकृतिक सम्पदा तथा बस्ती संरक्षण कार्यक्रम	१०००	P1	७	२	१
जोखिम संवेदनशील भूउपयोग योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन	८८७६	P1	७	२	१
शान्ति तथा सुव्यवस्था	२६४८				
शान्ति तथा सुव्यवस्था सम्वन्धि कार्यक्रम	२६४८	P2	८	२	३
कानुन तथा न्याय	४९७				
नीति, कानुन तथा न्याय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४९७	P1			
तथ्यांक प्रणाली	२६४८				
तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	२६४८	P1	१६	२	३
श्रम, रोजगारी तथा गरिवी निवारण	३३१०				
गाउँपालिका क्षेत्र भित्र गरिवी निवारणका लागि रोजगारको अवसर सिर्जना गर्ने	३३१०	P1	८	२	१
प्रशासकिय सुशासन	२६४८				

कार्यक्रम/आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष्य संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
गाउँपालिकामा प्रशासकिय सुशासन कार्यक्रम संचालन	२६४८	P1	१६	२	२
वित्तिय सुशासन	**१८२१**				
गाउँपालिकामा वित्तिय सुशासन कार्यक्रम संचालन	१८२१	P1	१६	२	२
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	**२७३४८०**				
जम्मा	**१०९६८३७**				

घरपझोङ गाउँपालिका

अनुसूचि ४

मध्यमकालीन खर्च संरुचना तर्जुमाको अनुशिक्षण तथा प्रतिवेदन प्रस्तुतिकरणको उपस्थिति

घरपझोङ गाउँपालिका
गाउँपालिकाको कार्यालय
जोमसोम, मुस्ताङ
सहभागीहरूको उपस्थिति

मितिः २०८३।०१।३१

कार्यक्रमको नामः गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाको अनुशिक्षण तथा प्रस्तुतिकरण कार्यक्रम

स्थानः गाउँपालिकाको सभाहल

क्र.स.	सहभागिको नाम	पद	संस्था/ कार्यालय	फोन नं	हस्ताक्षर
१	श्री मोहन सिंह लालचन	अध्यक्ष	घरपझोङ गाउँपालिका	९८४६२२६७५२	[illegible]
२	श्री नमुना थापा मगर	उपाध्यक्ष	" "	९८४६५२१५४६	[illegible]
३.	श्री प्रिय कुमार वस्नेत	प्र.प्र. अधिकृत	" "	९८५७६६५०२३४ / ~~९८४६७०६८२६६~~	[illegible]
४	श्री मणि वि.क	का.पा.स.	"	9847704266	[illegible]
५	श्री रोजी थकाली	"	"	98477901[illegible]	रोजी
६	अनिता घर्ताले	"	"	9847768992	अनिता
७)	यान प्रसाद थकाली	४ नं वडा अध्यक्ष	"	९८४६६८२०२२	[illegible]
८	श्री प्रदिप थकाली	५ नं. वडा अध्यक्ष	"	९८४६१५५६५३	[illegible]
९.	श्री फलेन्द्र प्रसाद थकाली	३ नं. वडा अध्यक्ष	"	९८५७६६५०००	[illegible]
१०,	श्री आस्य बि. थकाली	१ नं. वडा अध्यक्ष	" "	९८५८११५४४४३	[illegible]
११.	भिषण थकाली	कार्य पा. सदस्य	" "	९८५७६६-३७०८३	[illegible]
१२	कर्ण बहादुर थकाली	सि.अ.हे.ब.ः	" "	९८६८६६५०३४	[illegible]
१३	सरिता थकाली	अधिकृत ईंरौं	" "	९८४६०४६२६३	[illegible]
१४.	सुस्मिता नेपाली	MIS अपरेटर	" "	९८४६६१९८४९८	Susmita

क्र.स.	सहभागिको नाम	पद	संस्था/ कार्यालय	फोन नं	हस्ताक्षर
१५.	सविता शर्मा	कृषि शाखा प्रमुख	घरपझोङ. गा.पा.	9842990175	
१६.	रोहित थकाली	स्वा. वि. अ.	" "	[illegible]	
१७.	सुजित बराल	से. अ.	" "	[illegible]	
१८.	शिव गिरी	प्रा. स.	" "	[illegible]	
१९	[illegible]	[illegible]	" "	[illegible]	
२०	चक्र बहादुर [illegible]	इ.	" "	[illegible]	
२१	आस्त बहादुर थकाली	प. नि.	" "	[illegible]	
२२	केशर सिंह थापा	अधिकृत (आ. अ.)	" "	9846909653	
२३.	प्रेम बहादुर [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
२४	भरत प्रसाद [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
२५	[illegible]	"	[illegible]	[illegible]	